

Besede in dejanja

Imeli smo predpise

Imeli smo predpise, ki niso dovoljevali prekoračitev investicij brez kritja, a so vendar šle skokovito navzgor čez vse možnosti. Carinski predpisi ne dopuščajo raznih škodljivih transakcij, ki jim pravijo »switch posli«, toda javna skrivnost je, da se bolj ali manj vsa večja zunanjetrgovinska podjetja ukvarjajo z njimi. Zvezni devizni inšpektorat je v svoji oktobrski obsežni informaciji — čeprav nekolikanj enostranski, saj navaja samo tista območja, kjer so bile inšpekcije dejavne in dosledne, ne pa tudi tistih, kjer takih kršitev sploh niso odkrivali — o negativnih pojavih in problemih na področju zunanjetrgovinskega in deviznega poslovanja opozoril celo na »epidemijo kršenja predpisov«.

Komunist — 8. jan. 1970

Upoštevati moramo

Današnje razlike v osebnih dohodkih delavcev v različnih podjetjih očitno ne izvirajo samo iz višje ali nižje produktivnosti, iz bolj ali manj kvalificiranega dela, in razlik v organizaciji in uspešnosti poslovanja drugega, temveč tudi iz tega, ali je neki kolektiv dobil od skupnosti v upravljanje sodobno tovarno ali ne, ali je dobil kredit za modernizacijo, ali proizvaja nizko ali pa visoko akumulativne izdelke ali ima ekstra dohodek, rento itd. Iz tega sledi, da tržišče nekaterim odvzema, drugim pa daje. Zato moramo upoštevati, da na velikost dohodka določene gospodarske organizacije vpliva tudi celokupno družbeno delo in celo tudi delo vseh prejšnjih generacij, tako da praktično noben delovni kolektiv ne upravlja samo z dohodkom svojega lastnega dela, temveč tudi z delom celotnega dohodka družbenega dela.

Edvard Kardelj v Komunistu

Kje ste, strokovnjaki?

Podjetje za zunanjo trgovino »Minčeta« v Dubrovniku, ki gradi tri turistična središča s kapaciteto okoli sedem tisoč hotelskih postelj, je poslalo delavcem v tujini nenačuden poziv.

Cestitali so jim za novo leto in sporočili, da je »Minčeta« pripravljena zaposliti večje število visokokvalificiranih in specializiranih delavcev, ki bi se želeli vrniti v domovino. To podjetje nudi zaposlitev predvsem inženirjem arhitekture, gradbeništvu, elektrotehniki, strojništvu in tehnologije, ekonomistom finančne, turistične in zunanjetrgovinske stroke, pa tudi visokokvalificiranim elektromehanikom. »Minčeta« išče tudi večje število gostinsko — turističnih delavcev.

Politika 7. 1. 1971

AMZJ in carina

Na mednarodnem prehodu na Podkorenu se je konec minulega leta ustavil peugeot beogradske registracije, last Avto moto zveze Jugoslavije. Upravljal ga je uslužbenec AMZJ. Carinikom je voznik izjavil, da nima kaj prijaviti, toda po pregledu so cariniki odkrili v avtomobilu 2052 plinskih vžigalnikov znamke »ronson«, opremljenih z emblemi AMZJ Jugoslavije.

Carinarnica z Jesenic je vžigalnike zasegla in upravno kaznovala AMZJ Jugoslavije s 35.000 dinarji kazni, voznika pa s 1000 dinarji denarne kazni.

Čez nekaj dni je prišel na Jesenice uslužbenec AMZJ Jugoslavije s pooblastilom in plačal denarno kazen, in tudi na sklep se niso pri-tožili.

Zanimivo je, da je isti uslužbenec nato odkupil zaplenjene vžigalnike za 110.000 dinarjev od trgovskega podjetja »Tobak«, ki prodaja zaseženo blago za carinarnico.

Dnevnik - 14. I. 1971

Ne pozablajmo

Vsi smo le ljudje in ne pozablajmo tega prepogosto. Tudi ne pozablajmo prepogosto, da je resnična svoboda možna samo ob resnični odgovornosti — vsakogar in vedno.

Delo - 16. I. 1971

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — Št. 4

21. I. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških staršev Slovenije. GLAVNI urednik France SUSTERŠIČ, odgovorni urednik Črt ŠINKOVEC — Tisk in klišaji ČGP »Delo« Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportuži 0,80 para. Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Kakšne ustavne spremembe na področju narodne obrambe

Na nedavni seji komisije predsedstva ZKJ za vseljudsko obrambo so med drugim razpravljali o vseljudski obrambi v zvezi z napovedanimi družbenimi ustavnimi spremembami. Gre za teze o ljudski obrambi, ki bi naj bile uveljavljene v novi ustavi SFRJ.

Spremembe politične ureditve, zlasti razmejitve pristojnosti med zvezo in republikami, posegajo seveda tudi na področje ljudske obrambe. Ljudska obramba velja za nalogo vseh državnih in samoupravnih organizacij, delovnih ljudi, tako narodov kakor pripadnikov narodnosti v Jugoslaviji, zato se mora v spremembah, ki bodo nadaljnja izpopolnitev koncepcije vseljudske obrambe, bolj neposredno izraziti tudi vloga republik in pokrajin.

Temeljno načelo vseljudske obrambe — ki je zajeto v 254. čl. ustave iz leta 1963 — je prepoved kapitulacije ter da ne smemo sprejeti okupacije naše dežele. Predlagana dopolnitev besedila ustave med drugim pravi, »da nima nihče pravice v imenu SFRJ ali v imenu kakšne socialistične republike ali pokrajine sprejeti ter priznati bodisi kapitulacijo vse dežele bodisi kakšnega dela njenih republik in pokrajin«; s tem be-

sedilom bi bila ustava usklajena z novim ustavnim položajem.

Hkrati predlagani osnutek natančneje določa tako naloge zveze kakor republik in pokrajin: »Federacija odloča o vojni in miru, potrjuje in izpopolnjuje koncepcijo ter ureditev vseljudske obrambe domovine; potrjuje temelje načrta in pripravljalne ukrepe za obrambo; poveljuje oboroženim enotam; organizira, pripravlja in vodi JLA; določa načela za organizacijo in ureditev teritorialne obrambe ter civilnega varstva in ureja vojaško pravosodno ureditev.« Nadalje: »Republika kakor pokrajina v skladu s svojim ustavnim položajem... pripravlja, organizira in ureja vseljudsko obrambo na svojem ozemlju; organizira in vodi teritorialno obrambo in civilno varstvo; usklajuje in usmerja priprave občin, gospodarstva in družbenih služb; med vojno pa vodi vseljudski odpor na svojem ozemlju.«

Glede oboroženih enot je v osnutku za spremembo ustave rečeno: »JLA je oborožena sila vseh narodov in narodnosti, vseh delovnih ljudi in občanov SFRJ; njena naloga je, da skupaj s teritorialno obrambo opravlja vse vrste dejavnosti z orožjem na vsem našem bojišču.« Osnutek tudi govori, da »se

v oboroženih enotah uveljavlja načelo o enakopravnosti jezikov narodov in narodnosti, izjema pa bi bila lahko pri poveljevanju in usposabljanju v JLA, v skladu z zakonom.«

Člani komisije so imeli različna mnenja o tem, kako bi bilo treba zamenjati z novim, kar je zdaj v ustavi že zastarelo. Na splošno gre za to, naj bi bilo besedilo sprememb takšno, da bi začeli najprej obravnavati človeka, posameznika, nakar bi postopno opredeljevali do federacije naloge in razmerja. Natančneje in ponekod tudi drugače bi bilo treba opredeliti pravice in dolžnosti posameznih sestavin v vseljudski obrambi. Tako so npr. menili, da bi bilo treba med drugim bolje poudariti pravico republik in pokrajin do ustvarjanja politike vseljudske obrambe; še bolj bi bilo treba izraziti, kakšno vlogo imajo pri tem ZKJ in družbeno-politične organizacije. Dalje so menili, da bi vojaški pouk moral biti v jezikih narodov in narodnosti, kar bi naj bilo povedano v ustavi. Civilnega varstva pa bi naj ne obsegal zakon o ljudski obrambi, saj gre izključno za obrambo civilnega prebivalstva, kar je sicer predpisano z mednarodnimi akti.

(Po »Narodni armiji«)

Za varstvo borcev in vojaških vojnih invalidov naj skrbi federacija

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije se zavzema za enoten sistem varstva borcev in invalidov

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je prejšnji teden obravnavalo osnutek predloga o funkcijah federacije v pogledu varstva borcev in vojaških vojnih invalidov, ki ga je pripravila delovna skupina komisije za vprašanje borcev in VVI zvezne skupščine.

To gradivo je tokrat bilo povod za razpravo članov predsedstva ZZB NOV Jugoslavije, ki se je precej zavlekla. Pri tem so prišla do izraza različna

mišljenja, predvsem takrat, ko je beseda nanese na predloge o uveljavljanju posebnih pravic borcev in invalidov. Soglasno pa je bilo stališče predsedstva v politični oceni položaja borcev in vojaških vojnih invalidov glede nadaljnega razvoja družbeno-političnega sistema federacije ter v stališčih, da mora varstvo borcev in vojaških vojnih invalidov temeljiti na enotnem sistemu za vso državo.

Predsedstvo je razpravljalo tudi o predlogih za ureditev posebnih pravic

borcev in invalidov v novi funkciji federacije in sklenilo:

● Federacija predpisuje enotne pogoje za priznavanje časa prebitega v vojni in njegovo vštetje v pokojninski staž, za višino borčevske pokojnine, za zvišanje pokojnine zaradi udeležbe v NOV in najnižje pokojnine za določene kategorije borcev. Predsedstvo meni, da mora federacija zagotoviti vire financiranja posebnih pravic borcev in invalidov, a na republike se lahko prenese izvrševanje tega financiranja.

● Za nosilce partizanske spomenice 1941 in visokih vojnih odlikovanj (narodni heroj, red Karađorđeve zvezde, belega orla z meči in zlate medalje Obilica) določa in financira federacija vse posebne pravice za to kategorijo borcev NOV in prejšnje vojne.

● Federacija mora zagotoviti vire sredstev za uveljavljanje pravic do borčevskega dodatka in zagotoviti, da bo ta dodatek določen v višini popreč-

Nadaljevanje na 3. strani

Borcem 14. divizije

Vabimo vse borce enot, ki so bile v sestavi XIV. divizije, da se udeležijo 8. tradicionalnega srečanja, ki bo v soboto, 6. februarja, ob 19. uri v Ljubljani, Dom JA, Trg OF 13.

Informacije in prijave do 31. januarja na ZZB Ljubljana-Center, Komenskega 7, ali na tel. 316-081. Na svidenje!

Odbor 14. divizije

V Dražgošah so se v nedeljo končale tradicionalne XIV. prireditve »Po stezah partizanske Jelovice« v spomin na dražgoško bitko januarja 1942. Veterani s smučmi in puškami so pomerili svoje moči in obudili spomine iz NOB.

Dogodki tedna

Več odborov zbora narodov in družbeno-političnega zbora zvezne skupščine je začelo obravnavati predlog resolucije o družbeno-gospodarski politiki s stabilizacijskim programom. Po nekaterih poslanskih vprašanjih je članica ZIS Mirjana Krstinić na seji odbora zbora narodov za zvezni proračun povedala, da bo ZIS 20. januarja sprejel nekatere ukrepe s področja monetarnega sistema, na seji 27. januarja pa ukrepe, ki zadevajo davčni sistem. Glede tega je bilo, po njenem, doseženo že precejšnje soglasje. Gre za vsoto 3200 milijard dinarjev, ki bo predstavljala dohodke vse do leta 2005. Doseženo je bilo tudi soglasje glede proračuna federacije, le da je Slovenija zahtevala, da je treba podrobneje proučiti kotizacijo republik v zveznem proračunu.

V odborih zvezne skupščine se nadaljuje razprava o predlogu resolucije, ki govori o družbenogospodarski politiki za letos. Skoraj vsi poslanci so tudi tokrat načelno podprli resolucijo »kot splošno stabilizacijsko in razvojno usmeritev« ter predlagali, kako bi besedilo resolucije še zboljšali, hkrati pa izražali bojazen, ali bomo resolucijo lahko tudi uresničili.

Predsedstvo in izvršni odbor Zvezne konference SZDLJ sta razpravljala o delu organov zvezne konference v lanskem letu, o predlogu resolucije o temeljnih družbene gospodarske politike letos, o popisu prebivalstva, ki se bo začel 1. aprila ter o nekaterih zunanjepolitičnih vprašanjih, razpravljala naj bi o pereh političnih razmerah in delu socialistične zveze. Glede predloga resolucije o letošnji družbenogospodarski politiki so člani predsedstva in izvršnega odbora po obširni razpravi sprejeli sklepe, v katerih pravijo, da je predlog načeloma sprejemljiv, opozarjajo pa na veliko odgovornost zveznih organov za dosledno, pravočasno in učinkovito uresničevanje stabilizacije.

Predsednik republike Tito je sprejel na Brionih Walterja Arendta, ministra za delo in socialno skrbstvo ZRN in Helmuta Rodeja, namestnika ministra, ki sta kot gosti ZIS že nekaj dni na uradnem obisku v Jugoslaviji.

Zvezni izvršni svet je razpravljal o nekaterih vprašanjih s področja družbene dejavnosti in gospodarske politike ter odnosov z inozemstvom. Na podlagi poročila veleposlanika Jugoslavije v Pekingu Bogdana Oreščanina je zvezni izvršni svet proučil tudi stanje in možnosti za nadaljnji napredek odnosov z LR Kitajsko.

Ob dograditvi Asuanskega jezusa je bila velika slovesnost, ki so se je udeležili najvišji voditelji ZAR, sovjetska delegacija pod vodstvom Nikolaja Podgornega in odposlanstva številnih držav. Predsednik Anvar el Sadat in Nikolaj Podgorni sta skupaj prerežala trak. Po tej ceremonialni otvoritvi sta si s spremstvom ogledala hidrocentralo in 111 metrov visoki jez. V hidroenerget-

skem sklopu je 12 agregatov s skupno zmogljivostjo 10 milijard kWh na leto. Jez zagotavlja 400 km dolgo in povprečno 10 km široko jezero s skupno 150 milijardami kubikov vode. Računajo, da bo celoten projekt — hidrocentrala in irigacijski sistem — stal skoraj milijardo dolarjev.

Jordanska vlada in centralni odbor palestinske osvobodilne organizacije sta v skupnem sporočilu pozvala obe strani, ki sta bili zapleteni v sovražnosti, naj takoj ustavita spopade v Amanu in v vsej Jordaniji.

Izraelski letalsko-pomorski desant na tajno oporišče komandosov Sa-

rafant pri Sidonu v Libanonu je največja izraelska operacija po sporazumu o prekinitvi ognja lani avgusta. Desant se je začel okoli polnoči in je trajal štiri ure, uporabili so pet helikopterjev in več ladij. Ubili so deset komandosov, ranjenih pa je bilo šest izraelskih vojakov. Oporišče Sarafand komandosi uporabljajo za akcije v Izraelu in na zasedenem ozemlju.

Ameriškega demokratskega senatorja Edmunda Muskieja, ki je prispel v sovjetsko prestolnico, je sprejel sovjetski ministrski predsednik Aleksej Kosigin. Razgovor se je zavlekel precej preko predvidenega časa.

V stockholmu se je prvič v zgodovini švedskega parlamentarizma seshel enodomni švedski parlament. Za predsednika je izvolil socialnega demokrata Henryja Allarda.

Sejo je začel nekdanji premier Tage Erlander, ki je tudi poslanec v enodomnem parlamentu. Ta ima 350 poslancev. Socialni demokrati sicer nimajo absolutne večine, so pa še vedno najmočnejša stranka.

Član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Mika Tripalo je končal večdnevni obisk v Rimu. Pogovarjal se je z namestnikom generalnega sekretarja KPI Enricom Berlinguerjem in drugimi predstavniki političnih strank. Razpravljali so o stikih med državama in o sodelovanju med ZKJ in drugimi strankami.

Veliki italijanski tednik »Epoca« meni, da Italija nima suverenosti nad cono B, ki je po londonskem memorandumu pripadla Jugoslaviji. Za Italijo je to ozemlje pravno in realno izgubljeno. Najbolje bi bilo, predlaga »Epoca«, da bi to odkrito priznali in prešli k reševanju drugih manjših obmejnih težav.

Urugvajske oblasti se z vsemi silami trudijo, da bi izsledile ugrabitelje britanskega veleposlanika Jacksona. Ugrabitelji (tupamarosi) so zanj, za brazilskega konzula Gomida in ameriškega strokovnjaka Flyja zahtevali od oblasti, naj izpuste 170 političnih jetnikov. Sporočili so, da so vsi trije v »narodnem zaporu« in da bodo v njem ostali še dolgo, če vlada ne bo sprejela njihovih zahtev.

Delegacija palestinske osvobodilne organizacije (PLO), je obiskala ZSJ. Sekretarja sveta Raif Dizdarević in Mustafa Pljakić sta gostom zagotovila, da bo zveza sindikatov še nadalje podpirala pravičen boj palestinskega ljudstva za nacionalno svobodo.

Glasilo partijske organizacije varšavskega vodstva »Tribuna Mazowiecka« piše, da po odloku novega vodstva PZPD odstranjujejo iz državnih uradov, šol in drugih javnih poslopij slike dosedanjih poljskih voditeljev. Edini partijski simbol, ki bo še ostal, je beli orel. Kot piše list, novi sekretar partije Gierk ne namerava namesto Gomułkovihih slik, ki jih snemajo, obesiti svojih.

V Beograd je prispel poljski minister za prosveto in visoke šole Henrik Jablonski. Kot gost ZIS je med petdnevni obiskom v naši državi obiskal več univerz in drugih šol in se pogovarjal o rezultatih in možnostih za razširitev prosvetnega sodelovanja med obema državama.

V Moskvi so bila jugoslovansko-sovjetska pogajanja o sklenitvi dolgoročnega trgovinskega sporazuma za obdobje 1971—1975 in podpisu protokola o blagovni izmenjavi za leto 1971. V skupni vrednosti jugoslovanske zunanjetrgovinske izmenjave je SZ na tretjem mestu. Leta 1970 je vrednost medsebojnih dobav dosegla 480 milijonov dolarjev. Pričakujejo, da se bo letos še povečala.

Na Dunaju se je začela mednarodna konferenca o mamilih, ki jo je organizirala komisija OZN. Konferenco je otvoril predsednik avstrijske republike Jonas, ki se je zavzel za strogo nadzorstvo trgovine tako imenovanih psihotropnih substanc. Pettedenske konference se udeležuje približno 300 delegatov iz 50 držav. Sestanek naj bi utril pot mednarodnemu sporazumu o nadzorstvu nad mamili, ki se vse bolj širi. Sodelujejo tudi jugoslovanski predstavniki.

ZDA so uradno protestirale pri sovjetskem zunanjem ministrstvu zaradi maltretiranja ameriških diplomatov v Moskvi. Predstavniki ameriškega veleposlanstva je izjavil, da je v ameriškem protestu lista incidentov v Moskvi, ki so jih zabeležili v zadnjem času.

Politični razgledi

Nov izbruh v Jordaniji

Nenehno delujoči ognjenik, kakršen je Bližnji vzhod, je zdaj spet izbruhnil: jordanska armada je napadla Palestince in tako kot septembra lani skušala dokončno obračunati z njimi — in tako kot septembra lani se ji to ni posrečilo. V zadnjem zahrbtnem napadu pa je bilo opaziti novo komponento: izraelska vojska je napadla oporišča palestinskih organizacij na libanonskem ozemlju: skorajda bi lahko rekli, da gre za »usklajeno akcijo«.

Lanski obračun med 60.000 vojaki jordanske armade ter 30.000 bojavniki palestinskega osvobodilnega gibanja je popolnoma razumljivo zelo prizadel Palestince in razrahljal njihove številne organizacije. Kralj Husein in vodja Al Fataha Arafat sta se v Kairu pred Naserjem objela, toda samo zato, ker sta bila prisiljena. Arabske države so postavile nadzorstveno komisijo, ki jo vodi Tunizijec Bahi Ladgam, tako da je navsezadnje kazalo, da do novega spopada ne bo prišlo — ali vsaj ne tako kmalu.

Toda zakaj se je jordanski režim lotil Palestincev ravno zdaj, ko se je izboljšalo ozračje na Bližnjem vzhodu, ko so obnovljena Jarringova prizadevanja za mirno rešitev krize, ko so vodilne arabske države za to, da bi sporna področja med arabskimi deželami in Izraelom nadzorovali oboroženi pripadniki velesil, ko je egiptovski predsednik Sadat izjavil, da je pripravljen priznati Izrael kot neodvisno državo, če le vrne v juniju 1967 zasedena ozemlja?

Predvsem zato, ker so vsi sodelujoči pri teh napreznih kratko in malo prezrli Palestince, Huseinovemu dvoru pa se je mudilo, da bi na hitro dokončno obračunal s palestinskimi komandosi: čedalje več znamenj je namreč, da se Palestinci temeljito reorganizirajo. Obračun v septembru lani jih je marsičesa naučil in sklenili so popraviti stare napake.

Najprej so sporočili sklep, da se bodo vse precej prizadete palestinske osvobodilne organizacije združile. Tako so s političnega prizorišča pravzaprav izginile osebnosti, kot sta Habaš in Havatme, voditelja skrajnih organizacij, ki sta s svojimi stališči naredila dostikrat več škode kot koristi (predvsem s stališčem: »najprej arabska revolucija, potem pa ostalo«). Vodstvo palestinskega osvobodilnega gibanja je v trdno prevzel Al Fatah, ki je »počistil« svoje vrste: predvsem je izključil tiste, ki jim kairski sporazum »ni všeč« in ki izzivajo oborožene spopa-

de. Drugi človek Al Fataha (Salah Kaleb z bojnim imenom Abu Ajad) meni, da »moramo rešiti našo revolucijo, saj ne moremo večno odbijati nenehnih udarcev v hrbet«.

Sklenili so, da se Al Fatah vrne v ilegalo, ker »si bomo le tako spet pridobili izgubljeno naklonjenost arabskega ljudstva, simpatije, ki so že izginjale zaradi »buržoaziranja« našega gibanja. Zadnje čase smo pripisovali prevelik pomen raznim defilejem, slovesnostim in aklamacijam. Prenekateri voditelj je bolj skrbel za svoj avtomobil in telesne stražarje kot za revolucijo. Tega je zdaj konec. Moramo se vrniti — k svojemu izvoru.«

Potem so jordanske oblasti še pospešile priprave za dokončni obračun s Palestinci. Jordanski predsednik vlade Vafsi Tel — med Palestinci najbolj osovraženi človek — ni niti utegnil pripraviti manevra, po katerem bi bilo — kot je v navadi — mogoče prevreči vso odgovornost za spopad na Palestince. Jordanska vojska je morala takoj napasti, in sicer zahrbtno napasti: s tem, ko je Al Fatah odšel v ilegalo in obsodil vse ekstremiste v palestinskem taboru, si je seveda pridobil na klonjenost ljudstva, tega pa se oblast v Amanu zelo boji.

Palestinska gverilca v spopadih z jordansko armado

Jordanski kralj Husein je bil tedaj v Londonu (na zdravljenju) in tako si je umil roke: nihče mu ne more naravnost očitati, da je sprožil najnovejši spopad med armado in Palestinci... Čez nekaj dni, ko boji niso prinesli uspehov njegovi vojski in ko je šef arabske komisije za premirje Ladgam javno in ostro obsodil jordansko vlado in dvor, pa je kralj Husein izjavil, da si želi miru — in kasneje, ko je prišla prekinitve bojev, je to tudi (iz Londona) pozdravil.

Z najnovejšimi spopadi med beduini in fedajini se je znova premaknil mehanizem zarote, toda silno malo verjetnosti je, da bi se jordanskemu režimu posrečilo uničiti Al Fatah. Palestinski bojeviiki se lahko hitro izgubijo med ljudstvom ter se ob prihodnji priložnosti spet zberejo ter uprejo jordanski vojski.

Navzlic vsemu je najnovejši spopad v Jordanu hud udarec za prizadevanja tako Arabcev kot vsega naprednega sveta, da bi na Bližnjem vzhodu čimprej zavladal mir.

Komentator

Občanova beležnica

Kaj federacija in kaj republika

Komisija zvezne skupščine za vprašanja borcev in vojaških vojnih invalidov je v zvezi s predvidenimi spremembami zvezne ustave, ki se nanašajo na pristojnost federacije, zavzela stališče, da bi bilo treba obveznosti federacije do borcev in vojaških invalidov predpisati za vso državo po enotnem sistemu. Pri tem bi bilo treba doseženi obseg in raven pravic borcev in vojaških vojnih invalidov ohraniti in ga še naprej razvijati, tako, da bi se še bolj približal ekonomskim možnostim družbe. Pravice vojaških vojnih invalidov, ki niso pogojene z ekonomskim cenzusom, to so pravice nosilcev »Partizanske spomenice«, »Reda narodnega heroja«, »Reda Karadordeve zvezde«, »Belega orla« in »Zlate medalje Obilica«, je treba enotno normirati;

financira naj jih federacija. Pravice borcev in vojaških invalidov, ki pa so pogojene z ekonomskim cenzusom, naj urejajo in financirajo republike in pokrajine. Posebne pravice borcev in vojaških vojnih invalidov, ki niso pogojene z ekonomskim cenzusom (na primer pravice v okviru pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter pravice do borčevskega dodatka) naj se enotno regulirajo na ravni federacije. Komisija zvezne skupščine tudi pravi, naj republike in pokrajine prevzamejo na sebe del družbenih obveznosti do borcev. Iz sredstev federacije je treba zagotoviti stalna dopolnilna sredstva za financiranje družbeno-političnih skupnosti, ki bi se namensko uporabljala za realizacijo enotno določenih pravic borcev in vojaških vojnih invalidov v gospodarsko nezadostno razvitih republikah in pokrajinah kakor tudi na območjih z večjo koncentracijo borcev.

Mnenja in predloge o ugotavljanju funkcij federacije s področja zaštite borcev in vojaških vojnih invalidov komisije zveze skupščine so poslali tudi komisiji vseh zborov zvezne skupščine za ustavna vprašanja.

-žc-

SKUPŠČINA ZDRUŽENJA VVJ SAVSKO NASELJE

Nenavadno, a pristrčno

Za bazen s toplo morsko vodo v Strunjanu 4.000 dinarjev - Za šolo v Cerknem 500 dinarjev

Zares nenavadno, toda zelo pristrčno so začeli letos svojo skupščino člani združenja VVI Savsko naselje v Ljubljani. Pionirji iz osnovne šole Boris Kidrič so namreč ob spremljavi harmonike zapeli nekaj pesmi, druge recitirali in na koncu zaplesali še partizansko kolo. Vse to je prispevalo k zelo dobremu razpoloženju prisotnih članov.

Posebnost te skupščine pa ni bila samo v njenem začetku, pozornost je vzbujala tudi njena vsebina. V poročilu odbora, v katerem so bile opisane vse lanske spremembe invalidske zakonodaje, nakazan naš družbeno-politični razvoj in zunanje-politična situacija, so za uspehe združenja pomembne predvsem tele ugotovitve:

■ Poskrbeli so, da so v združenje zajeti vsi vojaški vojni invalidi, ki živijo na tem območju. (imajo 104 člane).

■ Proslavo dneva žensk so pripravili skupaj z združenjem borcev. Članom so pomagali, da so šli na potrebno zdravljenje. Na zdravljenju je bilo 37 članov. Mimo tega so 26 svojim članom pomagali do 10-dnevnega oddiha, 8 njihovih članov pa je bilo na oddihu v domu VVI v Strunjanu.

■ Obiskali in obdarili so 17 svojih bolnih članov.

■ Posebno obdaritev so pripravili 19 svojim nad 70 let starim članom. Darila so prispevale uvidevne delovne organizacije.

■ Prirejenega izleta v Trst, Dobro v Benetke se je udeležilo 35 članov.

■ Pri odkritju spomenika v Barletti (južna Italija) je bilo šestnajst njihovih članov.

■ S prireditvijo srečolova so zbrali 15.061 dinarjev. V hranilnici pa imajo 20.000 dinarjev.

Njihovo povezanost z družbeno-političnimi organizacijami in upravnimi organi izpričuje udeležba gostov na skupščini. Od zastopnikov krajevnih skupnosti, združenja borcev in SZDL, pa vse do občinskega odbora ZZB in občinske komisije za vprašanja borcev in invalidov so bili vsi zastopani. Prisotna sta bila tudi podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Franc Krese-Coban in sekretar komisije VVI Avgust Erjavec.

V izredno živahni razpravi so obravnavali predloge za republiški statut ZZB NOV Slovenije, gospodarsko problematiko v zvezi z našim zunanjetrgovinskim deficitom, beseda pa je stekla tudi o zdravljenju invalidov v raznih zdraviliščih pa tudi o invalidninah.

Med sprejetimi sklepi velja še posebej naglasiti to, da so:

■ Za bazen s toplo morsko vodo v Strunjanu so darovali 4.000 dinarjev.

■ Za šolo, spomenik-NOB, v Cerknem so prispevali 500 dinarjev.

Vse navedeno kaže, da je združenje VVI Savsko naselje v Ljubljani izredno aktivno, da ima zelo delaven in prizadeven odbor in da prav zato dosega res lepe uspehe.

Po končani skupščini je prisotnim zaigral orkester iz vojašnice Ljubo Šerčer in ob prirejenem srečolovu jim je čas kar hitro mineval.

Želeti bi bilo le to, da bi v ZZB NOV Slovenije imeli veliko tako aktivnih združenj.

V. M.

Novosti v invalidski zakonodaji

V Uradnem listu SFRJ je izšel zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih. Posebnost tega zakona je, da po njegovih določilih pridobi mož po umrli ženi, ki je bila vojaški vojni invalid enake pravice kot jih je imela doslej le vdova po umrlem vojaškem vojnem invalidu. Povsod, kjer sta doslej stali v zakonu besedi »zakonska žena«, je to zamenjala beseda »zakonec«.

Osebnostne invalidnine bodo v letu 1971 po določilih tega zakona znašale:

Skupina odstotek voj. ne invalid. nosti	Mesečni znesek invalid. nine v din
I 100 % in potrebna stalna postrežba in tuja pomoč	1.358
II 100 %	970
III 90 %	744
IV 80 %	550
V 70 %	391
VI 60 %	242
VII 50 %	164
VIII 40 %	Letni znesek 947
IX 30 %	711
X 20 %	476

Na koncu objavljenega zakona je še tole določilo:

Če se bodo poprečni življenjski stroški v letu 1970 v primerjavi s letom 1969 porastli več kot za 10 %, bodo osebnostne invalidnine v letu 1971 naknadno usklajene za nastalo razliko.

Večina jih zdravi mimo

Dne 12. februarja letos bo poteklo šestindvajset let od ene najbolj krvavih morij na Slovenskem, ko je okupator v Stranica pri Frankolovem zverinsko pobil kar sto talcev: 99 so jih obesili na drevesa, zadnjega pa ustrelili na begu. Vse žrtve so bili, seveda močno

zastražene ter v največji tajnosti, pripeljali iz zloglasnega Starega piskra iz Celja.

Večkrat pa me pot zanese mimo spominskih obeležij teh žrtev, kistojita tik ob cesti Maribor—Celje, oziroma na kraju, kjer so okupatorji obesili žrtve. Ob spomenikih, ki so preprosti, brez kakršne koli arhitektonske izumetničnosti sta dve tabli, objavi, na katerih so imena umorjenih talcev. V enem grobišču je pokopanih 60, v drugem 40 talcev.

Zal pa se tu avtomobilisti skorajda ne morejo ustavljati iz preprostega razloga, ker ni urejen prostor za parkiranje vozil in bi kaj lahko prišlo do nesreče. Zato se ob grobovih le redki ustavljajo. Večina voznikov zdrvi mimo. To velja še posebej za voznike raznih potovalnih organizacij, ki vozijo tod mimo izletnike. Marsikdo pa bi se tu rad ustavil, se vsaj za trenutek poklonil žrtvam.

V zvezi s tem je sicer bilo že več predlogov, še več pa želja, in vendar ni še nihče ničesar ukrenil, čeprav bi za ureditev primerne parkirne prostora ne potrebovali kaj dosti denarja. Res je sicer, da je v načrtu gradnja nove ceste, ki bo držala drugje; to pa naj nas ne moti, kajti mnogi ljudje se bodo tudi potem še vozili po stari cesti.

Kaj nam koristi, če sicer skrbimo za lepoto partizanskih in drugih grobov, če pa nimamo možnosti, da bi se lahko ob njih tudi varno ustavljali!

Franjo Hovnik

Pred volitvami v organizacije SZDL

Republiška konferenca SZDL je 24. marca sklepala o uskladitvi delovanja organizacij SZDL z določili statuta. Zato

Za varstvo borcev in vojaških vojnih invalidov naj skrbi federacija

(nadaljevanje s 1. strani)

nega osebnega dohodka zaposlenih oseb v SFRJ v prejšnjem letu.

● Za vojaške vojne invalide (osebne in družinske) mora federacija s svojimi predpisi določiti pravice in zagotoviti sredstva za osebne in družinske invalidnine, dodatek za nego in tujo pomoč, ortopedski dodatek, stalni invalidski dodatek in družinski dodatek v enaki višini.

bodo organizacije do maja letos opravile volitve članov občinskih konferenc po določbah statuta in po pravilih občinskih organizacij.

Prehodno mandatno obdobje za člane občinskih konferenc, izvoljene minulo leto, bo trajalo do prvih naslednjih volilnih konferenc v krajevnih organizacijah. Štiriletni mandat novih članov občinskih konferenc se bo štel od maja 1971 nadalje. Republiška konferenca SZDL Slovenije bo izvoljena in konstituirana do novembra 1971.

B. B.

Med prvimi so zborovali

Združenje borcev NOV v Dolu pri Ljubljani združuje tudi borce iz BERICEGA. Ta organizacija je vsako leto med tistimi, ki opravijo prve občni zbor. Letos ga je imela 9. januarja.

V minulemu letu je bila organizacija še delavnejša kakor predlanskim. Dala je pobudo vsem družbenopolitičnim organizacijam na tem območju za skupno proslavo 25-letnice osvoboditve. Ustanovili so skupni prireditveni odbor, ki je popolnoma uspešno opravil svojo nalogo. V okviru proslave je TVD Partizan priredilo kolesarske dirke za uradno prvenstvo SRS. Gasilsko društvo pa je proslavi posvetilo slovesen prevzem novega gasilskega avtomobila in črpalke.

Na občnem zboru so se dogovorili, da bodo letos v proslavo 30-letnice vstaje priredili še lepše slovesnosti.

Odposlanstvo organizacije se je med letom udeležilo s praporom skupne prireditve pohoda »po poteh partizanske Ljubljane«, odkritja spomenika narodnemu heroju Rezki Dragar v Dragomlju. Obiskovali so bolne člane, zbirali prispevke za osnovno šolo v Cerknem itd. Težavne naloge ima socialna komisija. Izmed 40 predlaganih so jih mogli poslati na okrevanje le deset. Za predsednika in tajnika so znova izvolili Jožeta Zajca in Janeza Drnovška.

S. K.

Ob tabornem ognju

Zakaj ne popravimo napake?

Na seji predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je v razpravi o negovanju revolucionarnih tradicij govoril tudi član predsedstva Viktor Stopar. Povedal je tole:

V Selnici pri Mariboru se odcepi cesta. Na kaži-potu ob tem odcepu pa je pritrjena puščica z napisom Džakovičev. Od kod in od kdaj je to ime?

Spominja nas na strahoten zločin. Pri Duhu na Ostrem vrhu so namreč leta 1929 takratni jugoslovanski orožniki v tem kraju zahrbtno ustrelili dva revolucionarja, Djura Djakoviča in Hačimovića. Prvi je bil sekretar centralnega komiteja KPJ,

drugi pa sekretar rdeče pomoči (pomoč zaprtim in preganjam revolucionarjem).

Ob 20. obletnici tega strahotnega zločina so proglasili Djura Djakoviča za narodnega heroja, izkopali so njegove zemeljske ostanke in jih prenesli v grobnico herojev v Beograd. Takrat je pristojni ljudski odbor preimenoval Duh na Ostrem vrhu v Djakovičev, a danes nas edino napis na omenjenem cestnem odcepu še spominja na to preimenovanje. Nikjer drugje ni zaslediti tega imena. Povsod imamo uradno le Duh na Ostrem vrhu.

Toda leta 1929 sta tam bila zahrbtno ustreljena Djaković in Hačimović. Pri obnavljanju spomenika na kraju, kjer sta izkpravela ta dva revolucionarja, so pozabili na spomenik napisati tudi ime Hačimovića. Nad spomenikom, ki ga oskrbujejo družbenopolitične organizacije krajevnih skupnosti, ima pokroviteljstvo tovarna Djuro Djaković iz Slavonskega Broda, katere zastopniki obiščejo ta kraj vsako leto na dan zahrbtno ustrelitve teh dveh revolucionarjev.

Kljub temu pa napake doslej še ni nihče popravil, na spomeniku je še vedno samo ime Djure Djakovića.

Pri vsem tem se vsiljujejo dve vprašanji! Ali kaže uveljaviti pred leti sprejeti sklep in preimenovali zgodovinski kraj Duh na Ostrem vrhu v Djakovičev?

Zakaj nihče ne poskrbi, da bi napisali na spomenik tudi ime Hačimovića?

V. M.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Tišova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Beseda dopisnikov

KOPER

SEJA ODBORA 2. PREKOMORSKE BRIGADE

Minuli teden je bila v Kopru seja odbora 2. prekomorske brigade. Ta odbor deluje pri obč. odboru ZZB NOV že od leta 1965 dalje, ko je skupščina Koper podelila domicilne pravice borcem omenjene brigade v Kopru. Sejo je vodil predsednik odbora tovariš Srečko Vilhar. Na seji so pregledali delo, ki so ga opravili v preteklem letu, ter so se pogovorili o programu dela letos. Tako se bo ta partizanska enota vključila v osrednjo proslavo 16. maja v Marežigah. Karakteristično za nekdanje borce te brigade je, da je med njimi bilo sorazmerno veliko število nosilcev spomence 1941 in predvojnih revolucionarjev, kar naj bi še posebej obeležili ob 30-letnici vstaje slovenskega naroda.

Odbor 2. prekomorske brigade bo tudi letos svojo dejavnost usmeril v širjenje in razvijanje revolucionarnih

tradicij NOB, organiziral bo izlete v kraje, koder so se borci brigade borili v NOB, ter si še zlasti prizadeval in pomagal pri reševanju socialnih zadev borcev brigade.

Naposled so poslali vsem zainteresiranim dejavnikom v republiko in občini pismo, v katerem zahtevajo, da se borcem, ki so v NOVJ prišli pod posebnimi pogoji, priznajo iste pravice kot ostalim borcem NOB. Še zlasti so pereča vprašanja tistih borcev, ki so se pred vstopom v partizanske brigade borili v vrstah grških, albanskih, italijanskih in francoskih partizanov, ali pa so sodelovali v vodporniškem gibanju omenjenih držav. Nekateri so prišli v te enote celo iz vrst partizanov v SZ. Prav tako se zavzemajo za ustrezno rešitev zadev tistih tovarišev, ki so bili v zavezniških vojskah.

ALBERT KLUN

PRIPRAVE NA LETOŠNJE PROSLAVE

Pri obalni konferenci SZDL v Kopru je bil meseca novembra preteklega leta imenovan Pripravljalni odbor za proslavo 50-letnice upora v Marežigah in 30-letnice vstaje slovenskega naroda. Za predsednika pripravljalnega odbora je bil imenovan tovariš Branko Babič, predvojni komunist in revolucionar.

Na dosedanjih sestankih pripravljalnega odbora so se iskristalizirala stališča, da bo proslava 16. maja v Marežigah tudi osrednja prireditev na našem območju ob 30-letnici vstaje slovenskega naroda. Na množičnem zborovanju bodo sodelovale tudi partizanske enote, ki imajo domicilne pravice v obalnih občinah, in pa borci NOV, ki so se borili v teh krajih.

Pri pripravljalnem odboru deluje tudi odbor za zgodovino, ki ga sestavljajo predstavniki kulturnih institucij in profesorji zgodovine srednjih in osnovnih šol tega območja.

Na prvem sestanku odbora za zgodovino, ki je bil pretekli teden, so izvolili za predsednika Srečka Vilharja, ravnatelja študijske knjižnice iz Kopra, in podpredsednika Janeza Kramarja, direktorja pokrajinskega muzeja iz Kopra.

Odbor za zgodovino bo pripravil po-

svet zgodovinarjev, na katerem bodo obravnavali nekaj zelo pomembnih tem, in sicer:

— politično ozadje upora v Marežigah 15. maja 1921,

— specifičnost narodnoosvobodilnega boja an Primorskem in v Trstu.

Poleg tega bodo obravnavali tudi nekatere druge pomembne teme:

— slovenski kmetje v Istri v času italijanske okupacije 1918 do 1943,

— razredne korenine fašističnega gibanja na Koprskem,

— vplivi naprednih sil Trsta na slovensko kmečko prebivalstvo v Istri ter še nekatere teme iz najnovejše zgodovine NOB.

K sodelovanju bodo poleg zgodovinarjev z obalnega območja pritegnili tudi zgodovinarje iz Nove Gorice, Trsta in Ljubljane.

Odbor za zgodovino bo pomagal pripraviti razstavo »50-letnica marežganskega upora«, ki jo bo pripravil pokrajinski muzej iz Kopra.

Domenili so se, da bodo na vseh srednjih in osnovnih šolah obalnega območja imeli posebna predavanja na temo Marežganskega upora in 30-letnice vstaje slovenskega naroda.

ALBERT KLUN

ZAGORJE OB SAVI

MED PRVIMI – KISOVEC–LOKE

V občinski ZZB NOV v Zagorju ob Savi je imelo združenje borcev Kisevec – Loke prvi občni zbor. Na to se je skrbno pripravilo. Zbora se je udeležilo nad polovico članov. Zastopani so bili zastopniki vseh društev, družbenopolitičnih organizacij in šole.

Poročilo o delovanju krajevne organizacije v minulemu letu je bilo izčrpno. Člani so dobro sodelovali z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi. Prav tako so bili dejavni pri ureditvi načel vseljudske obrambe. Starejšinsko osebje se je disciplinirano udeleževalo predavanj. Prav tako so se z vsem razumevanjem udeleževali predavanj o civilnem varstvu prebivalstva vsi drugi občani.

Odbor je posvečal posebno pozornost zbiranju zgodovinskega gradiva za muzej revolucije v Zagorju. Lani je ZB tudi sklical razširjeni sestanek zastopnikov društev in organizacij, da so se dogovorili, kdo in kdaj je dolžan prirediti proslavo ob določenih dnevih. Zveza borcev je priredila izlet na dan borcev, ob dnevu mrtvih pa žalno slovesnost. Osrednje proslave 25-letnice osvoboditve in odprtja doma kamniško-zasavskega odreda na Prvinah pod Čemšeniško planino se je udeležilo nad dvesto ljudi z območja organizacije, odkritja spomenika Lojzetu Hohkravtu na Cvetežu pa sto.

Obravnavali so tudi stanovanjske razmere borcev. Štirje člani so lani dobili posojila za zasebno graditev, dalje so trije dobili večja ter udobnejša stanovanja, en član pa je dobil novo stano-

vanje. — Nadalje so precej razpravljali o potrebi preventivnega zdravljenja borcev v zdraviliščih. Na zdravljenju v Banjolah je bilo le 5 članov in še tiso moral tretjino stroškov plačati sami — primanjkuje denarja.

Utrjevanje zgodovinskih tradicij naše revolucije je stalna skrb odbora. V ta namen je lani pripravil zelo uspešno tri izlete. Vseh izletov se je udeležilo 334 članov in njihovih svojcev. — Ne pozabljajo tudi bolnih članov. Ob državnih praznikih so na domovih obiskali 14 članov in 6 v bolnišnici — Stalno priznavalnino je na novo pridobilo 6 članov, invalidski dodatek pa 8.

Na novo so pritegnili med članstvo 16 bivših borcev, tako da je število članov naraslo za 7, čeprav jih je med letom 9 umrlo.

Sklenili so, da bodo letos praznovali 30-letnico vstaje z osrednjo proslavo v Kisovcu. Tedaj bodo tudi razvili društveni prapor. — V delovnem programu je poudarek na prenašanju tradicij NOV na mladino. V ta namen bodo izdelali zemljevid zgodovinskih znamenitosti iz naše revolucije na področju zagorske občine. To bi naj bil šolnikom izvrsten pripomoček, da bi v prihodnje prirejali bolj smotrno izlete mladine ob športnih dnevih. Na teh izletih bi naj obvezno sodeloval zastopnik borcev. — Zagorska okolica ima zelo bogato tradicijo iz NOV. Zato so poudarili, naj bi borci, ki so se borili v operativnih enotah ali so delali na terenu, napisali svoje spomine.

IVAN ROGLIČ

MARIBOR

PROSLAVA OB OBLETNICI ZIDANŠKOVE BRIGADE

V lanskem letu smo v našem časniku poročali, da se v Mariboru pripravljajo na srečanje s še živječimi borci Zidanškove brigade, ki je bila ustanovljena na Pohorju ob prvi obletnici izkrvavitve prvega pohorskega bataljona.

Te dni je poteklo 27 let od ustano-

vitve 11. slovenske narodnoosvobodilne brigade Miloša Zidanška. Na to slovesnost so se v Mariboru še posebno skrbno pripravili. Osrednja proslava je bila v soboto, 9. januarja, v vojašnici Franca Rozmana-Staneta. Udeležili so se je tudi številni družbenopolitični predstav-

niki mariborske občine in iz Ljubljane.

Ob tej priliki so v prostorih rotovža odprli razstavo »Po poteh Zidanškove brigade«, ki jo je skrbno pripravil muzej narodne osvoboditve iz Maribora. Omenimo naj, da je bila Zidanškova brigada največja partizanska enota, ki je bila ustanovljena na Pohorju. Eno najpomembnejših zmag na Pohorju je brigada izbojevala konec junija 1944.

STUDENO PRI POSTOJNI

SPOMIN NA PIONIRSKO ČETO

Pri nas, v Studenem, pod Lavrenčevim hribom, smo imeli četo nadvse marljivih pionirjev. Tedaj, pred 27 leti so bili še šolarčki, ki so obiskovali slovensko partizansko šolo; ustanovili smo jo po razpadu fašistične Italije. Po sedemindvajsetih letih so bivši pionirji postali pravi možje. Kako je bilo takrat?

Pionirji so dopoldne prebili v šoli. Popoldne in ob prostih dneh ter med počitnicami pa so se zbirali na svojem zbirališču. Tam so vadili korakanje, pa tudi vaje s puškami in strojnimi. Orožje je bilo leseno, vendar precej skrbno narejeno. Borci so prihajali dan za dnem z bombami za pasom, zato so jih tudi pionirji kmalu posnemali. Prav tako so pionirji ponosno nosili skrbno sešite titovke, seveda s peterokrako zvezdo. Pionirska četa je strumno korakala na čelu z malim Andrejem vsak dan skozi vas in veselo prepevala himno »Pionirji mi smo mladji« (Besedilo sem napisal sam in pesem skomponiral).

Toda to nikakor ni bila le zabava. Četa je namreč korakala na položaje, na razgledni kraj, od koder je skrita — ležali smo na trebuhih — skrbno opazovala okolico, da bi nas sovražnik ne mogel presenetiti. Večkrat se je zgodilo, da smo opazili bližajočega se sovražnika. Vselej smo tedaj z največjo previdnostjo pohiteli v vas in opozorili ljudi, predvsem terence in partizane, da so se pravočasno umaknili.

leta na območju Planike in Skrivnega hriba. Potem je brigada odšla v Savinjsko dolino in na Gorenjsko. Istega leta je osvobodila tudi Gornji grad ter še nekatere druge kraje. Ob tej priliki, to je ob obletnici ustanovitve Zidanškove brigade, je garnizija JLA v Mariboru dobila ime po Zidanškovi brigadi.

FRANJO HOVNIK

To je bila ena izmed pionirskih nalog. Pionirji pa so tudi nosili borcem hrano. Zaupana jim je bila celo pošta. Vse to so dobro opravili.

Prava desna roka pionirjev je bila naša partizanska učiteljica Ivanka Gruden. Bila je nadvse požrtvovalna, dan za dnem v nevarnosti, a je od vsega začetka do konca vojne (pa še pozneje) delala pri nas.

ANDREJ MIKLAJČIČ st.

Pionir—stražar na konferenci mladine v juniju 1944 nad Predjamo.

Imeli smo ljudi

Ivan Klun

Nenadno je preminil 2. t. m. v ankaranski bolnišnici; bilo mu je komaj 50 let. Dne 20. decembra se je še udeležil partizanskega srečanja nekdanjih borcev, ki so prišli iz Afrike, Grčije in Albanije.

Ivan Klun se je rodil 30. novembra 1920 v Brezovci pri Hrpoljah v napredni družini. Leta 1943 se je družina preselila v Hrplje. Ivanu je bilo komaj 19 let, ko so ga ob začetku druge svetovne vojne mobilizirali. Vojaščino je služil na Reki, ob napadu na Jugoslavijo leta 1941 pa so ga kot zavednega Slovenca poslali v Cuneo v Piemont — bil je »politično sumljiv« kakor nasploh Slovenci. Zato so so ga tudi leta 1942 poslali v posebne kazenske enote na otok Sicilijo, kamor so pošiljali Primorce in Istrane na prisilno delo. Ko so zavezniki leta 1943 zasedli Sicilijo, se je takoj pridružil NOV Jugoslavije. Bil je uvrščen med naše letalce na zavezniških letalskih oporiščih. Leta 1944 se je vrnil v domovino. Udeležil se je hudih bojov na sremski fronti, kjer je bil tudi ranjen. Čez Madžarsko je prispel v Zagreb, od tam v Ljubljano na prvo letalsko oporišče JA. Po osvoboditvi je še nekaj časa ostal v armadi. Po sedmih letih vojaškega življenja je s soborci ustanovil obrtno zadrugo. V nji je delal 12 let. Leta 1959 se je preselil v Koper, da je omogočil šolanje svojim otrokom.

Odlikovan je bil z redom za hrabrost, z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo, z medaljo za hrabrost in z medaljo za zasluge za narod.

Drobavov ata z Grabna pri Gorjah

Preminul je na hitro zadnje dni novembra, star osemindvajset let. Kot mnogi drugi njegovi vrstniki tudi on ni poskusil dosti dobrega. Preživljal se je s priložnostnim delom, dokler se ga niso usmili in sprejeli na delo v jeseniški železarni. Tam je bilo delo težko, toda zanesljiv zaslužek, čeprav skromen.

Med vojno se je hitro znašel na strani borcev za delavske pravice, tako kot vsi Grabnarji. Kmalu je tudi sam postal borec. Precej časa je bil kurir, bojeval se je po Primorskem. Soborci se ga spominjajo kot hrabrega partizana. Prejel je odlikovanje za hrabrost in za zasluge za narod.

Vojno je preživel, posledice pa so mu ostale. Zaposlil se je spet v jeseniški železarni, toda že pred leti je moral zaradi invalidnosti v pokoj.

Jože Sajtl

Pokopali smo ga 10. oktobra v Uršnih selih pri Novem mestu. Rojen je bil 8. aprila 1915 v Razboru pri Zidanem mostu. Imel je revne starše in zato je moral po končani šoli za pastirja, služil je v Jurkloštru. Leta 1939 pa se je zaposlil pri železnici.

Živel je na Štajerskem in zato so ga Nemci mobilizirali v svojo vojsko. Toda kot zaveden Slovenec se je pustil ujeti zahodnim zaveznikom. Iz taborišča na Škotskem se je vrnil v domovino kot borec 5. prekomorske brigade.

Po demobilizaciji se je spet zaposlil pri železnici, služboval je v Novem mestu kot blagajnik na potniški blagajni. Leta 1968 so ga zaradi hude bolezni predčasno upokojili.

Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Utrinki in odmevi

Borci za severno mejo iz Celja obsojajo dogodke v Avstriji

Vsa slovenska javnost spremlja z začudenjem in ogorčenjem dogodke, ki si v obeh zamejnih avstrijskih deželah sledijo z manjšimi presledki nenehno, odkar so naši sosedje proslavili 50. obletnico svoje krivične plebiscitne zmage na Koroškem. Ne samo organov naše ljudske oblasti, temveč tudi vseh naših družbenopolitičnih organizacij naloga je, da zavamejo pravilno, objektivno stališče do posameznih nizkotnih proslav, spomeniških odkritij, časopisnih člankov, javnih nastopov, gesel in govorov, s katerimi so zgodovinska dejstva napačno ali pomanjkljivo prikazana, iz katerih žarita nestrpnost in sovražnost proti slovenski manjšini in s katero si nemško-avstrijska neonacistična miselnost utira pot med avstrijsko ljudstvo, zlasti še med njegovo mladino. Ta častna naloga je gotovo še posebej poverjena našim nekdanjim borcem za severno mejo, borcem iz narodnoosvobodilne vojne in med temi zlasti našim koroškim partizanom. Te svoje dolžnosti se je zavedelo tudi članstvo organizacije borcev za severno mejo 1918—1919 iz Celja, ki je na svojem prvem letošnjem članskem sestanku dne 7. januarja t. l. soglasno sprejelo ustrezno resolucijo, naslovljeno na Državni sekretariat za zunanje zadeve.

Celjski borci za severno mejo podajajo v resoluciji kratek opis svojih pogledov na položaj slovenske narodne majšine v Avstriji, posebno še na avstrijskem Koroškem, obenem pa prosijo, naj se odločno ukrene vse kar je potrebno za zagotovitev pravic in za zaščito te manjšine skladno z obveznostmi, ki izhajajo iz mednarodnega prava, in ki jih je posebej še izrecno prevzela republika Avstrija v državni pogodbi dne 15. 5. 1955: 1. V oktobru 1970 so nemško-avstrijske nacionalistične organizacije priredile pompozno proslavo 50. obletnice Koroškega plebiscita. Pobudnik in glavni organizator proslave je bil »Kärntner Heimatsdienst«, najdrznejši nasprotnik koroškega slovenstva, ki pa je že v novembru 1968 prejel oblastveno privolitve svoje deželne vlade v jubilejno proslavitev plebiscitne zmage. Dosledno zanikamo vsakomur pravico obnavljati zmagoslavje še pol stoletja po plebiscitu in celo v uradni navzočnosti avstrijskih vladnih in političnih vrhov. Vsa proslava je služila zgolj krepitvi nacionalne gonje in nestrpnosti proti drugorodni narodni manjšini, ki ne najde poti iz boleče zavesti svoje nemoči in iz doživljanja vedno novih ponižanj. 2. V enako negativnem, dobrim bilateralnim odnosom nasprotnem smislu, moramo ocenjevati tudi mnoge druge, v protijugoslovanskem in protimanjšinskem duhu sprožene akcije, med njimi zlasti postavitev spomenika v vojnem času »za nemštvo« padlim »Spodnještajercem«. Spomenik je postavljen v Gradcu, v tistem deželnem glavnem mestu, ki je še v nedavnem vojnem času nosilo sramotni naziv »mesto nacističnega ljudskega upora« (Stadt der Volkserhebung). Neodvorno zato spomenik ni postavljen žrtvam nemškega in avstrijskega nacističnega nasilja, med njimi stoterim pomorjenim slovenskim domoljubom, temveč je dokaz nespremenljivosti nemško-avstrijskih pretenzij na velik del naše slovenske in jugoslovanske domovine. Tudi to obskurno dejanje ne skriva sil, ki žive in delujejo nenehno proti slovenskemu narodu in ki se drzno ponašajo s svojo neonacistično miselnostjo.

3. Čeprav je vse te in druge dogodke v sosednjih avstrijskih deželah že obravnavala komisija za vprašanja mednarodnih odnosov republiške skupščine Slovenije in čeprav sta vsa naša javnost in naša diplomacija z odločnim protestom obsodili te izbruhove sovraštva in netolerance proti naši manjšini in proti vsemu našemu narodu, nismo storiili dovolj. Izjave, ki so jih dali predstavniški funkcionarji Avstrije, med njimi tudi koroška deželna vlada dne 15. 12. 1970, češ da se distancirajo od protislovenskih provokacij in šovinističnih izgrediv, nikakor ne zaslužijo zaupanja.

Tudi poglobitev gospodarskega in kulturnega sodelovanja dežel na obeh straneh državne meje nikdar ne bo zatrla idej, ki pospešujejo tevtonsko napadalnost proti umikajočemu se slovenstvu. Sporočeni nam distančni odstop od dogodkov ne odstranjuje njihovih napisov in gesel. Spomenikov in protimanjšinskih nastopov, dokazuje pa svojo brezbržnost do njih in daje presto pot novim ekscesom. Zato svarimo pred nadaljevanjem dosedanjega našega oportunitizma. Neomajno vztrajamo na svojem stališču, da je še plebiscitna jubilejna proslava sama po sebi znova poglobila germanomansko nacionalno nestrpnost in da v nobenih okoliščinah ni bilo opravičljivo pričakova-

nje, da bi se proslavam ob 50-letnici plebiscita dal zagotoviti pomirjevalen karakter in da bi se ob njih dali razni ekscesi preprečiti. Plebiscitne slovesnosti so bile le prikaz šovinizma in so služile predvsem dokazovanju doseženih uspehov germanizacije in poniževanju onih koroških Slovencev, ki so še ostali zvesti svojemu narodu in jeziku.

4. Obžalujemo, da obveznosti, ki bi jih avstrijska zvezna in koroška deželna vlada morali po predpisih državne pogodbe izpolniti, še do danes, po dobrih 15 letih, niso postale izvršeno dejstvo. Ker zagotavlja določila o slovenski in hrvaški manjšini, vsebovana v čl. 7 pod točko 1, avstrijskim državljanom slovenske in hrvaške narodnosti UŽIVANJE ISTIH PRAVIC NA PODLAGI POGOJEV, KAKOR GREDO DRUGIM AVSTRIJSKIM DRŽAVLJANOM, PRIPADA ZAŠČITA koroškim Slovincem v njihovem obstoju in razvoju le KOT KOLEKTIVNI NARODNI CELOTI in ne samo poedincem, ki se manjšinskih pravic — tako tudi pravice do dvojezičnega šolskega pouka — želijo poslužiti. Naša narodna manjšina je v smislu državne pogodbe eksistenčno in številčno zavarovana samo tedaj, ako ji je kot nosilki lastne narodne suverenosti priznana PRAVICA NAJŠIRŠE POLITIČNE SAMOUPRAVNO-STI na vsem teritoriju, na katerem je kot večinski in avtohtoni prebivalstvo živela vsaj še v letu ljudskega štetja 1910, torej vsaj še v poslednjih letih pred prvo svetovno vojno.

5. Ker določa avstrijska državna pogodba (čl. 7 t. 5), da je treba prepovedati dejavnost organizacij, ki težijo za tem, da se hrvaškemu ali slovenskemu prebivalstvu odvzamejo njegova narodna posebnost in njegove manjšinske pravice, zavzemamo odločno stališče o potrebi najstrožjih sankcijskih odredb, zlasti oblastvene razpustitve vseh tistih organizacij, ki so pri oktobrskih ali kasnejših dogodkih v Avstriji in zlasti na avstrijskem Koroškem delovale afrontno proti določbam državne pogodbe in njenemu cilju, namreč tudi vpostavitvi enakopravne in mirne koeksistence obeh narodov. Dipl. iur. MIRKO ROS

Ce kruhek pade ti na tla ...

Kako lepo bi bilo poskočiti z njimi! je pomislila Justa. Odkar so prišli, ni mogla mirno pletti. Čeprav je imela na ramenih že šesti križ, jo je ta zvonki smeh med veselim rajanjem otrok, ki se jim menda pravi taborniki, kar omamilo. Niti kosti je niso več tako bolele. Bala se je, da bi jih kdo pregnal,

Pravna posvetovalnica

Bil je samo predlog

Š. A. Livold. Na sestankih ZB in VVI ste slišali, naj bi invalidu, ki je dopolnil starost 60 let, avtomatično zvišali invalidnino za 10 odstotkov. Zato vas zanima, ali je to res oziroma ali je bilo to uveljavljeno.

Morda je bil to, kar ste slišali, predlog, izražen v razpravi. Zakon o vojaških vojnih invalidih se ni spremenil v tem smislu, da bi se kategorija invalidnosti zvišala sama od sebe, ko bi invalid dosegel določeno starost. Za zdaj torej s tem še ne bo nič.

Pravica do pokojnine

A. J. Kamnik. Imate 16 let pokojninske dobe, ki ste jo pridobili z delom pred vojno. Po osvoboditvi niste bili zaposleni, živeli ste doma pri očetu. Zaradi internacije namreč niste bili sposobni za delo, potem pa ste ostali v domači hiši. Zdaj ste za delo povsem nesposobni, brez dohodka in premoženja. Zanima vas, ali bi mogli glede na to, da imate 16 let pokojninske dobe, kar je več kot znaša minimum, dobiti kako pokojnino. Sicer pa prosite za nasvet kam naj se obrnete, če nimate pogojev za pokojnino.

Res je, da je 15 let minimalna doba, ki dopušča uveljavljanje pokojnine. Petnajst let pokojninske dobe je minimalna doba, ki

saj so pomendrali skoraj polovico travnika. Smeti bo že sama pospravila za njimi zjutraj, ko bodo še spali...

Zjutraj je Justa že ob prvem svitu z grabljami pohitela na travnik. Pod pepelom je bila še žerjavica. Zanelila je ogenj, nakar se je z veseljem lotila pospravljanja. Celo pomečkano travo je skušala poravnati, da bi gospodar z godrnjanjem ne oskrnil lepih spominov. Napol ogrizeno jabolko, košček salame, sira — vse je spoštljivo pobrala ob misli: tako so bili veseli, da so vse izgubili.

Ze skoraj vse je pospravila, pa je na obronku zagledala nekakšno tarčo, kakor pravijo otroci. Snoči je videla, kako so tja nekaj metali. Še preden je prispela do tja, je osupla obstala. Ni mogla razumeti: tam so ležali veliki kosi kruha, belega, namazanega z marmelado in medom. Pripognila se je in začela skrbno pobirati kruh. Vsak kos je posebej poljubila. Ni jedla... Tiho je jokala. Sedla je v travo in ni mogla odgnati spominov iz otroških let. Kakor da je še razločno slišala bratca, ki je žalostno vprašal: »Mama, ali se bom še kdaj najedel kruha?« Bila je drobna deklica, ko je vsa srečna bežala od sosedih domov v roki z velikim kosom črnega kruha — ječmenovega, s primesjo ovsene moke. Tedaj je sedla previdno in razgrnila krilce po travi, da bi se ne izgubila med travo kakšna drobtinica. Zadnji grizljaj pa je zadrževala v ustih, da ji je ostal okus po kruhu dije... Potem se je spomnila terenca, kako je pretehtaval sleherno skorjico kruha, da bi vse pravično razdelil med borce. Tudi spomin na strašno taborišče na Poljskem jo je zbolel. Zdržnila se je in kriknila. Ne, ne! Naj bi ti srečni otroci nikdar ne doživeli kaj takšnega, čeprav vedo, kako ji je Jermanov stric vcepil v srce nauk, ki ga ne bo nikoli pozabila:

»Ce kruhek pade ti na tla, poberi in poljubi ga!« IVANKA ČADEŽ

Spominu Poglajenove matere

Med novoletnimi praznovanjem nas je razžalostila novica, da je za vedno zaprla trudne oči naša draga znanka, Poglajenova mama iz Grbina pri Ljubli.

Rodila se je pred 78 leti v revni delavski družini kot peti otrok. Njena mladost ni bila brezskrbna. Zelela si je le lahko, da bi si kdaj ustvarila lastno družino, ki bi ne poznala pomanjkanja.

Imela je res številno družino; rodila je je kar štirinajst otrok. Dva sta umrla ob rojstvu. Zaslužek družinskega očeta pa je bil skromen; otroci pa so dan za dnem prosili kruha... In mati se je odpravila na dnino, da je prislužila otrokom boren košček kruha ali malo mleka. Potem je delala doma še pozno v noč.

Ob razpadu stare Jugoslavije se je vrnil domov skrivaj od vojakov tudi sin Franci. Toda le za kratek čas. Materi je zaupa, da odhaja v gozdove braniti svojo okupirano

domovino. Potem je odšel še Drago. Noč je vzela Tineta in Vena. Dekleti Iva in Minka sta si odšli služiti kruh. Tako so ostali doma le najmlajši, nepreskrbljeni.

Že po prvih spopadih z okupatorjem so prihiteli na dom Poglajenovih oboroženi gestapovci ter hoteli za vsako ceno zvedeti, kje so sinovi. Oče in mati nista prav nič dala. Preiskave pa so se vrstile noč za nočjo. Neko noč so skoraj zalotili Tineta, ki se je ponoči oglašil doma, a jim je ušel skozi okno v temno noč.

Junjske noči 1943 so gestapovci spet pridruvali in Poglajenovo družino izgnali iz hiše. Imela je le pol ure časa. Pet nebojglih otrok je prestrašeno strmelo, kaj se dogaja. Surovo so jih odpeljali, najprej v zapor, potem pa poslali v taborišče Passau na Bavarskem.

Še se spominjam prve pošte Poglajenove mame, ki se je skrbno zanimala, kaj je z njenimi sinovi. Ti pa so bojevali neizprosen boj za svobodo. Avgusta 1943 je padel Tine-Blisk na Tujem grmu pod Jančami. Spomladi 1944 je omahnil v pohorskih gozdovih Drago... To je zvedela tudi Poglajenova mama v taborišču.

Po dolgih letih so se Poglajenovi vrnili. Dom je bil opustošen. Spet je bilo treba začeti znova... In dom je bil kmalu spet poln življenja — vrnili so se sinovi in hčere, vendar ne vsi...

Otroci so prihajali in odhajali, zmeraj znova so se vračali k očetu in materi. Potem so prihajali tudi že vnuki pa pravnuki; številna družina je še bolj narasla.

Poglajenova mama je bila plemenita žena, skromna, a globoko čuteča. Ob njeni sveži gomili želimo, da bi spomin nanjo nikoli ne zbledel, saj je bila zgled slovenske matere, plemenite in požrtvovalne slovenske žene. HELA SREŠ

Voščilo tovarišu Mihi

Dne 22. januarja 1971 praznuje sedemdeseto obletnico svojega življenja naš priljubljeni tovariš Jože JERIC-Miha, nosilec spomence 1941.

Njegova življenjska pot je zelo bogata. Že v času stare Jugoslavije je sodeloval kot rudar v štrajkljih mednarodni rudarji

in bil zaradi tega preganjan in zaprt. V času okupacije je že takoj v letu 1941 pričel sodelovati z NOB. Kljub preganjanju je organizirano deloval na terenu vse do leta 1944 in se nato aktivno vključil med borce NOV. Celotno Zasavje pozna tovariša Miho, saj je kot gospodarski referent nasitil mnogo lačnih ust. Nemci so ga v letu 1944 ujeli in tik pred ustrelitvijo jim je še ušel. Po vojni pa je z vso vnemo pomagal kjerkoli je bilo potrebno. Tovariš Miha, borci Hrastnika, sovaščani, kmetje in rudarji iz Zasavja ti želimo ob tvojem jubileju še mnogo zdravja in zadovoljstva. Kličemo ti še na mnogo leta!

nih dohodkih, imate pa izdatke tudi z zdravljem, prevozi itd. Tako je zaradi vaše poškodbe ogroženo preživljanje vaše družine. Radi bi vedeli, ali imate možnost uveljavljati kako odškodnino od tovarne, v kateri ste bili zaposleni in kjer je prišlo do nezgode. Zaradi vaše poškodbe je res tekla preiskava, vendar je bila ustavljena. Kaže, da ni bil nihče kriv. Res ste po nekaj mesecih dobili od sindikata vaše delovne organizacije pomoč, toda od tega je že več mesecev, vsa stvar pa se že predolgo vleče. Kam naj se obrnete zaradi eventualnega uveljavljanja odškodnine.

Zaradi poškodb, ki so posledica obratne nesreče, lahko uveljavljate odškodnino od tovarne, v kateri ste bili zaposleni. Seveda pa imate to možnost oziroma upanje na uspeh le, če boste uspeli dokazati, da je do nesreče prišlo zaradi namernosti kakega delavca oziroma zaradi zanemarjanja ali kršitve higiensko-varnostnih predpisov o delu. Zadošča že najmilejša oblika krivde, torej tudi najbolj lahka malomarnost. Če pa je do obratne nesreče prišlo po nesrečnem naključju, za katerega ni mogoče odgovornosti naprtili nikomur, ali če je do nesreče prišlo celo po vaši krivdi, oz. malomarnosti, potem seveda z zahtevkom za odškodnino ne boste uspeli. Običajno je, da podjetje ne prizna zahtevka in da je treba vložiti tožbo. Podjetja imajo tudi za svoje krivde rajši sodbo sodišča, kot pa da bi sama priznala določen znesek odškodnine. Sami veste, kako je prišlo do nesreče, na podlagi tega pa se potem odločite za tožbo. Svetovali bi vam tudi odvnetika, saj gre za večji znesek in težjo pravdo.

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

POHOD VREDEN, DA GA ZABELEŽIMO

Od Triglava do Beograda

Januarja 1945. leta, ko so se bili ogorčeni boji za končno osvoboditev, je skupina slovenskih fantov krenila peš v prvo vojno akademijo v Beograd.

V tej skupini je bil tudi Slavko Vidic, sedaj upokojeni major v Ljubljani, ki se odhoda in dolgega potovanja spominja takole:

»Poleti 1944. leta sem bil v minerskem vođu na Mežakli. V vođu smo bili večinoma fantje iz radovljiske in jeseniške občine. Na jesen 1944 je bil vod priključen škofjeloškemu odredu. Dodelili so me v drugo četo drugega bataljona. Komandir te čete je bil Knaus iz Mošenj, poveljnik bataljona pa Janez Lušina-Mali. Takrat je bil odred v Martinj vrhu v Selški dolini. Odred sta sestavljala dva bataljona, ki sta imela vsak po tri čete. Če čez nekaj dni sem sodeloval v prvih bojih. V Martinj vrhu so nas napadli Nemci in začel se je srđit boj. Martinj vrh je gorska in zelo raztresena vas, tako da smo rekli, da je od sosedov do sosedov pol ure hoda. Vas je bila večkrat prizorišče ogorčenih bojev med partizanskimi enotami in Nemci ter belogardisti.

Prvega boja se dobro spominjam. Proti našim položajem se je zaganjalo okrog 400 nemških vojakov. Toda mi smo dobro razporedili borce, posebno mitraljeze. Za zidovi neke že v prejšnjih bojih požgane hiše pa je odredni harmonikar igral partizanske pesmi. Glas harmonike se je slišal do naših in sovražnih položajev. Boji so trajali vse dotlej, dokler ni našemu ostrostrelcu uspelo ustreliti poveljnika sovražne kolone. Nemci so se poraženi vrnili nazaj v Železnike in Škofjo Loko.

Z Ignacem Goicem iz Zasipa sva bila kot dobra strelca določena v skupino ostrostrelcev bataljona. Nekeč sva se z Ignacem podnevi priplazila v Selce v Selški dolini, kjer je bila nemška postojanka. Ob cestnem mostu pred vasjo sta bila stalna nemška straža in bunker. Nekje okrog devetih dopoldne sva skrivaj vstopila v hišo, ki je bila blizu bunkerja. Gospodinja je pravkar prišla iz hleva. Ljudem v hlevu sva prepovedala vsak izhod, nato pa sva odprla okno in namerila puške proti stražarju na mostu. Točno takrat, ko je bila na mostu izmena straže, sva ustrelila. Strelci so med sovražniki povzročili zmedo, začeli so streljati, toda midva sva se takoj umaknila.

Prve dni januarja 1945. leta sem zadnjič sodeloval v borbeni akciji odreda. Prešernova brigada in Škofjeloški odred sta skupaj izvedla mobilizacijo na področju Strazišča. Takrat sem bil že komandir voda. Z borci sem bil v zasedi blizu župnišča v Žabnici. Od

vaščanov smo zvedeli, da v župnišču stanuje oborožen nemški učitelj. Sklenili smo, da ga odpeljemo s seboj. Ni se takoj vdal, zato smo streljali skozi vrata njegovega stanovanja. Strelci so ga preplašili, da se je le vdal. Odpeljali smo ga s seboj.

Po akciji smo se vrnili na položaj blizu Železnikov. Že naslednji dan so me poklicali v štab odreda. Tam sem opazil še druge borce, ki so jih tudi poklicali v štab. V štabu sta bila Anton Vogelnik, partijski delavec v odredu, in komisar odreda Sašo. Dejala sta nam: »Vi greste v prvo vojno akademijo v Beograd.« Kar zazijali smo od začudenja. Vprašali so nas, v kakšno šolo želimo: pehotno, tankovsko, topniško... Boljše orožje smo morali pustiti v odredu, dali pa so nam staro italijansko orožje. Mene je posebno skrbelo, ker sem bil zelo slabo oblečen. To sem potožil poveljniku Janezu Lušini. Janez pa me je potolažil, rekoč: »Zvečer gremo v akcijo, pa si vzemi obleko in hrano za na pot.« In tako je tudi bilo. V neki vasi med Škofjo Loko in Kranjem sem dobil potrebno obleko, vsi, ki smo bili določeni za Beograd, pa dovolj hrane za na pot.

Dne 15. januarja je bil v Cerknem zbor vseh, ki smo bili določeni za prvo vojno akademijo. Tu se nas je zbralo okrog 120 mladincev iz vseh enot devetega korpusa. Formirali smo bataljon. Za poveljnika je bil določen Črnogorec Puc. Mene so določili za komandirja voda. Spominjam se, da so bili v vođu Jaka Ambrožič iz Poljšice pri Gorjah, Franc Masterle iz Škofje Loke, Anton Mežnarc iz Sela pri Žirovnici in Jurjev Joža iz Leš pri Trzinu; drugih se ne spominjam.

Iz Čerknega smo krenili 15. januarja 1944. Potovali smo prek Vojskega in Trnovskega gozda. Med Rakekom in Postojno smo prečkali železniško progo. Zaradi globokega snega je bilo potovanje zelo naporno. Po poti se nismo spopadli s sovražnikom; ker smo bili slabo oboroženi, smo se boju izmikali. Vodili so nas kurirji, ki so se izmenjevali na vsaki relejni postaji. Povsod so nas čakali. Zveza je bila dobro organizirana. Do Metlike je šlo kar dobro. Jedli smo tisto, kar smo imeli s seboj. Ko pa smo zapustili Primorsko, so nam hrano pripravljale partizanske enote, ki smo jih srečavali, ali pa terenci po vaseh. Povsod so že bili obveščeni, da pridemo, in nas je hrana vedno že čakala. Spali smo po hribovskih kmetijah. Šele v Črnomlju smo se dobro naspali, odpočili in oprali perilo. Tu smo ostali dva dni. Nikjer na poti nas ni spremljala oborožena enota kakšne druge partizanske enote, temveč le vodiči.

Zdaj se je začel najtežji del poti. Iz Črnomlja smo krenili jutraj in po

Slavko Vidic in Franc Masterle kot slušatelja vojne akademije v Beogradu.

24 urah neprekinjenega pohoda prispeli v Pisarevino, to je vzhodno od Karlovca. Na tem pohodu smo prekorčili železniško progo Karlovac-Zagreb. Slučajno je pred nami šla čez progo neka partizanska enota, toda mi tega nismo vedeli. Okrog enih ponoči je to kolono zalotila na progi zaseda. Padlo je več partizanov. Mi smo šli čez progo na istem kraju dve uri za njimi, na srečo pa se je bila zaseda že umaknila. Tako smo neprekinjeni pohod od Črnomlja do Pisarevine v dolžini 120 km prehodili brez enega samega strela in brez počitke. Na tej poti so mi zopet zmrznile noge. Do Pisarevine sem še nekako prišel, potem pa nisem mogel več hoditi.

V Pisarevini smo ostali dva dni. Hrvatski partizani so nas zelo lepo sprejeli. Vsak dan so nam pripravili dva topla obroka hrane. Nekateri borci, ki so jim tudi zmrznile noge, niso mogli več naprej in so ostali pri hrvaških partizanih. Mene in še nekaj bolnih borcev so naložili na vozove z volovsko vprego in tako smo nadaljevali potovanje proti Beogradu. Po vaseh so se kmetje z vozovi menjali. Eni so se vračali nazaj v svoje vasi, drugi so vpregli vole, da bi nas odpeljali spet naprej. Kadar je pot držala prek hriba, volji niso bili kos zaledenim strminam. Tedaj so nas borci morali naložiti na nosila in nositi. To je bilo težavno, saj je bila tudi brez bolnikov pot zelo naporna. Kljub temu nihče ni godrnjal, saj smo živeli v zavesti, da gremo svobodnemu Beogradu naproti. Tako smo prispeli v Topusko, 50 km jugovzhodno od Karlovca. V Topusku je bil glavni štab hrvaških partizanov. Predstavniki narodnoosvobodilnega odbora so nas s pozdravnimi govori sprejeli pred mestno hišo, nato pa so nas razporedili po hišah. Topusko je bilo na osvobojenem ozemlju. V tem kraju smo bili vsi na zdravniškem pregledu. Zaradi zmrzlin na nogi mi zdravnik ni mogel sezuti čevljev, zato jih je kar razrezal. Nogavice je potegnil kar s kožo vred. Noge mi je očistil in obvezal. Nekaj naših slovenskih fantov zaradi zmrzlin in boleznih spet ni moglo nadaljevati pohoda. Ostali so v Topusku.

V Topusku smo počivali tri dni. V neki hiši smo bili skupaj Franc Jere, Jaka Ambrožič in Masterle. Gospodinja nam je ocvrla 22 jajc, ki so plavala na olju. To nam je teknilo. Skrbelo me je le, kako bom brez čevljev nadaljeval pot. Zdravnik, ki me je obvezal, mi je noge zavil v vrečevino. Z vrečami na nogah sem hodil po snegu vse do Zadra. Res je, da nismo šli vseskozi peš. V Topusku so hrvaški partizani že imeli angleške tovornjake. Komandir te transportne avtomobilske čete je bil Eržen, doma z Brega v Jeseniški občini. V Topusku so naložili deset tovornjakov ranjencev, ki so bili namenjeni v Bari v Italijo. Na tovornjakih smo se peljali čez Velebit proti Biogradu na moru. Na nekaterih nevarnih krajih, kjer bi bila lahko sovražna zaseda, so borci poskakali s tovornjakov in zavarovali mostove, sedla in druga nevarna mesta. Pred nami se je peljal izvidniški džip, v katerem so bili štirje borci. Nekje ob poti smo videli razbit džip, borcev pa ni bilo nikjer. Peljali smo se namreč tudi skozi ustaške vasi. Ra-

njene partizane smo spremljali do Biograda na moru. Pozabili smo na trpljenje, lakoto, bolezen in kot nori stekli k morju.

Slovenske partizane so šele čakali najtežji boji, mi pa smo bili že na osvobojenem ozemlju. Zadar, Biograd na moru, Šibenik, Split in druga dalmatinska mesta so že bila osvobodjena. V Biogradu na moru smo šli spet na zdravniški pregled. Dali so mi čevlje, ker so se mi noge že toliko pozdravile, tiste vreče pa sem odvrget v morje.

Iz Biograda smo šli peš do Šibenika, nato pa z ladjo do Splita. V Splitu so nam dali angleške uniforme. Iz Splita smo se z vlakom vrnili v Šibenik, od tam pa peš nazaj do Zadra. Čudili smo se čudnim odločitvam, da smo se sprehajali od Biograda na moru do Splita in spet nazaj do Zadra. Zadar mi bo ostal v spominu zato, ker smo tam prvič jedli morske ribe.

V Zadru smo čakali tri dni na ruska letala. Končno so na letališču le pristala tri; v vsako je vstopilo 28 borcev. V Beograd smo prispeli osmega marca zvečer. Z avtomobili so nas odpeljali na Topčider. Vojna akademija se je začela že februarja in mi smo prišli s precejšnjo zamudo.

Dne 27. marca 1945. leta je bila v Beogradu prva vojaška parada. Na tej paradi sem prvič videl maršala Tita. To parado je bilo zanimivo gledati, ker smo bili v angleških, bolgarskih, ruskih, nemških in partizanskih uniformah.

Prvi komandant vojne akademije je bil Savo Orovič, sedaj generalpolkovnik v pokoju. Tudi tovariš Tito nas je obiskal v šoli. Učili smo se 28 predmetov, vsak dan pa je bilo obvezno 10 ur učenja. Občasno so nam predavali vidni državni funkcionarji: dr. Ivan Ribar, dr. Aleš Bebler, pokojni Moša Pijade, Koča Popović in drugi. Prvi dopust smo dobili avgusta 1945. leta. Od tistih, ki smo 15. januarja 1945 krenili iz Čerknega za Beograd, nas je na cilj prispelo le okrog šestdeset, vsi drugi so na poti zboleli in omagali, toda med pohodom ni nihče padel. V prvi vojni akademiji nas je bilo okrog 2000 iz vse države. Najtežjo pot do šole smo prehodili prav slovenski partizani, najdaljšo pa borci iz jeseniške in radovljiske občine. Očitno so naredili najdaljšo pot trije Bohinjci, zato je vredno, da jih posebno omenim.

Franc Jere iz Bohinjske Bele je bil sekretar okrajnega komiteja KPS za Bohinj. Nekega decembrskega dne leta 1944 ga je France Perovšek, instruktor oblastnega komiteja komunistične partije za Gorenjsko, obvestil, da je določen za vojno akademijo. Obenem mu je naročil, naj popelje s seboj še nekaj dobrih mladincev oziroma skojevcev. Jere je izbral dva skojevca, in sicer Janka Vojvodo in Franca Zvana iz Bohinjske Bistrice (Franc Zvan živi v Bohinju, kjer je šofer in ekonom). Ta trojka iz Bohinja je krenila na pot 20. decembra 1944. leta. Ko so pred novim letom prispeli v Cerkno, so mesto pravkar napadli Nemci. Skozi Trebušo so prispeli do Predmeje nad Vipavsko dolino, kjer je bila Bazoviška brigada. V brigadi so ostali vse dotlej, dokler tja ni prispela skupina, ki se je ustanovila v Cerknem. Janko Vojvoda ni šel naprej v Beograd, ker ga je zadržal njegov brat, ki je bil komandir udarne čete v brigadi...

Ko sem se o tem pogovarjal s Francem Jeretom, ki sedaj živi v Radovljici in je republiški poslanec, mi je še enkrat opisal pot do Beograda, ki je držala od Bohinja (20. 12. 1944), Martinj vrha, Čerknega, Predmeje (kjer je 14 dni v Bazoviški brigadi čakal na skupino iz Čerkna), mimo Podnanosa in naprej do Loža, Cabra, Fare, Starega trga, Črnomlja, Metlike, Pisarevine, Topuskega, Rakovice in prek Velebita do morja ter naprej tako kot je že opisano.

Jere se spominja še teh zanimivosti: V Cabru pred Črnomljem je bila razkuževalna postaja, kjer so borcem pripravili obleke in jih razkužili, da so naprej potovali brez uši. Dobro se spominja, kako ga je v letalu, ki jih je iz Zadra prepeljalo v Beograd, zeblo. In nazadnje še to, da so jih v Topčideru zelo lepo sprejeli. Na mizi so bile cele košare kruha. Borci so menili, da je na mizi toliko kruha zaradi sprejema in da ga pozneje ne bo več dosti. Zato so se ga najedli, nabasali pa so ga tudi po vseh žepih. Nekateri so si ga tako želeli, da so ga jedli celo v postelji. No, strah, da ne bo kruha, je bil odveč. V vojni akademiji v Beogradu je bilo na mizi vedno dovolj kruha.

JOZE VIDIC

Fotografija z vprašajem

Po triglavkah sodeč je pričujoča fotografija nastala še pred kapitulacijo Italije, saj so se pozneje uveljavile titovke. Kdo sta partizana? Kdo je napravil posnetek in kje je nastala fotografija? Morda se bo dalo ugotoviti po hišah in znamenju. Prosimo za natančnejše podatke! — Fotografija z vprašajem v 1. letošnji številki »TV-15« je bila posneta meseca septembra 1943 v glavni ulici v Ribnici na Dolenjskem. Slika predstavlja množično zborovanje, ki ga je organizirala OF in na katerem je govoril pokojni Janez Hribar. Posnetek je napravil Jule Sočan.

Kulturni obzornik

OB KNJIGI NOBELOVEGA NAGRAJENCA

Lanskega decembra je bilo v svetovni kulturni javnosti čisto imenovano ime sovjetskega pisatelja Aleksandra Solženicina. Razlog za to je bila podelitev Nobelove nagrade temu pisatelju, katerega roman **Prvi krog** smo sočasno s formalno podelitvijo nagrade, dobili tudi v slovenskem prevodu. Delo je v sodelovanju z mariborsko založbo **Obzorja** izdala Mladinska knjiga, prevedel pa Dušan Zelevnik.

Pisatelja Aleksandra Solženicina naši bralci že poznajo po prevodu njegovega prvenca **En dan Ivana Denisoviča**, ki je izšel v izvirniku v času, ko je bil na krmilu sovjetske oblasti Nikita Hruščov. Ker je bil le — ta napovedal boj kultu osebnosti, ali z drugo bese-

je prekmalu zašla, povrnili so se stari časi, ki so pahnili v nemilost tudi pisatelja. Toda Solženicin hodi dalje po svoji poti. V **Prvem krogu**, ki ga simbolizira s prvim krogom Dantejevega pekla, v katerem so milostno trpele velike osebnosti starega sveta, je opisal »šaraško« Mavrino, kjer je bil strpan sovjetski možganski trust; inženirji, znanstveniki itd., kjer naj bi delali po volji edinega in nezmotljivega — Stalina. In ker je bil pisatelj do dna predan resnicoljubnosti in je »šaraško« doživljal tudi sam kot obsojen komunist, je razumljivo, da je **Prvi krog** pretresljiv dokument in obtožba izkrivljenosti neke neomejene oblasti in vizija nekega boljšega, bolj človeškega socializma.

In če so nekateri, v zvezi s podelitvijo Nobelove nagrade avtorju **Prvega kroga**, razglaševali politično diverzijo in s tem hoté zmanjševati vrednost romana, moramo reči, da ima delo pisano v stilu tradicionalnega ruskega realizma umetniško vrednost in etično moč. In če so **Zapiski iz mrtvega doma** Dostojevskega podoba calzma, tako je **Prvi krog** Solženicinova podoba stalizma in vsega grozljivega, kar se je dogajalo v Sovjetski zvezi pod plaščem samodržstva in neomejene oblasti.

ČRT ŠINKOVEC

Vojaški muzej v Beogradu

Med desetimi dobitniki Vukove nagrade za leto 1970 je tudi vojaški muzej v Beogradu. Ob tej priložnosti je general-major Idris Čejvan odgovoril med drugim na vprašanja uredništva lista »4. jul«:

Vojaški muzej je ne le edina ustanova te vrste v naši državi, marveč sodi tudi med najstarejše muzeje v tem delu Evrope. Ustanovljen je bil leta 1878. Čeprav je bil oropan med prvo in drugo svetovno vojno, mu je ostalo ob osvoboditvi 4000 predmetov. Doselej pa se je obogatil na 30.000 objektov iz prejšnje vojne zgodovine in iz narodnoosvobodilne vojne. Leta 1961 je bil preurejen in poslej je eden najsodobnejše urejenih muzejev vojne zgodovine.

V zadnjih letih je muzej priredil v mnogih republiških središčih in v manjših krajih nad dvajset pomembnih razstav. — Muzej je velika šola splošne jugoslovanske zgodovine, zlasti za mladino. Ima še toliko večji pomen, ker je odprt za javnost. Na leto ima poprečno skoraj toliko obiskovalcev kakor pa vsi drugi beograjski muzeji skupaj. Med obiskovalci je štiri petine mladine. Zadnje mesece profesorji zgodovine predavajo v muzeju med nazorinim razstavljenim gradivom. Tako muzej postaja odprta zgodovinska knjiga. Vsi muzeji si morajo prizadevati, da bi privabili obiskovalce, zlasti mladino. Ta muzej pa dosega lepe uspehe v sodelovanju s šolami in podjetji. Tako so med drugim imeli dogovor s prometnim podjetjem v Čačku; to je v letu dni prepeljalo iz ožje Srbije v Beograd na ogled kar 50.000 šolarjev.

do stalinizmu, mu je prišla povest svobodoljubnega pisatelja o sovjetskem kazenskem taborišču kot nalašč, da so jo objavili kot ogledalo stalinističnega nasilja. Toda zvezda Nikite Hruščova

Komunikacije in jezik

Knjiga, ki je izšla kot zadnji, osmi zvezek **Sodobne ilustrirane enciklopedije** in nosi naslov **Komunikacije in jezik** ter podnaslov **Preplet misli in dejanja**, je za našo izobrazbo velikega pomena, v marsičem odkritje, vsekakor pa privlačna po svoji zanimivosti in poučini vsebini. Podobnega priročnika doselej Slovenci še nismo imeli in je nekako uvodna knjiga vseh prejšnjih sedem knjig **Sodobne ilustrirane enciklopedije**, ki so izšle v petih letih: **Narava**, **Znanost**, **Umetnost**, **Zgodovina**, **Geografija**, **Tehnika**, **Zdravje in bogastvo**.

Kot vseh drugih sedem knjig je tudi osma **Komunikacije in jezik**, po zasnovah istega uredništva in sodelavcev, prevedena iz ameriškega izvirnika in popelje bralca na dolgo razvojno pot od vseh začetkov nastanka besede in pisave do sodobnih modernih sredstev medsebojnega sporazumevanja, prepletanja misli in dejanj. V knjigi najdemo odgovore na prenekatero vprašanje, saj je besedilo, ki ga dopolnjujejo številne barvne in črno bele fotografije in skice, za vsakogar jasno in razumljivo.

Ob koncu knjige so tudi statistični prikazi o množičnosti sredstev obveščanja, kot so: knjige, časopisi, radijski, televizijski sprejemniki, filmi, telefoni itd. v posameznih državah. Te številke tudi očitno kažejo večjo ali manjšo zaostalost posameznih dežel. Žal, da je iz statističnih podatkov izostala naša domovina. Knjigo zaključuje rodovnik najpomembnejših svetovnih pisav ter stvarno kazalo, kjer je bogata strokovna in znanstvena terminologija, kar velja za vseh osem knjig **Sodobne ilustrirane enciklopedije**, ki jo ima v svojih naročih Mladinska knjiga, ki je založnica tudi **Sodobne ilustrirane enciklopedije**. Takšne izdaje pomenijo določeno oranje ledine, so pa tudi zgovoren dokaz o tehnični usposobljenosti našega tiskarstva.

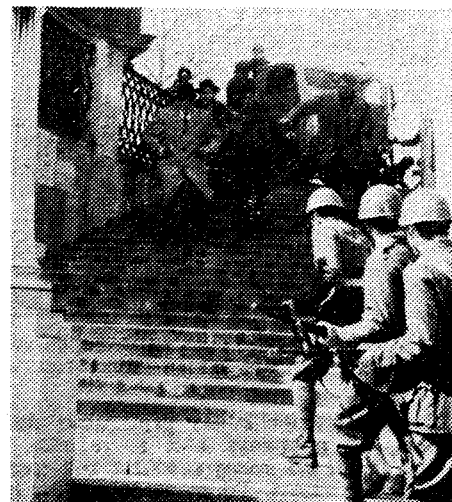
ČRT ŠINKOVEC

VOS na ljubljanski televiziji

Dne 13. januarja 1971 je začela RTV Ljubljana predvajati serijo šestih televizijskih filmov iz zgodovine narodnoosvobodilnega gibanja v Ljubljani s skupnim naslovom **VOS**.

V dnevnem časopisju smo lahko zasledili informacijo, da bo to nova serija, sicer pa na moč podobna filmom iz prve serije, ki se je priljubila gledalcem po vsej Jugoslaviji. V pogovoru z glavnim urednikom kulturno-umetniškega programa na RTV Ljubljana Toneom Pavčkom smo izvedeli, da bomo v januarju, februarju in marcu gledali le ponovitev serije, ki je bila posneta leta 1965. Scenarij zanjo sta napisala Aleksander Marodić in Ivan Ribič, režijo je prevzel France Stiglic, v vlogi šefa obveščevalcev pa nastopa znani slovenski filmski igralec Miha Baloh. Akcijske filme, napete in odlično zaigrane, bomo lahko spremljali na malih zaslonih vsako drugo sredo do 24. marca — takoj po oddaji »Teh naših petdeset let«. V prvi zgodbi bodo poleg Mihe

Baloha nastopali še Laci Cigoj, Janez Albreht, Kristijan Muck, Marija Lojkova in drugi.

Nova serija filmov o Vojaški obveščevalni službi, ki obsega sedem epizod, bo začela teči 1. aprila 1971. Miha Baloha, ki se zaradi bolezni ni mogel odzvati vabilu, je v vlogi Bojana odlično zamenjal Lojze Rozman.

SILVO TERSEK

Zanimivosti

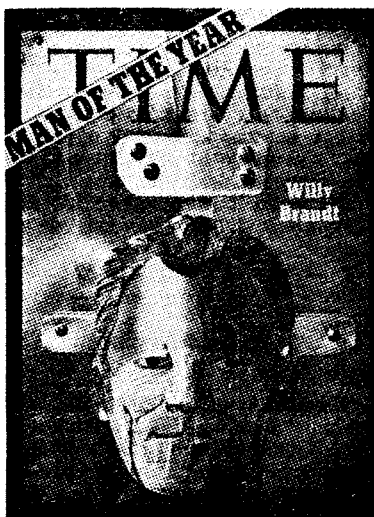
Nagrajene partizanske zgodbe

V okviru prireditev »Po poteh partizanske Jelovice« so podelili tudi nagrade triindvajsetim učencem in dijakom gorenjskih osnovnih šol in srednjih šol za proste spise na temo »partizanska zgodba«. Natečaja se je udeležilo 205 učencev, prve tri nagrade pa so prejeli: Irena Črnologar z Jesenic, Vinko Simonovič iz Kranja in Milena Novak iz Škofje Loke. Po podelitvi priznanj so se šolarji pogovarjali s pisateljem Tonetom Svetino in slikarjem Ivo Subicem.

Ugašen plamen v ČSSR

Z novim letom je v češkoslovaški prenehalo izhajati deset časopisov, v glavnem tisti s kulturno in umetniško tematiko. Med slednjimi je tudi »Plamen«, ki ga je izdajala Zveza češkoslovaških književnikov. Vzrok: pomanjkanje časnika, ki bi lahko vodili angažirano politiko!

Most med vzhodom in zahodom

Objavljamo naslovno stran novoletne številke znanje ameriške revije »Time«, v kateri so proglasili zahodnonemškega kanclerja Willyja Brandta za človeka leta.

Mavzolej Ho Ši Minhu

Po pisanju havanskega lista »Granma«, glasila kubanske komunistične partije, se v Hanoju že pripravljajo na izgradnjo monumetalnega nagrobnika, v katerem bo balzamirano telo lani umrlega Ho Ši Minha. Tako je bila v glavnem mestu Severnega Vietnama organizirana razstava osemindesetih osnutkov za mavzolej legendarnemu Ho Ši Minhu. Po enem izmed osnutkov naj bi izza mavzoleja zrastle umetne hribe, na katerem bi bila — kot simbol kozmopolitizma umrlega vodje vietnamskega naroda — zasajena drevesa iz raznih dežel.

Pesnik — heroj

Leningrajski pesnik Aleksander Prokofjev je dobil visoko priznanje heroja socialističnega dela za velike zasluge v razvoju sovjetske književnosti in plodno družbeno dejavnost. Pesnika so odlikovali ob njegovem sedemdesetem življenjskem jubileju. Prokofjev je tudi sicer eden najbolj priljubljenih sovjetskih pesnikov. Njegove pesmi so objavili že 88 krat v nakladi štiri in pol milijone primerkov, imenujejo pa ga celo »pesnika nove sovjetske Rusije«.

Protest pisatelja Greena

V znak protesta proti vietnamski vojni je angleški pisatelj Green izstopil iz ameriške akademije znanosti in umetnosti, katere častni član je postal leta 1961. Ta korak je šestdesetletni pisatelj, ki živi v Franciji, objasniti s tem »da Ameriška akademija znanosti in umetnosti ni do danes zavzela nikakršnega stališča do te nepravilne vojne«. Pisatelj je prav tako vzpostavil zvezo z drugimi tujimi člani te akademije v želji, da store isti korak.

Partizanska ljudska pesem NA SREMSKI FRONTI

*Stražar kot soha
stoji ob drevesu
v zimski noči
sredi polja,
sredi Srema.*

*Mraz grize v kosti,
utrujene oči
srepe v temo,
veter se divje
smeje preko Srema.*

*Kje je sovražnik skrit?
Stražar opreza
v temni noči
ob drevesu
sredi Srema.*

*Nekje na severu
začuti domačijo:
zapuščeno,
poteptano —
veter pa se divje
smeje preko Srema.*

RUDOLF DOBOVIŠEK

Povečana odpornost bomb na toploto

Ko je na ameriški letalonosilki Forrestal pred štirimi leti izbruhnil požar, ki so ga gasilci začeli takoj gasiti, je že po polmuri minuti eksplodirala skupina bomb. Eksplozija je na ladji povzročila obširno škodo, med posadko pa precejšnje žrtve.

Kasneje so med preiskavo o vzrokih požara ugotovili, da bi bilo gašenje mnogo učinkovitejše, če bi bilo za to več časa. V zvezi s tem je ameriški pomorski laboratorij dobil nalogo, naj preskrbi take bombe, ki v primeru požara ne bi eksplodirale že po 90 sekundah ampak mnogo kasneje. Poročajo, da je naloga dokaj uspešno izpeljana glede na to, da bi bil novim bombam požar nevaren šele po petih minutah. Laboratorij predlaga uporabo notranje in zunanje izolacijske plasti na ohišju bombe. S poskusi je namreč dokazal, da v tem primeru izolacija lahko vzdrži vsaj pet minut, do trenutka, ko bi se bomba tako močno segrela, da bi se mogla razleteti.

Jedrski podvodni tanker

Ameriško podjetje General Dynamics je nekatera večja podjetja za proizvodnjo in predelavo nafte obvestilo o svoji pripravljenosti, da se loti konstruiranja velikega nuklearnega podvodnega tankerja z nosilnostjo 170.000 ton. To je v zvezi z odkritjem novih bogatih naftnih polj na Aljaski. Po tem naj bi od tod prevažali nafto pod ledom prek Severnega tečaja do kakšnega pristanišča v severnem delu Atlantskega oceana, ki pozimi ne zamrzne, tam pa jo bi pretočili v navadne tankerje.

Podvodni tanker naj bi bil dolg 270, visok 26 in širok 43 metrov, poganjala bi ga dva vijaka, pod vodo pa bi plul s hitrostjo 35 km na uro.

Sovjetsko mornariško letalstvo

Sovjetska vojna mornarica ima skupno približno 500 bombnikov in prav toliko raznih drugih letal in helikopterjev. Večji del mornariškega letalstva bazira ob Črnem morju.

Kar zadeva tipe, gre za približno 300 srednjih bombnikov Tu-16, ki pa jih že nadomeščajo s sodobnejšimi Tu-22, 50 bombnikov Tu 20, 50 lahkih bombniki Il-28, 50 hidroavionov Be-6, ki jih nadomeščajo z amfibijami Me-12, in 100 hidravionov Mi-4. Razen teh ima sovjetska vojna mornarica še ustrezno število protipodmorniških helikopterjev Ka-25 in približno 200 transportnih letal raznih tipov.

Izredni ukrepi v izraelskem pristanišču Elathu

Potem ko so palestinski komandosi v pristanišču Elathu, ki leži na koncu Akabskega zaliva, potopili dve ladji, so Izraelci predpisali vrsto izrednih ukrepov. Nevarnost pred novimi podvodnimi diverzijami je namreč stalno prisotna glede na to, da je prav blizu jordanjsko pristanišče Akaba, od koder se diverzanti ponoči lahko neopazno prehitajo v Elath. Zato morajo utovorjati in iztovorjati ladje le podnevi, medtem ko ponoči počasi in pod zaščito izraelskih patrolnih čolnov križarijo po Akabskem zalivu vse do Tirske ožine. S tem je diverzantom onemogočeno pritrjevanje tempirnih min na ladijske trupe.

Če pa se nakladanju in razkladanju ladij v nočnem času le ni moč izogniti, potem ta dela opravljajo pod neposredno zaščito bojnih čolnov, ki v presledkih mečejo v vodo tempirne podvodne bombe, izraelski podvodni izvidniki pa nenehno preiskujejo neposredno okolico zasidranih ladij.

Nemški raketni rušilec Mölders

V ZDA so pred kratkim dokončali drugi zahodnonemški raketni rušilec, ki je dobil ime Mölders. Ima 4.500 ton, oborožen pa je s topovi, raketami in torpedi: spredaj in zadaj ima topove kar. 127 mm, na krmo je vgrajen raketomet tartar MK-13 za raketne »ladja-ladja« in »ladja-zrak« tipa standard, razen tega pa ima še raketomet za protipodmorniške rakete asroc in dve tricevni torpedni napravi za torpede MK-46.

Če je z grozotami sodobnega vojskovanja seznanjena tudi širša javnost, je to potrebno in koristno ne le zato, da bi bili ljudje bolje pripravljeni in da bi se znali zaščititi, ampak zlasti zategadelj, da bi se že v mirnem času kar najodločneje borili proti vsem pripravam na tako vojskovanje. Medtem ko grozote, ki so povezane z morebitno nuklearno vojno poznamo skoraj do vseh podrobnosti, mnogim ni znano, da utegne biti sodobna kemična ali biološka vojna še strašnejša od nje. S stanjem na tem področju se ukvarja tudi francoski publicist R. de la Paille in tako z nekaterimi njegovimi izsledki lahko seznanimo tudi naše bralce.

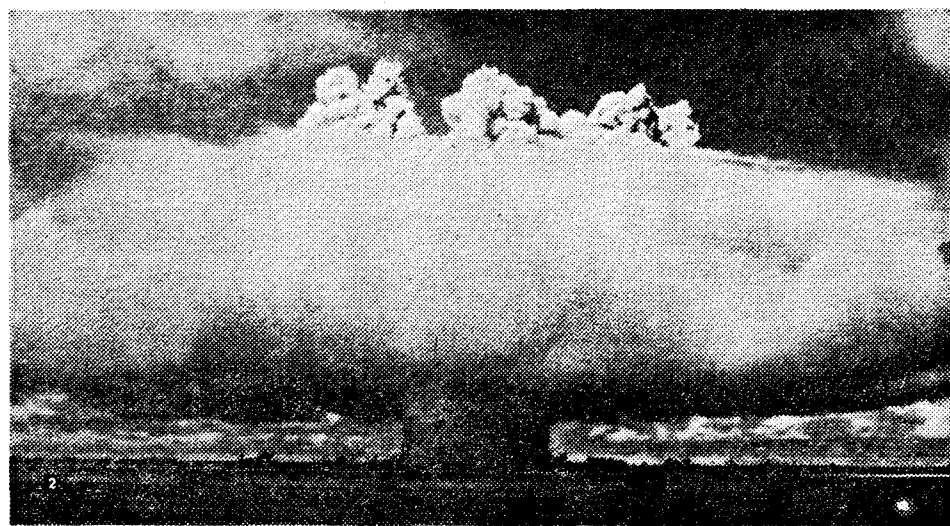
V običajnih turističnih priročnikih bomo zaman iskali podatke, kje so razmeščena atomska središča, in zato jih turisti ne morejo obiskovati tako kot na primer Eifflov stolp. Navzlic temu pa niso več tolikšna skrivnost, da bi se jo splačalo kdove kako prikriti. Hirošima in Nagasaki spadata že v preteklost.

Bobnečo bo nadomestila tiha vojna

Povsem drugačna zadeva pa je z laboratoriji, v katerih pripravljajo bodoče vojne. Skoraj nihče ne ve, kje so in kakšne so njihove naloge.

Bodoča totalna vojna bo brez apokaliptičnega grmenja in bliskanja. V tej tihi vojni bodo uporabljali nove pripomočke. To ne bodo atomi in eksplozije ampak molekule plinov in bacile, ki uničujejo samo življenje.

Če moramo zaustaviti stroj, bomo raje pretrgali kable, kot pa ga zdrobili s pet ton težko skalo. Da bi zaustavili sovražnika, je lažje porušiti občutljivo ravnotežje človeškega življenja kot pa ljudi napadati z bombami. Sedaj že dobro vemo, kaj je mogoče storiti: člove-

Radioaktivna atomska goba neposredno po termonuklearni eksploziji pod morskno gladino. Vsebuje nad milijon ton vode.

kovo življenje lahko pretrgamo že s tem, če pošljemo nad sovražnika en sam bacil ali nekaj desetink miligramov strupene snovi. To je »smotrnejše«, kot pa če pošljejo letalo s posadko in odvržejo bombo, ki bo uničila enega samega sovražnikovega vojaka. Hidrogenska bomba je seveda nekaj povsem drugega in bo pri priči uničila pol milijona ljudi, toda pri tem bo porušila tudi vse drugo: stavbe, ulice, tovarne. Zato že v mnogih deželah gledajo na atomsko vojno kot na nekaj zastarelega. Poiskati je treba nekaj novega, »rentabilnejšega«.

Sedaj se pripravljajo na kemično in biološko vojno. Vsi vedo, da je taka vojna izvedljiva, vendar o tem nihče ne razmišlja. Tako je bilo tudi leta 1939, ko so visoki diplomati samozavestno in resno zagotavljali, da Hitler vojne ne bo objavil, da tega ne namerava in da za kaj takega nima nobenih možnosti.

Čeprav še vedno razlikujemo kemično in bakteriološko orožje, se raziskovalci čedalje bolj usmerjajo na snovi, ki spadajo v obe področji — v biokemijo. Zamisel o uporabljanju strupenih snovi ni nova, saj izhaja še iz prve svetovne vojne. Raziskovanje insekticidov je pripeljalo do odkritja strupenih snovi z živčno-paralitičnim učinkom, ki so mnogo uspešnejši od »klasičnih« plinov z Marne in izpred Verduna. To pa so odkrili, morda po naključju ali pa tudi ne, spet v Nemčiji.

Že l. 1936 je doktor Gerhard Schröder, ki je bil zaposlen v kemičnem trupu I. G. Farben, odkril zelo strupeno snov tabun. Sprva so ga nameravali

Obrambna vzgoja

Kemična in biološka vojna – vojna bodočnosti

uporabljati za uničevanje mrčesa. Ko pa so ugotovili njegovo učinkovitost, se je zanj začela zanimati vojska, vsi nadaljnji poskusi z njim pa so postali vojaška skrivnost.

Dve leti kasneje so odkrili še bolj strupeni sarin, ki je še sedaj ena izmed poglavitnih toksičnih snovi in ki ga v ogromnih količinah proizvajajo po vsem svetu. V ZDA je znan pod nazivom GB.

Kmalu zatem so odkrili novo strupeno snov, ki na človekov organizem deluje podobno kot sarin, vendar izhlapeva mnogo počasneje in je zato z njim zastrupljeno območje za človeka nevarno po več dni. Še huje pa je, da strup prepoji tudi rastlinstvo, ki postane tako tudi strupeno. Smrtonosna doza je manjša od grama te snovi.

Organizem, ki je zastrupljen z GB in VX, zaduši sam sebe glede na to, da njegove mišice omrtviijo. Srce in dihalni organi nehalo delovati, smrt pa nastopi prej kot v minuti po zastrupitvi. Menijo, da bi množični napad s temi snovmi na kako mesto uničil tri četrtine prebivalstva. V takem primeru za-

ljati orožje. Poznamo dve vrsti takih strupov: nekateri strupi povzročajo fizične motnje (paralizo, slepoto, gluhost itd.), drugi pa začasne psihične motnje. V serijski proizvodnji pripravljajo le strupeno snov BZ, ki spada v drugo vrsto strupov. Ta snov deluje uspavalno in povzroča glavobol, vrtoglavico in duševne motnje.

Razmišljali so že o tem, da bi s temi snovmi polnili tudi letalske bombe. Težava pa je v tem, ker strupi te vrste delujejo zelo različno. Ista snov lahko spremeni dobrega vojaka v strahopetca, ki se ne more več obdržati na svojih nogah, plašljivca, ki se stiska izza zaklona, pa v junaka, ki ne čuti nobenega strahu več in brez razmišljanja hiti v boj.

Te snovi še nadalje raziskujejo in jih preskušajo, čeprav se porajajo tudi že pomisleki, če je pametno izdelovati snovi, katerih učinek ni že vnaprej znan.

Umetne epidemije

Še strašnejše je bakteriološko orožje. Zamisel o razširjanju povzročiteljev kuge ali malarije na sovražnikovem ozemlju ni nova, vendar so morali pri njenem uresničevanju računati na najrazličnejše težave, med drugimi tudi na možnost, da bi epidemija zajela tudi tiste, ki bi jo povzročili. Brez sodobnih dosežkov na področju mikrobiologije bi vsaka taka zamisel ostala zgolj utvara, zakaj nemogoče je hraniti in prenašati mikroorganizme, ki običajno živijo v tečnem okolju.

Toda sedaj je že povsem drugače: večina agensov—povzročiteljev bolezni je mogoče hraniti v suhem in virulentnem stanju. V farmakologiji je namreč postala metoda, ki se nanaša na zamrzovanje in sušenje mikroorganizmov, že klasična. Sedaj nimajo nobenih težav več z izdelavo bomb in granat, ki so napolnjene z zadostno količino povzročiteljev bolezni v obliki drobnega prahu, in jih razpršiti po zraku.

Nenavadno zveni ugotovitev, da so prav klinična biološka raziskovalna dela pripeljala do odkritja, ki odpira novo stran bakteriološke vojne. Gre za bakterije, ki so za zdravila neobčutljive. Ni več nobena skrivnost, da je celo precej navadne infekcije, recimo tipa angine ali sifilisa, čedalje težje zdraviti, ker postajajo njihovi povzročitelji čedalje odpornejši. Zato so začeli iskati še odpornejše povzročitelje, da bi na njih preskušali nova zdravila. To je vsakdanja naloga zlasti tistih institutov, ki se ukvarjajo z vakcinami.

Možne pa so tudi nasprotna naloge: pri ustreznem povzročitelju infekcije okrepiti odpornost na zdravila. S takimi selekcijskimi metodami je mogoče na primer poboljšati razne pasme, pa tudi razviti mikrobo, ki so za antibiotike neobčutljivi in odpornejši od drugih. Med ultra vijoličastim obsevanjem nastajajo v bakterijah razne spremembe, ki jih je mogoče izkoristiti v te ali druge namene. Zato vojska lahko naroča mikrobo z lastnostmi, ki jih želi, biologi pa so sposobni sprejemati in izvajati njena naročila.

Vojaški dejavniki si prizadevajo, da bi jim znanstveniki preskrbeli za njihove namene idealne mikrobo. To bi bili mikrobi z veliko strupenostjo in odpornostjo. Njihova »proizvodnja« naj ne bi bila preveč zahtevna, bili pa naj bi taki, da ne bi prehajali s človeka na človeka. Najboljši pripomoček za razširjanje povzročiteljev raznih bolezni naj bi bila bomba, ki bi se razletela zelo visoko, nato za naj bi smrtonosni oblak zajel čim večjo površino. V njem pa naj bi bili le taki virusi in bakterije, ki bi bile nevarne le ljudem, ne pa tudi domačim živalim, katere bi kasneje potrebovale okupacijske enote za prehrano.

(Nadaljevanje)

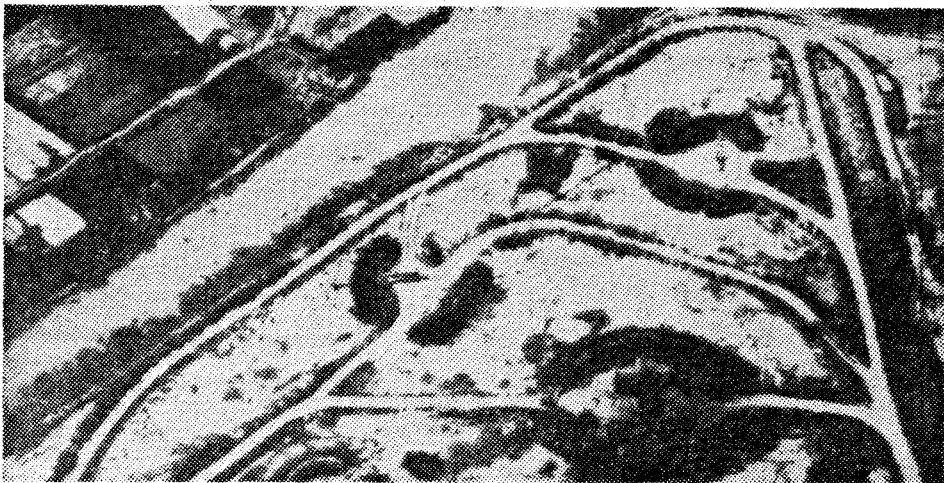
in ljudska zaščita

Elektronska oborožitev sodobnih letal

Letalski strokovnjaki na podlagi izkušenj, ki so si jih pridobili v Vietnamu, trdijo, da bodo stroški za opremo za elektronsko vojskovanje na taktičnih letalih znašali 30 odstotkov stroškov vrednosti za vse elektronske opreme, ki jo bodo imela ta letala.

Pri tem mislijo na vse pripomočke, ki jih letalo potrebuje, da bi se prebilo v nasprotnikovo obrambo: aktivne in pasivne nasprotni ukrepe, sisteme za opozarjanje na »osvetlitev« s strani nasprotnikovih radarjev in infra rdečih naprav, uporabo pasivnih motilnikov (aluminijasti listki) in infra rdeče vabe.

Ce na radar naknadno pritrdijo magnetron s spremenljivo frekvenco, ki je izdelek švedske tovarne Philipa Teleindustri AB, hkrati z lokalnim oscilatorjem za hitro spremljanje cilja v zraku, se lahko celo že poprej odkriti in dobro znani radarji čez noč spremenijo v radarje, ki zelo hitro spreminjajo frekvence in s katerimi se je silno težko boriti. Sposobnost radarjev, da lahko naglo spremenijo frekvenco, zahteva po drugi strani nove sprejemnike na letalih, s katerimi bi hitreje ugotavljali frekvence radarjev in jih pri njihovem delovanju lahko motili.

Iz zraka posneta fotografija severnovietnamskih položajev s protiletalskimi raketami SAM

Ameriško vojno letalstvo uporablja na taktičnih letalih, ki delujejo v Vietnamu, tri sisteme za povzročanje motenj:

— sistem ALQ-71 je namenjen za barazno motenje nasprotnikovih kopenskih radarjev na območjih S (na tem območju sovjetski radarji za rakete »zemlja-zrak« SAM), L in C. Motilnikov te vrste so izdelali kakih sedemsto. Poleg teh pa imajo še kakih tristo motilnikov tipa ALQ-72, namenjenih za onemogočanje radarjev na sovjetskih miših, ki delujejo na območju X. Sistema sta ameriške davkoplačevalce stala približno 40 milijonov dolarjev:

— motilnik ALQ-87;

— motilnik QRC-335A, ki je namenjen ameriškim letalom F-4 in F-105, stal pa je več kot 25 milijonov dolarjev.

Na stotine lovskih, transportnih in bombniških letal pa ima še druge vrste sprejemnikov, ki opozarjajo posadke na nevarnost, brž ko nasprotnikovi radarji žarko »osvetlijo« njihova letala, na izstrelitev nasprotnikovih protiletalskih raket in na smeri, od koder jim grozi nevarnost.

Sedaj, ko vietnamska vojna ni več v ospredju, si v Združenih državah Amerike belijo glave zlasti s tem, kakšno elektronsko opremo naj zagotovijo novemu bombniku B-1A, da bi bila kar najbolj koristna, vendar ne pretirano draga. Izhajajo pa od tega, da je Sovjetska zveza zavarovana z gostim radar-
skim obročem in da je okrog nekaterih sovjetskih industrijskih in vojaških središč, na primer okrog Leningrada, več radarjev, kot pa jih ima katera koli država na Zahodu. Menijo, da Sovjetska zveza za obrambo teh središč uporablja sistem, ki je podoben ame-

riškemu sistemu AWACS (letalski sistem za odkrivanje in vodenje).

Da bi se bombniki lahko prebili do ciljev, bi morali najprej oslabil sovjetski AWACS. Pri tem bi se oslanjali na ne dovolj zanesljivo kombinacijo zračnega manevriranja, sprejemnikov za opozarjanje pred »osvetlitvijo« s strani nasprotnikovih radarjev, motilniki in protiletalskimi raketami ter raket SRAM, ki so namenjene za napade na nasprotnikove radarje, pa tudi posebnih vab (brezpilotnih letal).

Pri tem si zlasti mnogo obetajo od brezpilotnega letala AGM-86A, katerega hitrost je podzvočna. Težko je približno 600 kg, proti cilju pa ga izstrelijo z bombnika B-1A. Radarski odrazi AGM-86A so približno enaki, kot jih ima bombnik B-1A. Brezpilotno letalo bi bilo poleg tega opremljeno še z različnimi motilniki in simulatorji, ki bi povzročali najrazličnejše elektronske motnje.

Ker pa je tako brezpilotno letalo zelo drago in ker bombniku jemlje precej koristne nosilnosti, si Američani skušajo pomagati še kako drugače. Eno izmed takih variant predvideva uporabo letal convair B-58 in boeing B-52, ki bi jih opremili s pripomočki za elek-

tronsko vojskovanje in hromitev nasprotnikove protiletalske obrambe, pošiljali pa bi jih proti ciljem kot predhodno bomniški formaciji.

Hkrati s tem v ZDA preskušajo tudi pripomočke in načine motenja izstrelkov, ki jih usmerjajo z infra rdečimi napravami. Menijo, da bodo še največji napredek dosegli na področju boja s tistimi sovražnikovimi izstrelki, ki so podobni ameriškim izstrelkom tipa sidewinder, redefe ali falcon. Pravijo, da se za uspehe na tem področju lahko zahvalijo tudi Izraelcem, ki so na Sinaju zaplenjene sovjetske rakete odstopili Američanom.

Tako so v ZDA pred kratkim začeli opremljati letala s sistemom AAQ-4 (njegova vrednost znaša 3.500.000 dolarjev), ki začne delovati, brž ko odkrije nasprotnikovo raketo v stožcu izpušnih plinov svojega letala.

Vendar tudi ta sistem ni vselej zanesljiv. V nekaterih primerih infra rdeče žarčenje vab ni dovolj močno, da bi pretrgalo »zvezo« med protiletalsko raketo in letalom (ciljem) ali da prepreči raketi, da ne bi mogla spet ujeti in zasledovati svoj cilj. Razen tega se infra rdeče vabe hitro iztrošijo, zlasti takrat, če sistem v repu letala večkrat daje lažna opozorila.

Že iz teh, nepopolnih podatkov problemih in težavah, s katerimi se ubadajo ameriški vojaški strokovnjaki, kako zapleteno in pomembno je elektronsko vojskovanje. Kakih odločilnih sprememb pa le ni pričakovati, zakaj tudi za to področje velja pravilo, da vsak nov postopek takoj sproži ustrezne nasprotni ukrepe, ki ga onemogočijo ali vsaj zmanjšajo njegovo učinkovitost.

ZMAGA TOMŠIČEVE PRI RAJHENAUU

PIŠE FRANCI STRLE

Ivan Mazi-Vencelj, nekdanji delavec, ki mu je bila cirkularka na desni roki porezala prste in sta mu ostala le del palca ter sredinec, je imel še posebno hud želodec. Da mu odpomore, se je oskrbel z veliko žlico, podobno zidarski keli, za menažko pa je imel kar precejšnjo skledo. Ta me je bil začel nagovarjati, naj grem po volovsko kri ter mi ponujal svojo veliko porcijo.

»Tebi bodo kri dali, ker si majhen,« je silil vame, »jaz se jim pa ne bom smilil.«

Bil sem skoraj še otrok in najmlajši v brigadi. Na ta račun sem dobil marsikateri priboljšek; kri pa smo večkrat pekli že poprej, kar dobra je, podobnega okusa kot jetra, le da je rahla kot ajdovi žganci. A Venceljeva grda posoda se mi je gabila, pa tudi sram me je bilo, da bi bil ravno jaz tisti, ki najteže prenaša lakoto. Odklonil sem. Šel je sam in kri tudi dobil. Ravno jo je prinesel zvrhano skledo, ves krvav po rokah, ko so po tistih naših na planem usekali prvi streli in rafali in to od zgoraj nad nami, tako blizu, da bi nas dober lučalec lahko obmetaval s kamenjem. V tem trenutku je bil med nami že tudi komandant bataljona Ivan Kovačič-Efenka.

»Italijani so gori nad nami. Celno jih bo napadel 2. bataljon, mi pa jim bomo udarili za hrbet.«

Z Efenko je pohitela 3. četa 3. bataljona, in sicer tako, da Italijane zaobide z desne strani, preostali četi sta ostali v rezervi. Minilo je nekaj hipov v zatišju pred viharjem, potem so se oglasili posamični streli iz mavzeric, hkrati se je pobočje zamajalo od vpitja: naši so se bili pognali na juriš.

Miha Butara-Aleks, ki je bil tedaj v 1. bataljonu Tomšičeve, pravi, da je do juriša naših prišlo spontano; borci in nižji funkcionarji so brez pravega povelja pohiteli navzgor, da bi fašiste vrgli z višin nad nami, zakaj znašli smo se bili v zelo kritičnem položaju. Naskočil je naš 2. bataljon in del 1., Efenka pa je, kot smo že slišali, sovražnika obšel in pritisnil nanj od zadaj, iz smeri Oneka. Ko govorimo o spontanem jurišu, je treba vedeti, da smo bili tako izurjeni, da smo se v primeru nenadnega napada na maršu ali pri taborjenju tudi brez povelja z največjo naglico razvili v strelce ter udarili naprej, posebej pa smo morali v takem primeru nemudoma osvojiti dominantne vzpetine, če so bili sovražniki le-te že zasedli, pa jih je bilo treba vreči z njih. Razen tega je treba tudi vedeti, da smo bili zelo utrjeni, da smo imeli odlično kondicijo in da smo bili zmožni teči nekaj sto metrov tudi v hrib.

Juriš našega 2. bataljona je bil nekaj bliskovitega. Ko so borci zmagali strmino, so se znašli na planem iz oči v oči s fašisti in že so se pogнали, da z njimi obračunajo prsa v prsa. Hipoma osvojeni težki bredivi so kar obrnili ter z njima udarili po bežečih fašistih, tako da so črnosrajčniki padali od lastnega orožja in streliva. V dobrih desetih minutah je bilo vse končano.

Zdaj, ko je pripoved o tej znamen-

iti bitki že presegla višek, pogledjmo še, kaj o njej povedo pisani viri s tistega oziroma s tistih dni. Tako poroča poveljstvo XI. armadnega korpusa v biltenu z dne 26. junija v odstavku o grupaciji črnih srajc »XXI. Aprile«: »Patrolja garnizije v Oneku, ki je štela 45 mož z oficirjem na čelu, je med oglednim pohodom v coni Vodnjak opazila pri kotu 560 skupino upornikov in jih napadla. Nadmočne uporniške formacije so naglo navalile nanjo in jo obkolile. Delu moštva z oficirjem je uspelo prebiti obroč in se vrniti v garnizijo, drugi del pa je padel v borbi, nekaj mož pa so uporniki ujeli in kasneje izpustili. Naše izgube 12 mrtvih, 6 ranjenih in 4 pogrešani. Nasprotnikove izgube neugotovljene. Med naknadnim čiščenjem cone smo našli in odpeljali trupla padlih vojakov.«

Na partizanski strani so o spopadu pri Rajhenauu ohranjene beležke kar v treh dnevnikih, nobena pa ne govori o soudeležbi Gubčeve brigade.

Najprej beležka Nandeta Sedeja, tedaj politkomisarja 1. čete 2. bataljona Tomšičeve brigade: »25. VI. Marš proti Rajhenauu, nekje blizu smo se ustavili. Od Rajhenaua je prišlo 30 fašistov. Napadli smo jih in 20 pobili, dobili 2 težki bredivi in lahki grški mitraljez ter mnogo municije in opreme...«

Druge je beležka dr. Milana Dolenca, tedaj političnega komisarja 3. bataljona Tomšičeve brigade: »25. smo zjutraj prišli v Rajhenau. Kmalu po našem prihodu so straže zapazile premik manjše italijanske kolone po cesti ter smo takoj kolono, ki je vozila proviant, napadli in likvidirali. 13 Italijanov je bilo ujetih, cca 20 mrtvih, ostali ušli. Dobili smo predvsem kruha in orožja.«

Končno še zapis Borisa Nikiča (Nika Šiliha): »25. 6. ob 3. premik naprej. Takoj ko smo prišli na mesto napadli T.T. (brigada Toneta Tomšiča — opomba avtor tega sestavka) manjšo italijansko kolono, ki je peljala brizgalno iz Rajhenaua. 10 ujetih, okoli 45 ujetih, ubitih in ranjenih, 2 težka mitraljeza, 2 lahka, radio, 3 mule...«

Ostane nam, da dokumente analiziramo in dopolnimo. Italijansko poročilo govori o 12 mrtvih, 6 ranjenih in 4 pogrešanih, Nandeta Sedej in dr. Milan Dolenc pa o 20 pobitih. O številu zajetih pravi dr. Milan Dolenc, da jih je bilo 13, Boris Nikič pa navaja število 10. Sam se spominjam, da jih je bilo 11 ali 13 nikakor pa ne 10, tako da je Dolencov podatek najverjetnejši. Ranjene fašiste smo obvezali, ujetnike pa slekli in sezuli, jim naložili njihove ranjene tovariše ter jih v samih gatah napotili proti Kočevju. To je naše poveljstvo storilo z dvojnimi nameni: prvič, naj bi ta naša poteza privedla do tega, da bi se nam Italijani raje vdajali, ker ujetih in ranjenih ne samo da nismo pobili, ampak smo z njimi zares zgledno človeško ravnali, drugič pa so bili izpuščeni Italijani najboljši propagandisti o naši veliki moči in o naši zmagi.

Konec prihodnjic

Del 2. bataljona Tomšičeve ob zavzetju Ribnice 9. septembra 1943.

SUPERAUTOMATIC 98
Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila
ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5
TELEFON: komere, Uprava in računovodstvo
h. c. 320 855, skladišče 57-490, 57-498

UPRAVNI ODBOR

»POČITNIŠKE SKUPNOSTI« ZZZB NOV LJUBLJANA — BANJOLE PRI PULI

razpisuje
prosta delovna mesta za sezono od 15. 5. do 30. 9. 1971, za počitniški dom v Banjolah pri Puli:

1. 1 mesto računovodja — bilancist; stalno delovno mesto
2. 1 mesto glavne kuharice — kvalificirane
3. 2 kuhinjski pomočniki
4. 6 kuhinjskih delavk
5. 1 šefa strežbe
6. 4 servirke
7. 1 šefa točilnice
8. 2 točajki
9. 2 blagajničarki, za register blagajno
10. 1 blagajničarka-evidenčarka za kuhinjo
11. 1 ekonom
12. 1 perica za pranje perila — na velikem pralnem stroju
13. 1 snažilka za zunanja-notranja dela in sanitarije

POGOJI: pod 1.: z najmanj 5 let prakse, po možnosti v gostinstvu;

pod 5.: gostinski delavec-natakar;

pod 11.: poznavalec živilske stroke.

Mesečni prejemki po dogovoru.

Rok prijave je 1. 4. 1971. Prednost imajo člani ZZZB NOV. Ponudbe pošljite

na naslov: Počitniška skupnost ZZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7/III so-

ba 82.

IZID ŽREBANJA NAGRADNE KRIŽANKE

„KLI“

ŠTEV. 1

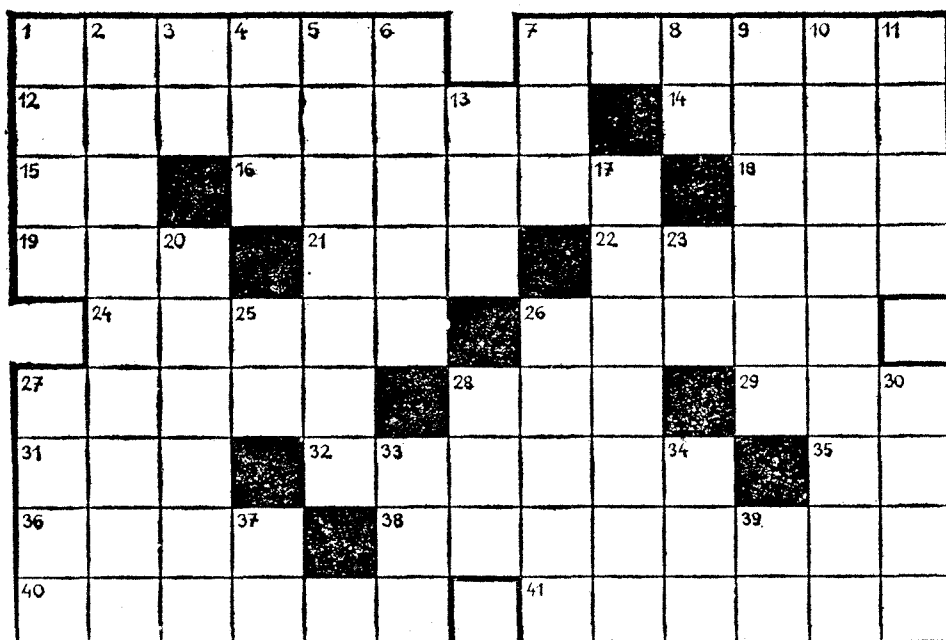
Za prvo letošnjo nagradno križanko »KLI« smo prejeli 702 rešitvi. Izmed pravilno rešenih je žreb določil, da prejmejo:

Vid DOLENC iz Postojne, Tržaška c. 55, moško uro znamke Lord, Jože LIPOVSEK, Impolca, p. Sevnica, p. p. 15, žensko ročno uro znamke Lady, Fani PAVLIN iz Ljubljane, Krimska 10 in Jože SUŠA iz Dola pri Hrastniku — po eno kolekcijo knjig založbe Borec, ter Jože TRILER iz Kranja, Škofjeloška 50, in Uroš KOS iz Kranja, Škrlavec 2, ki se bosta popeljala z Adria-Avioprometom na relaciji Ljubljana—Zadar in nazaj.

Izzrebanec bomo nagrade poslali po pošti, zadnja dva nagrajenca pa prejmeta sporočilo o datumu kdaj bosta sedla v jeklenega ptica.

UPRAVA LISTA

KRIŽANKA

VODORAVNO:

1. priljubljena domača jed, 7. pripadnik neciviliziranih ljudstev 12. gibanje za osvoboditev narodnega ozemlja 14. eno izmed imen izumitelja električne žarnice (Thomas... Edison) 15. grška črka 16. psica neke pasme 18. mesteca pri Ufi, področje Urala 19. ime it. filmske igralkice Mirande 21. okrajšava za »oktober« 22. prvi predsednik egiptovske vlade po strmoglavljenju kralja Faruka (Ali Muhamed) 24. mehkončni jeziček 26. številka s tremi ničlami 27. eden izmed popov humoristične povesti Stevana Sremca 28. nizka rastlina z olesenelim stebлом 30. železov oksid 31. desni pritok Rena pri Bodenskem jezeru 32. oseba, na katero je menica izdana 35. vrhunski športnik 36. medmet bolečine 38. oseba, ki je ujeta v borbi (množ.) 40. starosta v kaki družbi 41. izdelovalec velikih kovinastih posod.

NAVPIČNO:

1. kraj na Gorenjskem z tradicionalno obutveno dejavnostjo 2. med vojno važna postojanka okupatorjev na Dolenjskem, danes industrijsko središče 3. Adamič Emil 4. kratica neke »jugoslovanske« države med vojno 5. sol cerotinske kisline 6. indigo, modrilo, plavilo 7. bacek, ovca 8. kem. znak za radij 9. blaginja 10. priimek in ime nekdanjega namestnika komandanta Glav-

nega štaba NOV Slovenije, danes generala v pokoju 11. priimek umrlega predsednika republike Avstrije (Julius) 13. ime prvega starorimskega založnika (Pomponij, vzdevek Atik) 17. oživljeno, razgibano (pri glasbi) 20. pristanišče v Biskajskem zalivu (Španija) 23. najvišja igralna karta 25. kratica za »urednik« 26. oblika rastlinskega stebela pomanjš.) 27. utrjeni hrib pri Jeruzalemu, imenovan »Davidov grad« 28. redek, negovan gozd 30. gorata pokrajina na Arabskem polotoku ob Rdečem morju 33. Čapkova drama 34. kratica za razstrelivo trinitrotoluol 37. Janez Trdina 39. italijanski spolnik.

Velika razprodaja

ZIMSKE KONFEKCIJE IN ZIMSKE OBUTVE

30 - 50 %

znižanje prodajnih cen

Izkušite se prihodnost za ugleden nakup
— modre, ženske in otroške konfekcije,
— modre, ženske in otroške obutve
— damskih torbic in raznih rokavic

Trgova hiša Ljubljana
Konfekcija Kili, Ljubljana
Blagovna hiša, Ljubljana
Blagovna hiša, Ljubljana

GABER

Stari trg

**KUHINJA
VEGA 55**

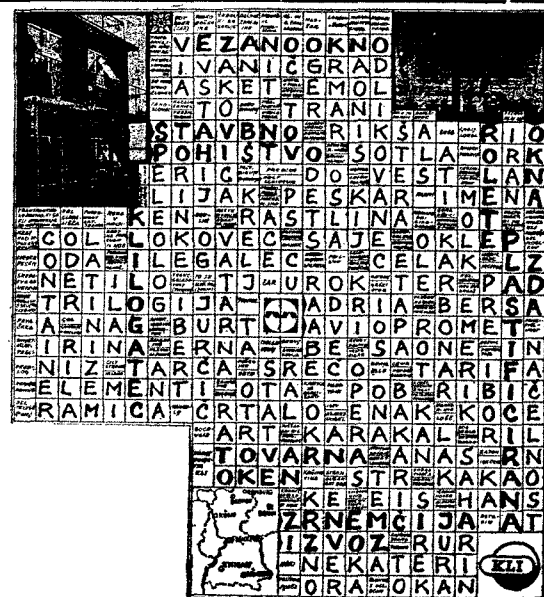

VELEBLAGOVNICA
nama
LJUBLJANA

ima v svojih prodajalnih v Ljubljani, Kočevje in Škofji Loki
bogato zbirko široke potrošnje in prodaja tudi za tuja deževna
sredstva

Potrošnikom se priporočamo

TELEFONI: UPRAVA 22-583, IZVOZ 21-059, 21-050, UVOZ
22-481, 21-734 — NOTRANJA

Petdesetletnica husinske vstaje

Dne 27. decembra 1920 v vasi usino pri Tuzli:

RUDARJI SO TERJALI PRAVICO

Kronist bi mogel decembrske dogodke izpred petdesetih let v vasi Husino pri Tuzli na kratko zapisati takole: Dne 27. decembra 1920 v rudarski vasi Husino pri Tuzli so se z orožjem spopadli žandarji in stavkajoči rudarji z premogovnika v Kreki. Rudarje so pri tem podprli kmetje iz Husina, Lipnice, Bukinje, Ljubaca, Morancanov in Dubrave. Ta dogodek je dobil ime »husinska vstaja«.

Kaj se je pravzaprav zgodilo v Husinu pred petdesetimi leti?

Ob koncu drugega desetletja v tem stoletju so bili rudarji v Bosni in Hercegovini v zelo hudem položaju. Tako slabe razmere niso vladale niti med delavci drugih strok. Klavrne mezde, odpusti z dela brez razloga, poniževanje ljudi, nesreče pri delu — to so bile nekatere nadloge rudarjev tedaj. Ikriti so bili življenjski stroški v primeru z mezdami nevdržni.

Pred husinsko vstajo so se zvrstili pomembni dogodki iz zgodovine delav-

skega gibanja. Leta 1919 je bila ustanovljena Socialistična delavska stranka (komunistov). Potem pa je prišlo do strnitve poprej razcepljenega delavskega gibanja. Sindikalno gibanje je tedaj združevalo okrog 200.000 delavcev in nameščencev.

Za rudarje v Bosni in Hercegovini ni bilo druge izbire ob neuspešnih pogovarjanjih za zvečanje mezd zaradi podražitve življenjskih stroškov: 21. decembra 1920 so nastopili splošno stavko. Izmed 5100 rudarjev v Bosni in Hercegovini je tedaj prenehalo delati 4800 rudarjev. Med stavkajočimi so se z odločnostjo med decembrskimi dogodki zlasti odlikovali rudarji iz Kreke; s sindikatom in stranko so 27. decembra organizirali husinsko vstajo.

V premogovnikih v Kreki se je stavka pravzaprav začela 22. decembra, ko je uprava zavrnila zahteve rudarjev. Uprava je tedaj tudi zagrozila, da bo rudarje odpustila, jih vrkla na cesto iz državnih stanovanj in jih izgnala v kraje, od koder so prišli, če se ne bodo vrnili na delo. Tedaj je najodločneje zagovarjal zahteve in pravice rudarjev predsednik sindikalne podružnice pri premogovniku v Kreki Franjo Rezač. Bil je po rodu Čeh. Živel je v Tuzli, kjer se zdaj po njem imenuje osnovna šola.

Stavkajoči rudarji so se 22. decembra zbrali v delavskem domu v Kreki. Tam so uradno razglasili stavko. Na zborovanju so govorili voditelji stranke in sindikata. Zavzeli so se, naj vlada popolna enotnost med stavko in naj bodo vsi disciplinirani. Stori se je tudi ukrepe, da bi bil premogovnik varen pred požarom in poplavam. Sklenili so, da se vodstvo stavke preseli v Husino. Prav tako so se odločili, da se rudarske družine, ki so stanovale v državnih sta-

sem solze v njenih očeh in sklenili sva, da ne bova pogrevali žalostnih spominov, nič kolikokrat zapisanih.

Jožefa Bizjak se je rodila v revni družini, kjer je raslo deset otrok, in še ni bila dopolnila sedem let, ko je povezala culico in šla od doma. Tudi sama je mati petih otrok, ki so bili vsi pri partizanih. Živi so še trije sinovi in hčerka, najstarejši sin narodni heroj Janko je padel kot komandir moravške čete že leta 1941. Pa ni bila mati samo svojim otrokom! »Samo krompirček mi dajte, mati... če sem ga imela, sem ga dala... velikokrat ga ni bilo, če bi vso hišo prekucnila na glavo...« se spominja Bizjakova mama vojnih let, ko so dan za dnem trkali na duri njenega doma lačni in prezeblji borci. Zvedela sem tudi, da so se je na njen praznik spomnili člani črnuškega ZB NOV, katerega delegacija ji je skupaj s predstavnikom ZB NOV občine Ljubljana-Bežigrad prinesla šopek nageljnove in košaro dobrot. Vesela jih je bila in prav je, da je niso pozabili!

Ob slovesu sem ji zaželela sreče. »Zasluzili ste jo!« Nasmehnila se je in dejala: »Še pridite!« Seveda, le če me bo pot zanesla tam mimo — mnogo je partizanskih mamic, Bizjakova mama iz Črnuč pa je le ena. M. Š.

Praznik Bizjakove mame iz Črnuč

Obiskala sem jo, da bi ji stisnila roko ob njenem prazniku. Osemdeset let je dopolnila, a je še vedno živahna in zgovorna. »Dve vojni sem preživela, a zadnja je bila najhujša...« je dejala kmalu potem, ko sem vstopila. Opazila

VSAK TEDEN ENA

Pa naj kdo reče, da partizani niso imeli smisla za humor. Dne 17. oktobra 1943 je Gubčeva brigada priredila v St. Jerneju velik miting, ki ga je nato v oktobrski številki Tovarisha, brigadnega glasila, ovekovečil tovariš Helij Modic, tedaj član propagandnega odseka v tej brigadi.

novanjih, izselijo v Husino in druge vasi, tako da bi jih stavkokazi ne mogli nadlegovati.

Tako se je od 24. do 26. decembra okrog sto rudarskih družin izselilo iz Kreke. Tedaj je bila že huda zima. Procesije žensk in otrok so odhajale iz Kreke proti Husinu. V hiši rudarja Jure Ružiča v Husinu se je naselil »štáb« stavkajočih rudarjev. Zunaj ob hiši so se začele zbirati gručice rudarjev in kmetov. Prihajali so iz sosednjih vasi na splošni shod stavkajočih delavcev. Sklenili so, da bodo postavili straže na prihodih, tako da bodo nadzirali okolico, če bi morda prišli žandarji. Zbralo se je več sto rudarjev in kmetov. Kmetje so bili oboroženi z vilami, koli, sekirami... Tudi nekaj pušk je bilo vmes.

Tuzlanski policijski načelnik Grundić je ukazal policiji in žandarjem, da morajo natančno preiskati Husino, Ljubac, Dubravo, Lipnico... Okrog pol dne 27. decembra se je devetnajst oboroženih žandarjev in policistov odpravilo v Husino, v središče stavkajočih rudarjev. Rudarske straže so takoj opazile, da se bližajo žandarji in policisti.

Žandarji so streljali prvi. Stavkajoči so takoj odgovorili s strelji iz pištol in pušk. Spopad se je začel. Rudarji so ujeli dva policista in enega žandarja. Eden izmed žandarjev pa je bil ranjen. Drugi žandarji in policisti so pobegnili proti Tuzli. Hudo ranjenega žandarja Reljića so rudarji spravili v tuzlansko bolnišnico. Umrl je še istega dne. Medtem so v Tuzli razglasili mobilizacijo, češ da je v Husinu izbruhnila »komunistična vstaja«. V pripravljenosti je bilo tudi vojaštvo. Zvečer 27. decembra sta proti Husinu odrinila kar dva voja-

ška bataljona s topništvom. Obkolila sta vas. Topovi so bili naperjeni na vaščane — na ženske, otroke, rudarje...

Kaj so mogli rudarji drugega, kakor da so se razšli na svoje domove!

Navsezgodaj zjutraj 28. decembra je bilo konec odpora — vstaja je bila zadušena. Toda srd rudarjev ni ugasnil.

Začeli so se hudi maščevalni ukrepi proti rudarjem in njihovim družinam. Zapirali so ljudi, posiljevali rudarske žene, plenili njihovo borno imetje. Nad 500 ljudi so stlačili v zapore, kakšnih 200 pa so jih zversko mučili. Bile so neznosne, nečloveške razmere. Že januarja 1921 je pet poslancev — med njima revolucionarna Djuro Djaković in Mitar Trifunović-Učo — interpeliralo v ustavodajni skupščini in zahtevalo javno razpravo o husinskih dogodkih; terjali so, da odgovorni ljudje odgovarjajo za zapiranja, mučenja in pobijanja nedolžnih rudarjev, žensk in otrok.

Seveda pa javne razprave o tem nikdar ni bilo. Začetek leta 1922 se je v Tuzli začela sodna razprava. Obtoženih je bilo kar 350 rudarjev in kmetov. Pred sodnike je stopilo 19 obtožencev, med njimi tudi legendarni junak husinske vstaje Jure Kerošević, obtožen, da je ubil žandarja Reljića. Obsodili so ga na smrt na vešalih. Toda zaradi ogorčenja med svetovno in jugoslovansko javnostjo so morali smrtno kazen spremeniti v došmrtno ječo. Ta legendarni husinski in rudarski tribun je preživel 17 let v zeniški kaznilnici.

Husinska vstaja je nedvomno eden najpomembnejših dogodkov v zgodovini jugoslovanskega delavskega gibanja. Zato zasluži temeljitejšo znanstveno obravnavo in zgodovinsko razlago.

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Mala Marjanka je mirno spala v svoji pleteni postelji in še sanjala ni, da se bosta morali z mamo tako kmalu posloviti. Vojna res postavi vse na glavo. Vida je stopila k punčki in jo gledala skozi solze, kot da bi si hotela to podoba za vedno vtisniti v spomin. Otrok je enakomerno dihal in rožnati okrogli obrazek se je od časa do časa zadovoljno napel.

Naslonjena na steno ob postelji, je opazovala svojega otroka. Stala je in bolj razmišljala, kot gledala. Glava ji je bila polna načrtov, kako bi napravila, da bi bilo za Marjanko bolje. Šele ko so postali obrisi drobnega obrazka vse manj jasni in, ko se je začela punčka počasi prebujati in godrnjati svoj »gee — gee — gee«, se je spomnila, da je čas otroka previti in nasiti.

Obrnila je stikalo. Luč je razsvetlila sobo. Vido so začemale oči. Sklonila se je nad posteljo in dvignila Marjanko v naročje. Deklica se je na vsa ustka nasmejala svoji mami, kot bi jo hotela potolažiti. Vida jo je tako trdno stisnila k sebi, da je zajokala.

»No, no, nič ne jokaj, moja uboga, mala punčka, saj nisem mislila tako hudo!«

Sedla je na stol in jo učkala v naročju. Ni se mogla ubraniti solz, ki so ji kar naprej tekale po li-

14

cih. Tako iznenada je prišla ta novica: Odití moraš v partizane.

Da, da. Saj to ni nič hudega, prav nič. Le ko bi ne bilo otroka. Tako neprimeren čas... A kaj, ko otroci ne vprašajo, ali je čas primeren, ko pridejo na svet, ali ne! Oni se rodijo vsak dan, vsako uro, vsako minuto, pa če je to komu prav ali ne.

Marjanka je začela ponovno jokati. Učkanje jo je le za nekaj časa pomirilo. Bila je lačna, treba jo je bilo okopati! Ta njena cmerava mama pa kar joče in joče, nanjo je čisto pozabila. Dekletce je postajalo vse glasnejše, dokler njen jok ni postal ihtav in zahtevajoč.

To je Vido predramilo. Skopala jo je, previla in nasitila. Ves čas jo je ljubkovala, kot še nikoli. Ni in ni je mogla odložiti v posteljo. Bila je sicer stroga mama in ni hotela nikdar male razvajati s tem, da bi jo pestovala in nosila v naročju. Ta večer pa ji je v naročju zaspala. Nalahko jo je položila v košarico, ugasila veliko sobno luč in prižgala malo namizno svetilko.

Sedla je k mizi in začela razmišljati.

Le kam bi jo dala, da bi bila dovolj varna? Kje bodo imeli otroka tako radi, da ne bo pogrešal svoje mame? Kako naj to napravi, da ne bo sumljivo sosedom, kamor bo punčko dala?

V mislih je obiskala vse svoje stare znance. A kaj, ko jih je bilo tako malo, ki bi lahko vzeli otroka. Imeli so že svoje otroke, drugi so bili sumljivi policiji zaradi sodelovanja z OF, tretji so imeli že koga od družine v zaporu ali v partizanih, eni pa so se kratko malo bali. Nikjer ni bilo tako, da bi bil po Vidinem mišljenju otrok popolnoma varen.

Marjankin oče je odšel v partizane, preden se je rodila. Nikoli je ni videl. Tudi punčka ga ni po-

15

znala. Kako naj ji pove, kakšen je očka, ko je pa še tako majhna? In če ga ne bo nikoli nazaj? Če se tudi sama ne vrne? Saj tudi nje ne bo nikoli poznala! Kaj naj napravi, da bo njun otrok le vedel, da sta bila dva človeka, ki sta ga imela neizmerno rada, ki sta si ga tako želela, a sta ga morala vseeno pustiti tujim ljudem?

Vse to ji je blodilo po glavi. Gledala je nekam zgubljeno, daleč daleč, čeprav je bil prostor majhen in prenatrpan s starim pohištvo. Hodila je sama, daleč stran od svojega otroka po neznanih poteh in temnih gozdovih, po mrazu in snegu brez počitka, dalje in dalje... Morda bo tam nekje našla moža, očeta svojega otroka...

Koliko časa je sedela in so ji misli brezplodno begale po neznanem, še sama ni vedela. Le tega se je zavedala, da mora nekaj storiti. Neka vez med njimi mora ostati, pa čeprav še tako rahla in neopipljiva. Če ne drugo, vsaj spomin.

Odpila je predal mize in vzela iz ovojja pismo. Prazen, nepopisan, bel list je razgrnila in začela pisati prvo pismo svoji tri mesece stari punčki:

III

— Marjanka, moj ljubi, edini otrok, tesno mi je, če pomislim, da bo to pismo edino, kar naju bo lahko družilo vse življenje. Ko ga boš brala, boš že velika deklica. Tako bom naročila tistim, katerim te bom dala, ko odhajam od tebe. Ko boš stara osemnajst let, me boš morda lahko razumela. Za svoj rojstni dan boš dobila te vrstice, ki bodo moje zadnje darilo, ki sem ti ga zapustila. Vem, da boš žalostna, a verjamim, da drugače ni moglo biti.

Vojni zločinec Maier Kaibitsch in velikovski mestni svet

Kako je v vseh političnih strankah na Koroškem še vedno čutiti močan vpliv nemškega nacizma, pa najsi bo to v socialistični, ljudski ali svobodnjaški stranki, najbolj dokazuje nedavni soglasni načelni sklep velikovškega mestnega sveta, da se poleg poimenovanja nekaterih mestnih ulic po zaslužnih možeh počasti tudi spomin s postavitev spomenika znanemu krvniku koroških Slovencev, nacističnemu vojnemu zločincu SS Standartenführerju Maier-Kaibitschu, ki ga je sodni senat v Celovcu 1. 11. 1947 zaradi vojnih zločinov in veleizdaje obsodil na dosmrtno ječo.

Preden spregovorimo o bistvu tega izzvalnega sklepa, ki ne razburja in žal le koroških Slovencev, ki jih je Maier-Kaibitsch zlasti med nacistično

vodji največje nemškonacionalistične raznarodovalne organizacije koroškega »Heimattiensta« dr. Hansu Steinacherju in tretjo po bivšem deželnem glavarju Ferdinandu Wedenigu za njegove zasluge na ukinitvi dvojezičnih šol na Koroškem leta 1959. Maier-Kaibitschu pa postavili spomenik. (Kleine Zeitung 3. januarja 1971.)

Da je velikovski mestni svet, ki ima socialistično večino, izmed vseh koroških občin smatral za potrebno s poimenovanjem mestnih ulic počastiti zasluge podpolkovnika Milesa, dr. Steinacherja in Wedeniga, se nam ne zdi čudno spričo nacistične miselnosti, ki je na velikovškem področju še posebno aktivna, zlasti če pomislimo na razstrelitev partizanskega spomenika pred leti. Čudimo pa se predlogu socialističnega podžupana Wita in soglasnemu sklepu mestnega sveta, da se v Velikovcu, torej na jezikovno mešanem ozemlju postavi spomenik SS Standartenführerju Maier-Kaibitschu, ki ga je neodvisno sodišče koroške dežele obsodilo zaradi vojnih zločinov in veleizdaje na dosmrtno ječo.

Da bo tudi naša javnost seznanjena o zločinskem delovanju Maier-Kaibitscha na Koroškem, bomo navedli le glavne podatke iz obtožnice in sodbe. Kot Steinacherjev osebni prijatelj je postal poslovodja »Heimattiensta« takoj ob ustanovitvi marca 1920, vodil organizacijo do »Anšlusa« 1938, nato pa jo vključil v NSPAD. Obtožnica mu je očitala, da je po nacistični okupaciji Koroške postal ob postavitvi prve nacistične koroške vlade 11. 3. 1938 član te vlade in so se v njegovih rokah združili vsi narodnopolitični referati na Koroškem, predvsem vodstvo deželnega urada za narodnostna vprašanja in vodstvo deželnega urada za utrjevanje nemštva, koroški gauleiter, vojni zločinec Rainer pa mu je kot svojemu pooblaščenцу dal posebna pooblastila, s katerimi je izključil vsako pravno sredstvo proti Maier-Kaibitschevim odločitvam in mu s tem izročil koroške Slovence na življenje in smrt. Maier Kaibitsch je bil tudi najtesnejši sodelavec šefa koroškega GESTAPA in je kriv vseh grozodejstev nad koroškimi Slovenci, zlasti tudi smrti 13 koroških rodoljubov, ki jih je dunajsko nacistično sodišče obsodilo na smrt z obglavljenjem. Dokazno gradivo ga je kot vodjo načrtnega izseljevanja bremenilo tudi za izselitev nad 300 koroških slovenskih družin, zaplembe njihovega imetja in političnega preganjanja nad 1100 koroških Slovencev z strahotnimi mučenji v gestapovskih zaporih.

Proces proti Maier-Kaibitschu se je začel v Celovcu 14. 10. in je trajal do 31. 10. 1947. Spoznan je bil za krivega, da je v času nacionalsocialistične strahovlade na Koroškem deloval kot SS Standartenführer, da je v času nacio-

Nacisti selijo ljudi z Obirskega

nalistične strahovlade na Koroškem v izrabljanju vrhovne oblasti vodilno sodeloval pri razlastitvah, izselitvah in preselitvah Avstrijcev slovenske narodnosti iz Koroške, pri čemer je bilo to dejanje opravljeno množično in je bilo večje število ljudi oškodovano, kar vse je bilo izvedeno s posebnim političnim in nacionalsocialističnim sovraštvom; dalje, da je v času od 1. julija 1933 do 13. marca 1938 pripadal NSPAD, da je deloval za nacionalsocialistično gibanje, da je bil od NSPAD priznan kot star strankin pristaš, da je bil nato področni vodja NSPAD in je v zvezi s svojo dejavnostjo za NSPAD zagrešil kazniva dejanja ob izselitvah, preselitvah, izgonih in razlastitvah, ki zakonom človekoljubja grobo nasprotujejo. S tem je zagrešil vojna zločinstva, zločinstva izgonov iz domovine, zločinstvo veleizdaje in se ga je zaradi tega obsodilo na dosmrtno ječo. Maier-Kaibitsch pa je bil že po treh letih pomiloščen in je kmalu nato v Celovcu umrl.

Zanimivo je dejstvo, da so pred procesom zbirale dokazno gradivo o zločinskem delovanju obtoženca poleg KPA tudi nekatere krajevne organizacije socialistične stranke, med drugimi iz Zelenke Kaple, St. Jakoba v Rožu, Zitarevesi, Globasnici in drugod, sedaj pa so hoteli prav socialisti v Velikovcu postaviti temu vojnemu zločincu spomenik...

To pa je preprečil socialistični deželni glavar Koroške Hans Sima, ki je, kakor poroča deželna tiskovna služba Koroške, stopil takoj, ko je zaznal za sklep velikovškega mestnega sveta v stik z mandatorji velikovške mestne občine in opozoril na politično daljnosežnost take namere. Poudaril je, da se v smislu konsekventnega izvajanja pomirjevalne politike na Koroškem tak

ukrep nikakor ne more odobravati; za je pozval mandatorje mestne občine velikovške, da zavzamejo v tem vprašanju odgovornejša stališča v interese koroške dežele.

Na ta poziv koroškega deželne glavarja je velikovska mestna občina januarja 1971 sklicala sejo mestnega sveta in soglasno sklenila:

»Velikovec časti zaslužne može. Za je mestna občina na seji dne 29. 12. 1969 soglasno sklenila, da zaradi velikih zaslug za Koroško imenuje tri ceste, bivšem deželnemu glavarju Wedenigu, dr. Hansu Steinacherju in podpolkovniku Shermanu Milesu. Po tem sklepu pa je bilo predloženih še s privatni strani nekaj pobud za nadaljnje poimenovanje mestnih cest. Medtem je Mestni svet na seji ugotovil, da razen omenjenih za počastitev v zvezi s poudarjenimi predlaganih ne pride nihče v poštev.« (Kleine Zeitung od 9. januarja 1971.)

Pri vsem tem pa je najbolj zanimivo, da po omenjenem opozorilu deželne glavarja ta pisana politična država velikovškega mestnega sveta, tem sklepu svojega »vzornika« Maier Kaibitscha niti z besedo ni več omenila in ga tako sramežljivo zatajila.

Tako so morali vročokrvni velikovski mestni možje po odločnem posegu koroškega deželne glavarja in na političnem demokratičnem sil svoj sramotni protiljudski sklep umakniti. Prihranili bi si blamažo, zlasti člani socialistične večine, če bi si v dolgih letih po zlorabi zločinskega hitlerizma privzgojili nekoliko več socialistične, demokratične državljanske zavesti, tako pa so po potrebnem zbudili v deželi nemir in nvoljo.

F. S.

Vojni zločinec Maier-Kaibitsch

okupacijo krvavo zatiral, marveč tudi slehernega poštenega avstrijskega demokrata, moramo vedeti, da šteje velikovski mestni svet 17 svetovalcev, od teh 10 socialistov, 6 od ljudske stranke in enega svobodnjaka, torej imajo socialisti v njem absolutno večino. Na tej seji, ki je bila 29. decembra 1970, je mestni svet na predlog socialističnega podžupana Wita sprejel načelen sklep, da se poimenuje 3 mestne ulice po zaslužnih možeh, in sicer eno po ameriškem podpolkovniku Shermanu Milesu. Le-ta je kot član ameriške študijske komisije prepotoval januarja 1919 slovenski del Koroške in podal pariški mirovni konferenci za koroške Slovence skrajno neugodno poročilo, ki je povzročilo nesrečni plebiscit. Drugo ulico naj bi imenovali po organizatorju in

16

Rada bi, da veš vsaj nekaj o svojem očetu in mami, ki sta te imela zelo, zelo rada, a jima ni bilo dano, da bi te gledala in se te veselila.

Pri nas gospodari okupator, zapira in pobija ljudi, goni jih v internacijo, jih muči in hoče prisiliti, da bi ga spoštovali. To so tujci, ki so si prilastili našo zemljo in nam kradejo vse, kar je našega. Vedno bolj stiskajo obroč. Vsi zavedni ljudje se temu upirajo. Oče je odšel v partizane, ker v mestu ni bil več varen. Preveč so mu bili že za petami. Na žalost se meni ne godi nič bolje. Iščejo me in, če me dobijo, boš sirota tudi ti. Odvedli bi naju v zapor in naju ločili. Ne vem, če bi se še kdaj videli, če bi sploh ostali živi.

Zato odhajam v partizane, tebe pa zapuščam dobrim ljudem. Rada jih imej, ubogaj jih in jih spoštuj.

Tako mirno, spokojno počivaš in ničesar ne veš. Rada bi bedela nad teboj vse življenje, te vodila skozi težave, bila pri tebi kadar ti bo hudo, a ne vem, če se bo to zgodilo. Vso srečo ti želim, ti moja ljuba punčka. Zapuščam ti pisma, ki sem jih prejela od očeta, odkar je v partizanih. Tudi najini sliki sta v pismu. Vem, to je le tih, mrtev spomin, a imej ga rada. Kadar ti bo težko, se naju spomni. Zadnje misli so veljale tebi, najini nad vse ljubljeni deklici.

Ne huduj se na naju, da sva te zapustila tako majhno in neboljano. Bodi dobra in ljubi svojo domovino. Mnogo krvi je bilo prelito zanjo, zato naj ti bo najdražja, kar imaš.

Življenje naj ti teče mirno in srečno. V mislih te bom spremljala in bom s teboj, dokler bo v meni le iskrica življenja.

17

Toplo te poljubljam v očkovem in svojem imenu, tvoja mama.

Poljubila je pismo in ga zložila. Iz skritega predala svoje ročne torbice je vzela moževa pisma, priložila svojo in njegovo fotografijo ter vse skupaj vtaknila v pisemski ovitek. Skrbno je zapečatila ter vse pazljivo spravila nazaj v skrivni predal torbice.

»Tako«, Globoko je vzdihnila in se naslonila na naslonjalo stola. »To je opravljeno.«

Namizna svetilka je metala medlo luč na Vidin od jake nabrekli obraz. Trudno je zaprla oči, roke pa so ji ko mrtve počivale v naročju. Tako je sedela nekaj časa.

18

Končno je le vstala, ugasnila luč in legla v posteljo. Ni mogla zaspati. Bilo ji je, ko da se za naslednji dan pripravlja akcija, v kateri bo morala sodelovati. Dobro je poznala ta nemir. Nikoli se ni lotila nobenega dela nepripravljenega. Do potankosti je vsako noč pred kakršnokoli nalogo preračunala vse možnosti in presenečenja, ki bi jo lahko doletela pri delu, ki ga je prevzela. Ne, po njeni krivdi se ne sme nikoli zgoditi nič takega, kar bi škodilo stvari! Zda, ko gre za njenega otroka, mora prav tako odgovorno urediti vse. To je njena zadnja naloga v mestu, preden odide v partizane...

Pozno poletno jutro jo je našlo budno v postelji. Ni se ji mudilo. Naj le še spi njena punčka, saj teko zadnji dnevi, ki jih bosta še preživeli skupaj. Vstala je in se naslonila na odprto okno. Jutranji hlad ji je prijetno božal vročo glavo in od jake vnetosti oči. Lahna, siva jutranja megla je opominjala poletje naj se poslovijo in napravi prostor jeseni, ki se je že v svojem zrelem razkošju razkazovala v soseščem sadovnjaku.

Iz predsobe je zaslišala drsajoče Ankin korake. Kuhinjska vrata so zacvrlila. To je bilo znamenje, da je Anka že začela s svojim vsakdanjim delom.

Vida je ogrnila jutranjo haljo in stopila v kuhinjo.

»Dobro jutro,« je pozdravila. Anka je pripravljala zajtrk za svoja dva otroke. Tudi Vida je postavila na štedilnik mleko, ki ga je mimogrede vzela v šrambl.

Anka ji je odzdravila in jo pogledala.

»Danes si pa zgodnja! Imaš kakšno pot?«

»Da, v mesto poidem.« Sedla je na zaboj za premog, ki je stal ob štedilniku, in čakala, da bi mleko zavrelo.

MILIJON JE NAŠ

sporedu ljubljanske televizije je sta kratkih filmov o akcijah ljubljanskih vosovcev. Prvi je film pod slovom Milijon. Naše bralce, ki so ga ali si ga še bodo ogledali, go-vo zanima, kakšen je bil resničen tek drzne akcije za dvig milijona v »Banca d'Italia«. O tem pripo-uje Jože Šiška-Luka, ki je bil glav- junak tega vosovskega posega v upatorsko malho.

V prvih septembrskih dneh 1942 mi Urška v neki hiši za Bežigradom stila v roko majhno pismo. Takoj so sva se poslovila. Stopil sem v pr-primerno vežo, da preberem poro- o. Znana pisava mi je razodevala, naj čimprej zglasim pri »Desetem bratu«, kor smo vosovci imenovali gostilno rtuno na Vodovodni cesti. Ker sem v mestu dogovorjen za neodložljiv galni sestanek, sem najprej krenil tja sporočil navodila. Koj nato me je pot-ila v našo vosovsko »domačijo«, kjer n zvedel, da me bo pred večerom čakal Štefan za Rižarno; tam smo se d meseci že sestajali.

Vsi smo vedeli, da Štefana, koman-nta Varnostne službe v Ljubljani, fa- ti iščejo na vse kriplje. Zato nisem omil, da se bo zgodilo kaj večjega, me osebno kliče na sestanek. Prišel aravnost iz bunkerja.

ozno popoldne sva ležala s Štefa- i v grabnu za Rižarno, poraslem z hko zeleno travo. Na vsa pljuča sva jemala prijetni vonj poljskih cvetic, so se tako radodarno ponujale ljub- nskim borcem na najjužnejšem košč- Ljubljanskega polja. Štefan je bil bro razpoložen. Na jugu se je pod rki zahajajočega sonca zlatila neuklon-va Ljubljana in polje je pelo pesem ljenja. Obrnil se je. Najina pogleda d se srečala in razumela. Kakor zunaj d partizani tako so se med borci-ile- ci skovale v skupni borbi tiste neopi- ie tovarišice in srčne vezi, ki so nas nočjo krvi, ki so jo prelili na ljub- skih ulicah naši padli tovariši, spa- le na življenje in smrt. Tovariške in ne vezi, ki jih je skovala borba za o veliko stvar.

Prekinil sem molk in vprašal: »Šte- f, kaj bo?« Prijel me je za ramo in čel: »Luka, nekaj imamo zate! Dvig- l boš milijon. Če že kaj dvigamo, bo- kar milijon.«

se pred pol ure, ko sem hitel proti arni, sem ugibal, zakaj me Štefan eče. Nova akcija na izdajalce sloven- tega naroda?... Zaplemba orožja?... akcija na fašiste in gestapovce? Prei- tava pri belih ali plavih...? Zdaj pa t grom z jasnega — milijon!

In Štefan mi je pripovedoval, da so v-ariši že vse uredili. Partija je na de- . Naša nenadkriljiva ilegalna tehnika o izdala ček za milijon lir. Dvignili ga mo v »Banca d'Italia« (bivša Poštna nilnica) na račun »Risparmio della vincia di Lubiana«.

Zelo preprosta stvar, sem menil. Sa- čna žilica pa je bila takole: torej gnejo fašisti napraviti vosovca še za ljonarja! Ko bi fašisti stili, kaj se ravlja... O, dali bi težke denarje, bi dobili v roke živega vosovca!

Preblik takšnih misli je prekinila tava, ki se je kakor iz tal dvignila d Štefanom in meno. Zagledala sva tri Pepetov obraz. Po borbenem po- stavu je legel k nama v travo in po- čal o pripravah za dvig milijona. Po- rebno je bilo do najmanjše pike spo- nati vso proceduro v banki in vse, kar e je tikalo izdelave čeka. Pepe je nizar očko za točko, povedal, kaj vse je bilo oslej storjenega in kaj je treba še na- raviti in ukreniti. Skrbne in natančne riprave niso bile značilne samo za to r-ijo, ki jo je izvedel VOS, ampak tu- za druge. Opozarjal je na težave v ezi s čekom, da bomo morali predlo- iti avizirno pismo, pripovedoval je o egitimaciji, ki jo bo naša tehnika mo- ala izdelati zame na ime nekega usluž- enca »Risparmia«, in še o drugih po- rebnih stvareh. Ves načrt smo dodobra retresli, upoštevajoč vse tehtne pri- ombe. Bili smo trdno uverjeni, da nam var ne more spodleteti. Toda do cilja o bilo še daleč. Poslovili smo se z ru- rskim, pa tudi našim — srečno!

Nestrpnost sem pričakoval novih ob-

vestil. Nekajkrat sem obiskal naš »punkt«, »zalozbo« v Narodnem muzeju, da se dogovorim o tekočih stvareh z Ahacem in Melhiorjem. »Zalozba« je bi- la tudi skladišče orožja VOS, ki je ne- izprosnost bilo naše sovražnike. Smelo se je ugneznila med sedež fašistične itali- janske policije in komando kraljevih karabinjerjev.

Tiste noči so bile polne kombinacije na temo »milijon«. Pepe me je povezal z Darjo, ki mi je v četrtek, 10. septem- bra, prinesla na Napoleonov trg ilegal- no legitimacijo; v tej je bila sicer moja fotografija, izdana pa je bila na ime uslužbenca »Risparmio della Provincia di Lubiana«. Zvedel sem, da so vse pri- prave nared in da bo akcija v soboto, 12. septembra.

Postopek za dvig takega zneska v banki je bil nemalo zamotan in bi se lahko vse podrl pri najmanjši neto- čnosti ali nepazljivosti. Pri vseh teh od- ločilnih pripravih sta pod vodstvom Pe- peta nad vse dobro izpolnila svoji težav- ni nalogi Lojze in Darinka. Naša nepre- kosljiva ilegalna tehnika se je tokrat vnovič izkazala. S Štefanom in Pepetom smo se zmenili, da bom v petek v banki osebno oddal avizirno pismo za milijon lir. Res! Avizirno pismo sem brez kom- plikacij oddal pri bančnem okencu.

Bližala se je sobota. Ta dan smo iz- brali zato, da bi akcija, če bi se posre- čila, ostala prikrita čez nedeljo, da bi tako pridobili pri času. Po dolgi noči je vstalo lepo sobotno jutro. Pot me je vodila na Navje, kjer sem bil zmenjen s Štefanom in Pepetom. Prisrčno smo si segli v roke. Kmalu se je na vratih Navja, ki ga je za nas čuval neustrašen vrtnar, pojavila dekliska postava Darje. Njeni trdni koraki so vodili h grobo- vom na desni strani in že smo se po- zdravili. S seboj je prinesla pričakovani ček za milijon lir; izročila mi ga je na Korosčevem grobu. Odsla je z upanjem, da njen trud ne bo zaman.

Štefan je dal zadnja navodila, Pepe pa me je opozoril še na morebitne spre- membe, ki bi lahko nastopile glede po- stopka v banki. Dogovorili smo se za točen čas prihoda v banko. Tudi na to smo morali računati, ker bi moglo mo- je slučajno srečanje z uradnikom »Ri- sparmia«, ki je običajno dvigal denar v banki, postati usodno za uspeh akci- je. Ker pa smo vedeli, kdaj navadno prihaja po denar, ga je bilo treba neko- liko prehiteti. Štefan in Pepe sta mi še želela »dober pogled« in že sem bil na Vilharjevi cesti. »Oborožen« s čekom in ilegalno legitimacijo, sem se odpravil k svojemu očetu po aktovko, ki je bila tolikšna, da je sprejela vanjo tudi mo- jo, nekoliko manjšo. Seveda oče ni imel pojma, za kaj mi bo rabila njegova ve- lika aktovka. Dejal sem mu, da bom nesel k prijatelju svojo veliko šahovsko garnituro, ker da pripravljamo »brzo- turnir«.

Približevala se je dopoldanska ura, določena za »pohod« na milijon. Pet mi- nut s Tomšičeve ulice na Cankarjevo, ki so jo za okupacijske prilike Italijani nazvali z imenom svojega kralja Ema- nuela. Ozrl sem se, če mi kdo ne sledi, in že so me stopnice v tedanjo »Banco d'Italia« vodile cilju naproti. Pojavil sem se v hali pred bančnimi okenci, od- prl s kretinjo rutiniranega uradnika svo- jo aktovko in oddal ček, da mi ga izpla- čajo. Legitimiral sem se s ponarejeno legitimacijo, in ker me je uradnik, ki je sprejemal čke, nejeverno pogledal (saj je bil vaje, da za »Risparmia« dviga vedno ista oseba), sem pripomnil, da sem danes prišel po denar jaz, ker je uradnik, ki običajno prihaja, nenadoma zbolel. Zadovoljen s tem izgovorom mi je uradnik pomolil številk, s katero me bodo poklicali, ko bom prišel na vrsto. Pogledal sem po hali in sedel za mizo pred okenci. Ogledal sem si okolico. Dva karabinjerja, oborožena do zob, sta v enoličnih, enakomernih presledkih me- rila korake vzdolž dvorane pred okenci. Prihajala sta do mene, šla mimo in se zopet vračala. To se je ponovilo nešteto- krat. Njuni neprestano udarjajoči ko- raki so pritiskali na živce kot mučitelj- ske vodne kaplje starodavnih doževih ječ v Benetkah. Tudi italijanskih policijs- kih agentov, ki jih je vsak naš aktivist zlahka prepoznaval, v banki ni manj- kalo.

Pričelo se je najhujše: čakanje v skrajni negotovosti... Ček za milijon lir pa je tedaj že romal od glavne bla- gajne v kontrolo, od tod v inkontacijo,

dalje v likvidacijo in vknjiževalnico, po- tem so izstavili nov ček za italijansko banko itd.

Kakor sem bil na videz miren in po- zoren na vse, je vendar v meni z ne- zadržljivo silo naraščala napetost. Ko sem se še zjutraj s tovariši menil, ko- liko bo približno trajalo moje čakanje, so mi rekli, da to ni vedno enako, ker pa sem včeraj prinesel avizirno pismo, da bo denar pripravljen. Procedura da prav gotovo ne bo trajala več kot 20 ali 30 minut. Jaz pa sem čakal že debele pol ure, pa se ni nič zgodilo. Morebiti se mi je tudi zdelo, da dlje čakam, kot sem v resnici čakal. Neumorno sem pre- biral podlistek iz časopisa, kot sem ga vzel s seboj. Bral sem prvič, drugič, tretjič, toda moja pozornost je bila bolj uprta na ljudi, ki so se sukali okoli po »templju pričakujočih«, tako da sem sproti pozabljal, kaj berem. Kazalci na uri — ko da so okameneli. Se je kje kaj zataknilo? To moreče vprašanje se je zibalo nad meno; spremljal ga je le odmev karabinjerjevih korakov. Toda glej! Od nekd, s stopnic, se je prikazal Pepetov obraz. Ko mi je pokimal, sem zvedel, da gre še vse v redu. To je bil balzam za moje razpoloženje. Napajal sem se z novo močjo. Mislim sem samo na nalogo, ki mi jo je zaupala partija. Milijon mora biti vendar naš!

Čakanje se je nadaljevalo štirideset minut, petdeset minut, eno uro... Ne- nadoma pa sem ves presenečen, kot v sanjah, začul glas blagajnika... V zra- je zavalovila številka, ki sem jo krče- vito stiskal v roki. Kot blisk je udarila odločitev! Mirno, ko da opravljam vsa- kodnevno delo, sem pristopil k blagaj- niškemu okencu in pomolil številko. Na- to sem dvakrat podpisal z imenom, na katerega je naša tehnika izstavila pona- rejeno legitimacijo, in pred menoj so se znašli številni zavoji velikih italijanskih bankovcev; za pol milijona po tisoč in za pol milijona po petsto lir...

Naglo sem jih pospravil v obe pri- pravljene aktovki, ki sta se zavoljo »te- če ne hrane« v pičli minuti kar čedno po- redili. Zavoje z bankovci sem štel bolj na pogled kot pa z računskim znanjem. Ni čudno, saj se mi je pošteno mudilo po tolikšem čakanju! Z obilnim ple- nom v rokah sem odrinil steklena vrata in se mimogrede ozrl na karabinjerja, ki sta si pri vratih nekaj šepetala. Stop- nice, ki vodijo iz banke, bi bil najraje z enim skokom preskočil in zavriskal od veselja. Toda zadržal sem korak in

Zlata poroka v Cerovem

Pred petdesetimi leti sta si obljubila zvestobo Bernard Korsič in Marija Prin- čič. Njuno skupno življenje je bilo tr- nova pot, polna trpljenja in samoodpo- vedovanja. Poročila sta se 20. novembra 1920. Takrat je bila vas Gornje Cerovo v Brdih v ruševinah, ljudje pa obubožani. Bolj kot opustošenje po prvi vojni je mladi par prizadela kolonska odvisnost ki se je nista mogla rešiti.

Vzgojila sta šest otrok, toda zanje revna zemlja, ki sta jo imela v zakupu, ni dala dovolj polente. Zato se je moral Bernard priložnostno zaposliti, da je tako prislužil še kakšno liro. Nekega dne se je ponesrečil v kamnolomu. Na priporočilo zdravnika je zaprosil za in- validnino. Fašistične oblasti so mu pro- šnjo zavrnile, ker se ni hotel vpisati v fašistično stranko.

Ze spomladi 1942 je jubilar postal član prvega OF odbora v vasi. Bil je vztrajen in vesten, čeprav je bilo ilegal- no delo zelo težko. Pri tem mu je s po- nosom in strahom v srcu stala ob stra- ni žena Marija. Dne 3. februarja 1943 so domači terenci spretno organizirali od- hod večjega števila fantov v partizane. Med njimi je bil tudi jubilarov sin Loj- ze, kateremu je po razpadu Italije sle- dil še brat Jože, ki pa je že po dobrem mesecu daroval svoje mlado življenje za svobodo. Njegova smrt je starše sicer potrla, a ne zlomila. Bernard je odtlej delal še z večjo vnemo, ker je vedel,

odšel kar se da mirno. Srce je burno utripalo...

Pri izhodu iz banke sem zavil na levo, za oglom pa še enkrat na levo v Gledališko ulico, kjer sta me pričakovali Breda in Barbka. Bredo sem že od prej poznal in zato niso bili potrebni razpoznavni znaki. Izročil sem jima milijon in želel srečno pot. Ko sem se tako rešil »papirnatega bremena«, sem po ovinku odšel v »zalozbo«, da zame- njam povrtnik, ki sem ga imel na sebi. Ahac in Melhior sta me radovedno spraševala, kaj sem spet »uštilal«. Bil pa sem kratek in sta se morala zado- voljiti z odgovorom: »Bosta že zvedela!«

Se isti dan mi je Štefan segel v roko in mi povedal, da je milijon na varnem. Naloga je bila izvršena.

Akcijo so odkrili v ponedeljek, ko so v »Risparmio« dobili izpisek iz čekovne- ga računa, v katerem je bilo obvesilo o dvigu milijona lir. Direktor je takoj obvestil italijansko kvesturo, ki je šla z vso gorečnostjo na delo, da bi našla krivce. Odkrili niso nič! Po zaslugi belo- gardističnih in plavogardističnih izdajal- cev ter špijonov — znanega Banota, dr. Rusa, tajnika Poštne hranilnice in Ton- je — pa so se znesli nad 16 uslužbenci, ki o tej akciji niso nič vedeli. Nekatere od teh so upravičeno dožili dela za OF, a dokazati jim niso mogli. Mnoge so pridržali v zaporu in so svojim fašistič- nim petoliznikom pripovedovali bajke, češ da jim bomo že razvezali jezike. To- da spričo zavesti članov OF so fašisti doživeli tudi tokrat poraz, in to v usta- novi, kjer so se presenečenj najmanj nadejali. Osvobodilna fronta je kljub nepopisnemu okupatorjevemu terorju korakala nezadržno novim borbam, no- vim zmagam, svobodi naproti.

da je to edina pot do zmage. V terensko delo je vključil še hčerki, ki sta postali dobri kurirki in obveščevalki.

Ceprav se je Bernard dolgo časa spretno skrival pod ilegalnim imenom, so sovražniki nekoč vendarle zvedeli zanj. Tistega usodnega dne bi bil goto- vo ostal ob zidovih cerovške šole, kjer so Nemci pobili 10 nedolžnih vaščanov, če ga ne bi bila rešila osebna izkaznica, ki je bila izdana na njegovo italijansko ime. Tako so ga odpeljali v kazensko taborišče, od koder se je po vojni ven- darle vrnil.

Trpkro razočaranje po zadnji vojni je bila cona A, ki ji je na srečo bila odmer- jena kratka življenjska doba. Nova ob- last je po priključitvi potrebovala spo- sobne, poštene in delovne ljudi, take, kakršen je bil Bernard, ki se je zdaj spet z vsem srcem vrgel na delo. Odli- kovanja in pohvale, ki jih je dobil za to, so mu v ponos, nam mlajšim pa naj bodo spodbuda, da ne smemo pozabiti boja in žrtev naših očetov.

Jubilantoma kličemo: še na mnoga leta- NIKO PRINČIČ

Dobro je, če veste

Hišni zdravnik velikega ruskega pisatelja Leva Nikolajeviča Tolstoja je bil od 1904. l. dalje Slovak dr. Dušan Makovički (1866—1921), ki je živel v Tolstojevi hiši na Jasni Poljani. Ko je Lev N. Tolstoj 10. novembra 1910., deset dni pred svojo smrtjo, zapustil svoj dom, ga je spremljal Makovički. Spomini tega slovaškega zdravnika o L. N. Tolstoju se štejejo za popolnoma verodostojna pričevanja o življenju velikega pisatelja, o njegovem zanimanju za razne zadeve, o njegovih navadah itd. Makovički trdi, da je L. N. Tolstoj poleg »treh glavnih evropskih jezikov« (francoščine, angleščine in nemščine), ukrajinskega in cerkvenoslovanskega jezika obvladoval tudi druge jezike, čeprav ne tako dobro kakor svoj materinski jezik in pravkar našete jezik. »Bral je poljske, češke in srbske tekste, prav dobro pa je poznal tudi latinščino in starogrški jezik. V svojih mladih letih je kar dobro obvladoval tatarščino in hebrejščino, pozneje pa je, zdi se, ta jezika pozabil. Pisma, ki so v množinah prihajala na Jasno Poljano ne samo z vseh koncev in krajev širne Rusije, marveč tudi iz številnih drugih dežel — pravi Makovički — so bila, kajpada, pisana v raznih jezikih. Srbi so pisali Tolstoju v »ruščini in srbsčini, kdaj pa kdaj tudi v francoščini in, zdi se mi, tudi v nemščini«. Slovenci in Hrvati so pisali — navaja Makovički — Tolstoju v svojem jeziku ali v ruščini. Tolstoj je odgovarjal tujcem, ki niso poznali ruščine, na poslana mu pisma v francoščini, angleščini ali nemščini.

Hašiš je smola, ki se pridobiva iz cvetov indijske ženske konoplje, vsebuje pa halucinacije (privide), zbujačo snov. Milijoni in milijoni ljudi v severnoafriških in orientalskih deželah ga uživajo kot opojilo, čeprav je to strogo prepovedano. Uživalci hašiša drago plačujejo svoje užitke, saj vsi hudo hudo zbolijo. Vse takšne bolnike mučijo trajne živčne motnje. — Marihuana je precej blažja kot hašiš, pridobiva pa se iz posušenih zdrobljenih cvetov in iz listja ženske konoplje. To mamilo se proizvaja v Ameriki in v Mehiki pa tudi drugod. Marihuana se meša s tobakom ter kadi cigarete z marihuano). V hašišu in marihuani je glavna opojna sestavina: tetrahidrokanabinol. Kajenje cigaret z marihuano spada med modne muhavosti neuračunovanih mladih ljudi v številnih deželah. Glavna nevarnost kajenja marihuane je v tem, da kajenje na stežaj odpira vrata — hašišu.

»Italijanka« je skupni naziv za več sort pšenice, ki so jih pridobili s križanjem evropskih in nekaterih azijskih sort pšenice. Glavna značilnost italijanke je rastje večjega števila enot na isti površini v primerjavi z domačimi vrstami pšenice. Gosto posejana pšenica dela namreč senco, kar povzroča pri domačih sortah visoko rast, tanko steblo ter pogoje in, konec koncev, zmanjšanje pridelka. Italijanka pa ima močno, kratko steblo in široke liste, ki tudi v senci neovirano opravljajo svojo nalogo. Pri italijanki so klasi in zrna večji. Tako je obilnejši tudi pridelek. Takšna pšenica pa močno izčrpa rodovitno zemljo ter je, spričo tega, taki zemlji potrebno dodajati umetno gnojilo. Moka, zmleta iz italijanke, vsebuje manj lepila ter ni posebno primerna za pripravljane peciva in kolačev.

Obsojen na — 1500 let zapora... Sodišče v Oklahoma Cityju (ZDA) je nedavno obsodilo 22-letnega črnca Charlesa Callingsa zaradi posilstva neke belke na 1500 let zapora. To je najstrožja kazen, ki je bila kdajkoli doslej izrečena v zvezni ameriški državi Oklahomi. Izrekanje take kazni je bržčas možno samo v ZDA...

Maclean obiskal Jugoslavijo

Bivši vodja angleške vojaške misije pri vrhovnem štabu NOV Jugoslavije gost predsednika Mitje Ribičiča

General Fitzroy Maclean z ženo in sinom je na povabilo predsednika zveznega izvršnega sveta Mitje Ribičiča 23. decembra prispel kot gost zvezne vlade na obisk v Jugoslavijo. General Maclean je bil med osvobodilno vojno vodja angleške vojaške misije pri štabu NOV Jugoslavije. V naši državi se je zdaj mudil teden dni. Predsednik Mitja Ribičič je lani med svojim obiskom v Angliji na slovesnem sprejemu v Londonu izročil angleškemu veteranom visoka odlikovanja in jim izrekel priznanje za njihovo udeležbo ter prispevek v naši narodnoosvobodilni vojni. Tedaj jih je tudi povabil na tedenski obisk v Jugoslavijo.

General Macleana je prvi dan sprejel v Zagrebu član izvršnega biroja predsedstva ZKJ dr. Vladimir Bakarić. Pogovarjala sta se delj časa in obujala spomine na vojne dni. Gost je naslednji dan obiskal republiški odbor SUBNOR SR Hrvatske. Pogovarjal se je s podpredsednikom Perom Carom

in se pozanimal za dejavnost organizacije borcev na Hrvatskem.

Fitzroy Maclean je predsednik Jugoslovansko-britanskega društva; v okrilju te organizacije deluje tudi skupina veteranov druge svetovne vojne, ki so bili med vojno v Jugoslaviji in so se bojevali v vrstah partizanov. Maclean je predlagal, naj bi v prihodnje navezali neposrednejše stike z borci na Hrvatskem in v Jugoslaviji nasploh; izmenjavali bi naj obiske ter vzdrževali stike, kar bi nedvomno precej pripomoglo, da bi se poglobilo medsebojno razumevanje in da bi neposredneje sodelovali pri prizadevanjih za svetovni mir.

Maclean si je v Zagrebu ogledal tudi muzej revolucije hrvatskega naroda. Obiskal je tudi člana izvršnega sveta Nikolo Grilla. Iz Zagreba je odpotoval na počitnice v Dubrovnik. Nekaj dni se je mudil tudi na zasebnem obisku na Korčuli.

V spomin prvega pohorskega bataljona

Že kmalu po osvoboditvi so v Slovenski Bistrici določili 8. januar za svoj občinski praznik. To je dan, ki nas spominja na legendarni boj pohorskega bataljona.

Za letošnje praznovanje so pripravili občinski spored prireditev. Že 7. januarja so odšle na pot partizanske patrulje, da so obiskale še živeče pohorske borce in znane partizanske domačije. Zvečer istega dne je bila v osnovni šoli v Zg. Bistrici slovesna akademija. Na nji je nastopil tudi Slovenski oktet. Naslednji dan je bila slavnostna seja občinske skupščine in občinskega odbora ZB NOV, združena s kulturno prireditvijo KUD iz Slovenske Bistrice. Potem so položili venec pred spomeni-

kom na Trgu svobode, nakar je bil odhod na bojišče zadnje bitke I. pohorskega bataljona pri Treh žeblih na Pohorju.

Že oktobra, ko je iz Maribora odpeljal v Srbijo vlak bratstva in prijateljstva posebno odposlanstvo občinske skupščine v Slovenski Bistrici, so povabili na proslavo gostitelje iz Svetozareva, zlasti delovno skupnost tovarne kablov »Moša Pijade«. Za goste so zdaj pripravili lep spored: ogled tovarne Impol, steklarne »Boris Kidrič«, obrata v Slovenski Bistrici, in kmetijskega kombinata. Povabljeni so se udeležili tudi ogleda bojišča na Pohorju.

Franjo Hovnik

Jugoslovanski Albanec – belgijski gverilec

Kosovska Kamenica je majhno mesto v avtonomni pokrajini Kosovo, kakor že ime samo pove. V takih krajih življenje ni preveč razgibano, navadno veljajo še vedno stari patriarhalni običaji.

V tem mestu živi upokojenec albanske narodnosti Ramuš Hoti. Hišo ima, vrt, ženo in otroke. Meščani ga cenijo in spoštujejo. Marsikomu se zdi čudno, da preprost človek tako dobro govori francosko...

Lani poleti so imeli radovedneži iz Kosovske Kamenice obilo paše za oči. Medtem ko v mnogih drugih jugoslovanskih mestih tuj avto najnovejše znamke ni nobena posebnost več, to za Kamenico ne velja. Kaj se je zgodilo, da se je nenadoma pojavilo v mestu več razkošnih mercedesov z belgijsko registracijo?

Tujci so začeli spraševati za Ramuša Hotija. V majhnem mestu poznajo vsi vse in zato so tujci kmalu našli človeka, ki so ga iskali. Govorice so brž preplavile mesto.

Nekdanji revni kravji pastir iz vasi Mučivca blizu Kamenice je bil leta 1941 ujet od Nemcev kot jugoslovanski vojak. Kas-

neje so ga poslali delat v rudnike v okolici mesta Lille v Franciji. Leta 1942 je Hoti z rojakom Ferizom Azizom pobegnil z dela. Prekoračila sta belgijsko-francosko mejo in se potikala po gozdovih južne Belgije. Nekako se je seznanil z družino Tibou, ki ga je sprejela in skrila pred preganjalci. Kasneje je bil Tibou pripadnik odporniškega gibanja in zdaj velja za enega najbolj vidnih članov organizacije bivših pripadnikov tega gibanja.

Ramuš Hoti je kaj kmalu postal tudi sam zelo hraber borec. Izvedel je celo vrsto akcij po Belgiji. Skoraj vsi muzeji imajo še zdaj njegovo sliko, saj velja za enega izmed najbolj vidnih borcev odporniškega gibanja.

Odkar je Ramuš upokojen, je začel pisati svoje spomine. Vsekakor bo imel kaj zapisati. Namerava zapisati celo to, kako je odločno odklonil, da bi se po končani vojni oženil z neko belgijsko lepoticco, in zakaj je to napravil. Očitno je doživel marsikaj tudi po vrnitvi v domovino, ko se je naselil blizu domačega kraja in do upokojitve opravljal delo knjigovodje.

Skupščina ZZB NOV na Ježici

Občni zbor združenja borcev NOV »Danila Kumar«, ki združuje borce iz Stožice, z Ježice, iz Savelj in Kleč, 20. decembra je bil zelo slovesen. Ob tej priložnosti se je v Ljubljani mudil kot je »TV 15« že poročal — predsednik republiškega združenja borcev NOV Hrvatske Ivan Šibl z zastopniki ZZB NOV iz Kumrovcu in ZB občine Klanjec. Obiskali so Janka Rudolfa, predsednika RO ZZB NOV Slovenije. Dogovorili so se, kako bodo uresničevali zamisel, da zgradijo spominski dom ZB NOV Jugoslavije v Kumrovcu. Potem sta oba predsednika izročila odlikovanja štirim tovarišem iz združenja borcev v Kumrovcu in trem iz združenja »Danila Kumar«. Odlikovani so bili za sodelovanje med obema organizacijama pri prizadevanjih za zgraditev spominskega doma, pa tudi za sodelovanje med osnovnimi šolami v obeh krajih. Predsednik ZB »Danila Kumar«, Janez Dremelj — ki je tudi sprejel odlikovanje — je goste povabil na občni zbor. Udeležili so se skoraj vsi. Ob tej priložnosti so si tudi ogledali slike, ki jih je nalašč za to priložnost razstavil France Dremelj-Aco, umetnik, ki je med NOB sodeloval pri ilustriranju partizanskega tiska. Pred zasedanjem s taborniki z osnovne šole Danile Kumari priredili za udeležence krajši program.

Letno poročilo je prebral tajnik Vito Pirc. Zborovalce je izmed gostov prvi pozdravil Ivo Šibl. Govoril je o zglednem sodelovanju hrvaških in slovenskih partizanov med vojno. Spominjal se je pohoda 14. divizije po Hrvaški. Izrazil je veselje nad sodelovanjem med združenji borcev iz Kumrovcu in krajevnih skupnosti »Posavje«. Med razpravo se je oglasil tudi republiški poslanec inž. Miloš Polić in čestitil združenju za delovne uspehe ter odlikovancem. Navzoč je bil tudi zastopnik sevnjske občine, ki se je zahvalil za podporo kozjanskemu prebivalstvu, zlasti otrokom članov ZB na Kozjanskem. Ti otroci so letovali pri otrocih na Posavju. Častni član združenja Jaka Avšič pa je zaželel združenju, da bi ostalo zmeraj tako duhovno povezano kot zdaj.

Stane Koma

Izlet v Slovensko Benečijo

ZZB NOV Idsko je priredila lep izlet v Slovensko Benečijo, da smo lahko obiskali kraje pod Kukom in Matajurjem, kjer se borili in delovali številni naši borci aktivisti med NOV.

Pot nas je vodila čez 1243 m visok Kuk od koder se nam je odprl nepozaben razgled na vasi v Slovenski Benečiji, razkrojene po strmih rebrih in ljubkih dolincah. Ko smo prešli mejo na pobočje Kuka, smo si najprej ogledali spomenik italijanskemu alpincu, ki je padel med prvo svetovno vojno. Predsednik naše organizacije pa nam je opisal, kako je na tem področju XXX. divizija spomladi 1944 vojevala pomembno zmago z Nemci.

Potem smo nadaljevali pot po asfaltni cesti skozi beneške vasi do Krasa, kjer smo se mudili in si ogledali pogorišče starih, kjer je bil sedež občine Dreko. Tamkajšnji osnovni šoli je bila jeseni 1943 širša konferenca aktivistov zahodnoprimorskega okrožja.

Pot smo nadaljevali v šentlenarško dolino. V Šentlenartu smo se udeležili odkritja grobnice trinajstim borcem Gregorčičev in Gradnikove brigade. Padli so marca 1943 na znamenitem pohodu v Benečijo. Potem smo se napotili v Sovodnje, v vasio na zahodnem pobočju Matajurja, se povzpeli skozi vasi Jeranšče in Strmico v vasi Matajur. V tamkajšnjem planinskem domu smo počivali in obujali spomine na hude bitke naših enot z esesovci na tem področju novembra 1943. Po zavzetju »kobarjske republike« je naše poveljstvo našlo zavetišče prav v teh vaseh. V vasi Maše smo obiskali še vdovo Pepo Voloskeno; možem sta v najhujših časih požrtvovalno podpirala partizane. Potem smo zavili v rojstno vasi Ivana Trinka, beneškega pesnika, na Trčmun. Od tam smo se vračali skozi vasi Čeplesišče in Polavo ter obmejni blok v Livku. Lepe spomine na izlet nam greni razočaranje, da naši padli borci na šentlenarskem pokopališču niso mogli dobiti slovenskega napisa, čeprav so padli med prvimi borci proti fašizmu.

Ivan Kurinčič

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA, Cesta na Vrhovce 2

Cenjenim odjemalcem priporočamo vse vrste opečnih izdelkov, posebno priporočamo modularni blok, s katerim se hitro in poceni gradi.

KRAMLJANJE

Draga tovarišica Milena!

Za novoletno številko, ki sem jo prejel kot sodelavec »TV 15 za mladino«, se vam najlepše zahvaljujem. Zelo sem ponosen, da pišem za vas! Vem, da pride glasilo ZZB NOV in ZVRS Slovenije v roke ljudem, ki radi berejo spomine na najtežje dni našega naroda. To so dobri ljudje, kajne? Ponosen sem na partizane, ki so se kljub velikemu trpljenju pogumno držali in nam priborili svobodo. Cutim, da smo tem ljudem veliko dolžni. Želel bi jim povedati, da se jim bomo odložili po svojih najboljših močeh in si nadvse prizadevali za blaginjo človeštva. Malo pozno, a vendar iz vsega srca, želim ljudem na svetu mir in srečo. Spominjam se tudi nekdanjih borcev širom po Jugoslaviji in jim želim zadovoljstva — prav tako tebi, tovarišica Milena. Veš, ne samo zaradi tega, tudi drugače sem čutil potrebo, da ti zopet pišem. Ko sem se tako sklanjal nad pisemcem in mi je roka zdrsela po papirju, je vstopil v sobo očka. »Prav je, da pišeš« mi je dejal in me potrepjal po glavi. Veste, moj očka je bil vojni ujetnik od razpada stare Jugoslavije do februarja 1944. Potem je prišel v stik z OF, pobegnil in se pridružil partizanom. »Ljubezen do domovine me je pripeljala do spoznanja, da bojazljivci umirajo tisočkrat, junak pa le enkrat!« je še dodal. Ne zamerite, da sem se tako razgovoril.

Prisrčno vas pozdravlja!

MATJAZ DOBROVOLJC
Dobovičnikova 39
p. Vrhnika

Dragi Matjaž!

Naj ti zamerim to, da imaš rad domovino, ali morda to, da si ponosen na očka partizana? To je pravzaprav ti to, kar si edinole želim in emur je posvečeno moje delo. Tudi tisto o dolgu si poedal lepo, da lepše nisi mogel — za izrekanje dobrih želja, Matjaž, pa ni nikoli prepozno.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Spoštovano uredništvo!

Na šoli sem ustanovil krožek NOB. Več skupin pionirjev že nekaj časa obiskuje partizanske družine in pogovore z njimi zapisuje. V tem tu nameravamo obiskati trideset družin. Če so sestavki, vam jih danes pošiljam, imerni, prosim, da jih objavite.

Tovariški pozdrav!

MARTIN PUSTATICNIK
Konovo n. h.
p. Velenje

Dragi Martin!

Primerni, pa še kako primerni so! Hudo mi je le, da si moral na objavo prvega prispevka čakati več kot mesec dni. Ne zameri in v imenu mnogih: hvala ti za pobudo in delo, ki ga opravljaš.

Lepo pozdravljen!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE«
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PIŠITE!

NAGRAJENI PRISPEVEK

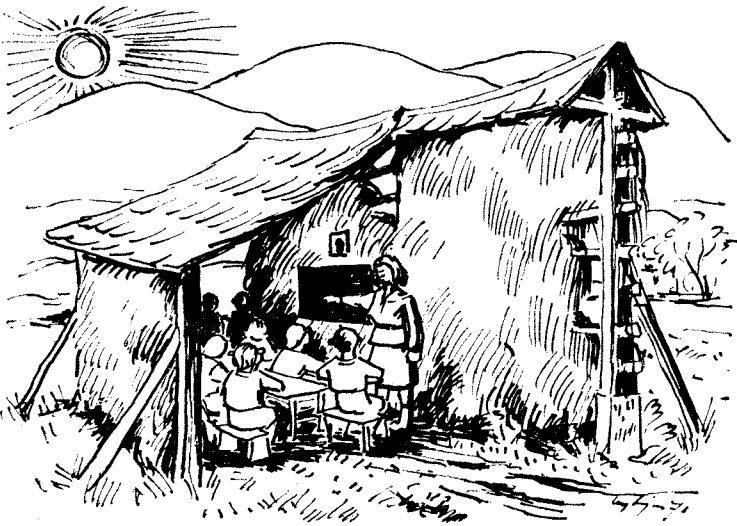
Pripoveduje ELFRIDA AMBROŽIČ

Med narodnoosvobodilnim bojem je bila terenka v Zasavju nad Hrastnikom... Terenski delavci so opravljali politično delo. Seznanjali so ljudi s cilji narodnoosvobodilnega boja, ustanavljali odbore osvobodilne fronte in narodnoosvobodilne odbore, pripravljali ljudi na prevzem oblasti, zbirali obleko in hrano za partizane ter podobno. Poučevali so tudi v partizanskih šolah, kajti s prihodom Nemcev so bile slovenske šole ukinjene in naše otroke so večinoma poučevali nemški učitelji. Otroci so se učili nemške pesmi in pozdrave, drugih predmetov pa bore malo. Nemci so se namreč dobro zavedali, da jim je izobraženec nevarnejši od nevedneža in so po okupaciji najprej pozapirli inteligenco. Človek, ki ne pozna svojega naroda, svojih pesnikov in pisateljev, se da kaj hitro pretentati! so ugotavljali. Slovenski otroci niso marali nemških učiteljev, pisano so jih gledali, saj jim je bila tuja beseda zoprna. Tako so dobili terenci nalogo, da vsaj hribovske otroke — v dolini je bilo to nemogoče izvesti — nauče pisati in brati v rodnem jeziku. Partizansko učiteljstvo je ustanavljalo tudi pionirske organizacije, ki so po svojih močeh pomagale partizanom.

Partizanska učiteljica je bila tudi Elfrida Ambrožič:

»Bila sem še zelo mlada in pravzaprav še nisem niti dobro vedela, kaj se pravi biti učiteljica. V stari Jugoslaviji sem naredila pet gimnazij, potem se je začela vojna in z mojim šolanjem je bilo za nekaj časa konec. V poučevanju nisem bila izurjena. Vedela sem le, da moram otroke naučiti pisati in brati v materinem jeziku. Meseca septembra 1944 sem začela tam nad Hrastnikom poučevati v partizanski šoli. To ni bila stavba, kakršno imate vi. Poučevala sem v kmečki sobi, kjer ni bilo niti table. Preden sem začela s poukom, sem po bližnjih vaseh popisala soloobvezne otroke. Če bi vam povedala, kako sem opravljala zaupano mi delo, bi se prav gotovo od srca nasmejali. Priznam, da me je bilo pošteno strah, ko sem pred seboj zagledala toliko radovednih otroških oči. No, pa smo se kar dobro razumeli in tudi naučili smo se precej. Samo živeli smo v stalnem strahu, da bi nas kdo ne izdal. Ko se je začelo šušljati, da utegnejo Nemci odkriti našo šolo, smo

Ze vem, spregovorila bom o štirih borcih — talcih, katerih imena so zapisana na spomeniku NOV v Velenju. Ustrelili so jih zato, ker so partizani kaznovali nekega nemškutarja. Eden izmed njih je bil Karel Lisac. Bil je mlad fant, edinec. Njegovi starši so imeli frizerski salon v Hrastniku. S svojo sestro in Karlom sem odšla v partizane isti dan. Mene so dodelili na trboveljski teren, Karla pa v brigado. Ko je neki dan brigada krenila proti Zasavju, je Karel prosil komandanta, da mu dovoli obiskati dekle. Ujeli so ga in odpeljali v trboveljski zapor. Mučili so ga, a ni ničesar izdal.

Dne 18. decembra 1944 so ga v Velenju ustrelili, kmalu zatem pa v Dachauu tudi njegovega očeta.

Drugi je bil Jože Čermaša, invalid s močno ukrivljeno hrbtenico. Človek bi mislil, da tako prizadeta lahko pobere najmanjša sapa in da si z njim v boju niso mogli kdo ve kako pomagati. Pa je bil pogumen kurir, da malo takih. Noč za nočjo je hodil po partizanskih stezicah in prenašal pošto. Bila sem poleg, ko so ga ujeli. Pri neki hiši smo imeli shranjenega nekaj usnja, partizansko literaturo in podobno. Zvedeli smo, da je okupator izvolal naše skrivališče. Odločili smo se, da poskusimo rešiti, kar se rešiti da. Na pot smo se odpravili kurir Jože, France in jaz. Počasi smo se bližali hiši, kjer smo imeli spravljene svoje stvari. Nenadoma smo okoli sebe ugledali polno stopinj. V tem trenutku

zala rano s staro platneno srajco in zvečer se je že vrnil v hosto. Rano sem mu izprala, okrog nje nanesla smrekove smole in jo zopet povila. Kmalu je ozdravel, v zahvalo pa mi je — po poklicu je bil čevljar — leta 1945 napravil prve škornje. Jožeta pa so ujeli in strahotno mučili. Pričakovali smo, da bo nekega dne prišel Nemce in jim pokazal vse kmetije, ki so partizanom nudile kakršnokoli pomoč. Toda Jože tega ni storil!

Tretji talec, ki sem ga poznala, je bil Lojze Umek. Bil je komisar bataljona. Ranjenega so poslali na teren, da bi se pozdravil, a so ga

ujeli Nemci in ustrelili v Velenju. Jožeta Rusa sem prav tako dobro poznala. Bil je starejši človek in komunist še iz časov stare Jugoslavije. Med vojno je bil član okrožnega komiteja na našem področju. Nemci so se izredno razveselili, ko jim je prišel v roke, saj so od njega pričakovali veliko podatkov. Kljub strahotnemu mučenju — polomili so mu roki — ni ničesar izdal.

Tudi mene so ujeli. Bila sem tako prestrašena, da še govoriti nisem mogla. Odpeljali so me v trboveljski zapor. V majhni celici se nas je stiskalo sedemnajst žensk. Okna nismo smele odpreti, na stran smo hodile kar v posodo, ki smo jo lahko le redkokdaj izpraznile. Kot živali! Nemci so upali, da nas bodo s tem omehčali in pokorili. Jaz sem jo srečno odnesla, saj sem se bila na zaslišanje dokaj spretno pripravila. Reči moram, da me niso tako hudo mučili kot druge, le klofutali so me.

V času, ko sem bila zaprta, so obesili talce na Frankolovem. Nekaj jih je bilo tudi iz našega zapora in med njimi oseminajstletni Franci Hribar. Nekaj dni pred smrtjo sva se srečala na hodniku. Potožil mi je, da so ga tako mučili, da ni mogel stati na nogah ves teden... Da, takšni in nič drugačni so bili ti časi! je sklenila Elfrida Ambrožič.

MARTIN PUSTATICNIK

V BEGUNJAH

Domenili smo se, da gremo na izlet. Na Gorenjsko, je predlagal Tone, in odšli smo. Lep dan je bil, sonce je sijalo in na nebu skoraj ni bilo oblaka. V avtobusu sva sedela z Mojco zadaj, Nataša in Tone pa pred nama. Beseda je stekla o krajih, ki naj bi jih obiskali. Nataša je predlagala obisk Begunj. Vsi smo se strinjali. Nihče pa ni opazil Mojčine zadržanosti.

V nekdanjih zaporih je bilo mračno. Spoštljivo in tiho smo si ogledovali stene, te neme priče tolikih grozodejstev. Opazil sem solze v Mojčinih očeh in njena roka je trdno držala tram, na katerem so bila še vidna znamenja zločinov. Spomnil sem se, da je tod trpel njen očka...

Ko smo odhajali iz kraja, kamor nikdar ne posije sonce, Mojca ni več jokala, a v njenem srcu je bila bolečina, ki sem jo tisti trenutek čutil tudi jaz.

SILVO PERKO

ENOLONČNICA

Smeho ni bil prav nič kriv, da je dobil takšno čudno partizansko ime. Bil je strašansko velik in plešasta glava se mu je svetila daleč naokrog. Ko je prišel leta 1941 k partizanom, se je mitraljezec na njegov račun takole pošalil: »Tega pa jaz ne bi sprejel v četo, saj ga bodo Nemci koj odkrili...«

No, Smeho je postal partizanski kuhar. Vrtil se je okoli loncev in venomer kričal na intendanta, če mu ni prinesel dovolj hrane. Tudi pomočnikov ni pustil pri miru, in če sta se le za trenutek naslonila na drevo, je že povzdignil glas. »Sta na počitnicah, lenuha?« je robantil. Pomočnika pa sta bila vesela in pametna fanta, nekje z Dolenjske. »Čakaj, tudi ti boš dobil svojo porcijo!« je nekega dne glasno zagodrnjal Lojze in pomežiknil Janezu, ki je moral že tretjič čistiti lonec. Taborišče je že spalo, ko sta se pomočnika še vedno hčitala pod odejo.

Naslednji dan je Lojze kar naprej hodil k bližnjemu grmu, kjer je stiskal iz zelenih jabolč sok. Blizu poldneva je imel že pol menazške soka in tega dne je tudi brez godrnjanja izpolnjeval pretrirano zahtevna kuharjeva naročila.

Fizol je bil končno kuhan in partizani so se začeli zbirati okrog lonca. Smeho jim je z veliko zajemalko nalagal enolončnico v menazške. Partizani se tokrat niso razpršili kot navadno. Posedli so v bližini lonca in opazovali Smeha, ki je pridno nalagal in seveda tudi kričal kot po navadi. Ko je zadnji partizan dobil svoj delež, je Smeho privlekel na dan menazško. Naložil si je fizola in stopil k nahrbtniku po žlico. Medtem je Lojze vlijl dobršen del kislega soka v njegovo skodelico in pomežiknil tovarišem.

»Se ti ne zdi, Smeho, da ima fizol nekam čuden okus?« je zanimal Orel, ki je sedel najbliže.

»Menda ne misliš, da bo imel okus kot hotelski?« je odvrnil Smeho in z žlico pomešal po menazški.

»Saj vendar ne kuhaš za prasiče,« se je namrdnil Milan.

»Le kaj vas je danes prijel?« je zagodrnjal kuhar in ponesel polno žlico k ustom.

»Rekel sem ti, da se ne da pojesti!« se je zopet oglašil Orel, ko je videl kislo nakremženi Smehov obraz.

Kuhar ni odgovoril, tiho je jedel in premišljeval, kaj neki bi mu lahko neopazno padlo v lonec. Kremžiti si ni upal, mirno je pojedel kislo čorbo in jel čistiti menazško. Seki, ki je bil znan kot največji požeruh v četi, je takoj zatem stopil h kotlu. »Če natanko premislim, ta čorba vendarle ni tako slaba,« se je glasno zasmejal in kot v odmev se je zasmejala vsa četa. Smeho je gledal in ni razumel. Tudi Jože in Čuk sta si ponovno naložila enolončnice. Smeho je nezaupljivo prijel zajemalko in si previdno nadeval še nekaj fizolčkov. Čudno, imeli so popolnoma drugačen okus kot v prejšnji porciji! »Preklete,« je zagrmel, »res ne znate drugega kot briti norce iz poštenih ljudi?«

»Do vseh moraš biti bolj prijazen in nič več ti ne bodo nagajali!« mu je pozno popoldne rekel komisar, ki je od borcev zvedel, kako so zagodli Smehu.

Tisti dan je Smeho porabil le za premišljevanje, naslednji dan pa sta bila Lojze in Janez pošteno presenečena. Smeho ni več kričal nanju, zadovoljen je bil tudi z ne povsem suhim drvmi in lonci so bili prvič dobro pomiti. To je bila lekcija, ki si jo je partizanski kuhar Smeho dobro zapomnil.

ANTON KLEPEC

Še pridite!

Bilo je lani decembra na dan JLA. Obiskala nas je skupina vojakov iz Ljubljane. Z njimi je prišel podpolkovnik Matija Božič, ki nam je pripovedoval spomine iz narodnoosvobodilnega boja in spregovoril nekaj besed tudi o današnji vlogi JLA, branilki miru in neodvisnosti naših narodov. Posebno nam je ugajal zabavnoglasbeni program, ki so ga izvajali vojaki. Z nekaterimi točkami so nas tako zagreli, da smo se jim pridružili s petjem in navdušenimi ploskanjem.

Vojakom in podpolkovniku Božiču se za prijetno doživetje najlepše zahvaljujemo z željo, da bi nas še obiskali.

MARUSKA SKUBIC

se začeli seliti. Pouk smo imeli zdaj v tej zdaj v oni hiši in malokrat tudi pod kozolcem... Ko je postalo še bolj nevarno, sem učila vsakega otroka posebej, kar na domu. Bližal se je konec vojne, nemški vojaki so se umikali mimo naših krajev in bilo jih je kot listja in trave. Delo terenec je bilo res nevarno! Vidiš, tako nekako so delovale tudi druge partizanske šole. Morda se vam zdi čudno, da so bili otroci tako željni predmeta, ki se ga vi morda danes izogibate. Takrat, ko so Nemci požigali slovenske knjige in prepovedali uporabo našega jezika v šolah ter uradih, smo slovensko besedo še bolj cenili.

Kaj bi ti še povedala?

je že počilo in zbežali smo vsak na svojo stran.

Najbolj nesrečno pot si je izbral kurir Jože. Skočil je v gozdiček pred nami, kjer so bili Nemci pripravili zasedo. Franceta je zadel kroglja v desno roko. Ker je za seboj puščal krvavo sled, so mu Nemci kaj lahko sledili. S poslednjimi močmi je prišel do vasi in se zavlekel na neki skedenj. Upanja, da bi se rešil, je bilo malo. Na srečo je neka osemdesetletna ženica videla, kako se je umaknil v skedenj, in je že pravočasno zbrisala njegove sledi. Hip nato so že pritekli Nemci. Vprašali so jo, če je videla ranjenega partizana. Tekel je muno skednja! je dejala in jih spravila na krivo pot. Francetu pa je obve-

Pisana torba

PREBRISANI ANGLEŽI... Neki francoski satirik, ki je bil obiskal Anglijo, je napisal o svojih vtisih iz te dežele, tudi tole: »Angleži so si izmislili zdravice na banketih in sicer zato, da bi tuji gostje pozabili na jedila, s katerimi jih postrežejo.« Besede so pač cenejše ko draga kuhinja...

ZENSKI JE TEŽKO UGODITI... Neki francoski igralec je odgovoril na anketo časopisa »Elle«: »Zenska ni vedno srečna s tistim, ki ga ljubi, vedno pa je nesrečna s tistim, ki ga ne ljubi.«

NAVSEZADNJE JE BOLJŠI VRA-BEC V ROKI KOT GOLOB NA STREHI... Neki konzervativni poslanec v britanskem parlamentu je govoril o neogibnosti prilagajanja muhavostim današnjosti. Rekel je: »Dvajseto stoletje gotovo ni najboljšo, ni takšno, kakršno bi nam godilo, ne smemo pa pozabiti, da je edino, ki ga imamo.«

VSJAJ OBLJUBE... V Zahodni Nemčiji je bila pred nedavnimi volitvami za deželne zbornice v nekaterih deželah do skrajnosti razbrzdana agitacija. Obljube kandidatov so kar deževale. Neki članek je napisal v časniku »Abendzeitung«, »Obljube, da bodo storili vse, kar bo v njihovih močeh, dajejo najpogostejše prav tisti, ki nimajo moči, da bi izpolnili, kar obljublajo.«

NE MOREJO POZABITI »DOBRIH, STARIH ČASOV...« Na neki seji medobčinskega sveta v Nišu so govorili o potrebi tesnejšega sodelovanja na področju občin jugovzhodne Srbije. Neki udeleženec je v teh pogovorih predlagal, naj bi tesnejše sodelovanje zajelo vse področje »nekdanje Moravske banovine«. »Vse kaže,« se je oglasil nekdo drug, »da bomo kmalu pritrili do področja nekdanjega pašaluka...«

GROZDANA OLUJČ NE CENI KRITIKOV... Ta beograjska pisateljica je nedavno dejala: »Ko jame pisatelj upoštevati kritiko, je na najboljši poti h kanonizaciji (razglasitvi svetnika), je na najboljši poti, da izgubi uporniško bit, ki dela iz človeka pisatelja. Zakaj kritiki obstojijo? Zaradi zgodovine književnosti vendar, zaradi bralcev, še največ pa zaradi sebe.«

STARA LJUBEZEN NE ZARJAVI... Zahodnonemški časnik »Wirtschafts Post« je pred kratkim objavil tale mali oglas: »Pozor, ljubitelji preteklosti! Originalne keramične ploščice iz Göringovega plavalnega bazena prodamo najvišjemu ponudniku. Ponudbe na naslov...« Nedvomno bo precj in-terestov.

IDEALNA ZAKONCA. Pred nedavnimi deželnimi volitvami na Bavarskem je demokratsko glasilo »Kreiskurier« takole priporočalo volivcem kandidata Schillinga in njegovo ženo: »Zakonca Schwarz-Schilling drug drugega v vsem dopolnjujeta. V političnem življenju in pri vseh delih sta vedno drug ob drugem. Kdaj pa kdaj, ko ujameta kak primeren trenutek, opravita tudi svoje zakonske dolžnosti.« Članek ni pojasnil za kakšne zakonske dolžnosti gre.

BRANDT NE MARA KIMAV-CEV... Zahodnonemški kancler Willy Brandt je nasproti kritikom zelo prizanesljiv. V nekem govoru je dejal: »Kritično razpravljanje mi je ljubeše ko nekritično pritrdjevanje.«

DA NE BI CINCALI KAKOR OSEL FRACOSKEGA FILOZOFA BURIDANA (1300—1358)... Po novosadskem »Poljoprivredniku« posnemamo: »Ko so neke poljedelske organizacije pospravile letošnjo žetev, so se zamislile... Ne morejo se odločiti, kaj naj posejejo za prihodnje leto. Upajmo, da ne bodo predolgo čakale. Tudi Buridanov osel je stal pred dvema kupoma sena ter je, ker se ni mogel odločiti, katerega naj bi se najprej lotil, od gladi poginil...«

ZAMOTANA LOGIKA. Ameriški komik D. Kay je napisal v nekem kramljanju: »So ljudje, ki zapravljajo denar za stvari, ki jih ne potrebujejo, da bi zbujali spoštovanje pri ljudeh, katerih ne marajo.«

ob stoletnici pariške komune

OBLEGANJE PARIZA

(3)

Pariz — (četrť pri Operi) med obleganjem

Gambetta je bil sprejet z navdušenjem, saj je že njegovo potovanje z balonom razburkalo domišljijo Francozov. Na svojo stran je pridobil inženirja Charlesa de Freycineta in ta je začel tako rekoč iz nič ustvarjati nove enote: mrzlično so izdelovali orožje in zbirali vojake, tako da je bila lorenska armada kmalu pripravljena, da preide v napad. Po bojnem načrtu naj bi osvobodila vojska hitela na pomoč Parizu z juga, medtem ko naj bi Trochu udaril iz mesta ter šel nasproti »osvoboditeljem«. Toda baje je temna spletkota hotela, da je maršal Bazaine kapituliral pri Metz u z vslo lorensko armado, najmočnejšo armado francoske vojske, ter pri tem celo predal sovražniku vse zastave in prapore: zgodilo se je 29. oktobra 1870. Tako je nemška vojska lahko zapustila področja ob Loiri in odšla pomagat oblegovalcem Pariza.

Dotlej je francosko glavno mesto kazalo divje hotenje, da se upre sovražniku, obenem pa je nadaljevalo brezskrbno življenje, kot da vojne ne bi bilo. Kavarne in bistroji so bili polni, trgovine so bile dobro založene, čeprav so cene veselo rastle in čeprav so pred lokali čakale dolge vrste kupcev. Mesto je bilo povezano z deželo na dva načina: z baloni in poštnimi golobi. Pri tem so si pomagali s preslikavanjem sporočil, tako da je bilo mogoče spraviti v eno samo tubo kar 15.000 zasebnih brzojavk, kar bi zneslo nič manj kot 500 pisemskih strani.

Thiers se je vrnil iz tujine dokaj razočaran, saj ni nihče hotel pomagati tako rekoč poraženi Franciji. Lorenska armada je sicer dosegla nekaj uspehov, ki bi jih bilo mogoče diplomatsko izriniti. Gambetta in Thiers sta se dogovorila, da Thiers odide na pogajanja z Bismarckom. Navzlic 73 letom se je Thiers odpravil na naporno pot v poskakujoči kočiji. Toda Thiers je šel na pot v neugodnem trenutku: Parižani so bili besni zaradi poraza lorenske armade pri Metz u ter zaradi neuspeha izpada vojske pri Bourgetu. Ko so se zvedeli, da se Thiers pogaja s sovražnikom, so podivjali. Dne 30. oktobra je razburjena množica, ki jo je vodil belvilski bataljon narodne straže pod poveljstvom ekstremista Flurensa, pridrla pred magistrat. Navzoči so bili vsi bodoči voditelji Komune. Vrgli so vlado in sestavili seznam novega političnega vodstva: v njem so bili Flourens, Dorian, Louis Blanc, Victor Hugo, Delescluze, Blanqui...

To je bil najbolj dramatični dan v obleganju Pariza in tedaj so pognale kilice Komune.

Trochu ni izgubil živcev: orjaški podoficer 106. bataljona ga je vzel v naročje, mu posadil na glavo čepico narodne straže ter ga odnesel na varno. Ko je poveljnik prišel do četa, je znova prevzel položaj v svoje roke in precej revolucionarnih voditeljev je bilo aretiranih. Thiersu je bilo ukazano, naj se neha pogajati s sovražnikom.

V prvih novembrskih dneh je tako rekoč iznenada zavladalo pomanjkanje. Vsi so se spominjali manifesta iz prvih dni obleganja, v katerem je pisalo, da je preskrba prebivalstva zagotovljena za dva meseca. Ta čas je potekel, vendar pa je živina, ki se je pasla po parkih in vrtovih, ljudi navdajala z upanjem. Na žalost pa se je živali lotila kuga. Že

nekaj časa je bila preskrba racionirana. Vsak družinski poglavar je dobil nakaznico z naslovom mesnice in številom družinskih članov. Sprva (do 18. oktobra) je bilo mogoče dobiti 100 gramov mesa na osebo, pozneje pa le 25 do 30 gramov — konjskega mesa. Celo živali iz živalskih vrtov so se znašle na črni borzi. Prodajali so jih na dražbah, in sicer za zlate franke.

Ko je bilo podpisano premirje, je bilo v mestu le še 33.000 konj, izmed katerih jih je bilo le 22.000 primernih za zakol. Za potrebe vojske in civilnega prebivalstva so vsak dan zaklali 650 konj.

Druga nadloga Parižanov v tistih dneh je bil mraz: zima je nastopila zgodaj in bila je nenavadno hladna. Okoli božiča je zmrazilo veliko stražarjev, zemlja pa je tako zamrznila, da ni bilo mogoče kopati strelskih jarkov.

Vendar ni bila prav nič omajana volja Parižanov, da se upro. Ko so na primer organizirali zbiralno akcijo za nakup 500 topov (izdelovala jih je zasebna industrija), potrebnih za narodno

stražo (šlo je za 70-milimetrške topove), je zbrana vsota preseгла vsa pričakovanja.

Hud udarec za Parižane je bila bitka pri Champignyju. Šlo je za največje vojaško dejanje vlade za nacionalno osvoboditev in če bi bile akcije, ki so bile usklajene z akcijami lorenske armade, opravljene pred porazom pri Metz u, bi se položaj bistveno spremenil. Dne 29. novembra je poveljnik II. pariške armade general Ducrot pozval: »Prišel je trenutek, ko je treba razbiti železni obroč, ki nas že predolgo stiska. Doleta vas je čast, da poskusite to veliko dejanje!«

Drugere dne se je 150.000 mož s 400 topovi namerilo nad sovražnika. Admiral Sasset je v naskoku zasedel planoto Avron, razpostavil 68 topov, ki so potem tolkli po sovražniku in varovali prehod Francozov čez Marno. Boji so divjali nekaj dni in bavarski armadni korpus je bil skoraj uničen.

Po francoskem načrtu naj bi operacije potekale takole: vojska iz Pariza in lorenska armada naj bi se sestali. Todi pri Villaisu — po tistem, ko so zasedli Champigny in Buy — so se vojaki iz Pariza znašli pred württemburžani, ki so jih zadržali. Nemci so dobili okrepitve in napadli so na vsej črti, vendar so bili odbiti. Bojevali so se v hudem mrazu, naposled pa so 3. decembra Francozi morali spoznati, da je prodor nemogoč: morali so se vrniti čez Marno. Usoda Pariza je bila zapečatenata.

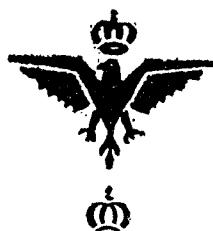
Obstreljevanje prestolnice se je začelo 28. decembra 1870. Sovražnik je težkim topništvom najprej tolkel poudrba, potem po predmestjih, 6. januarja 1871 pa so granate že padale mesto.

Pruske granate so pobile po petdeset ljudi na dan, toda veliko hujše so bile izgube zaradi mraza in lakote in bolezn.

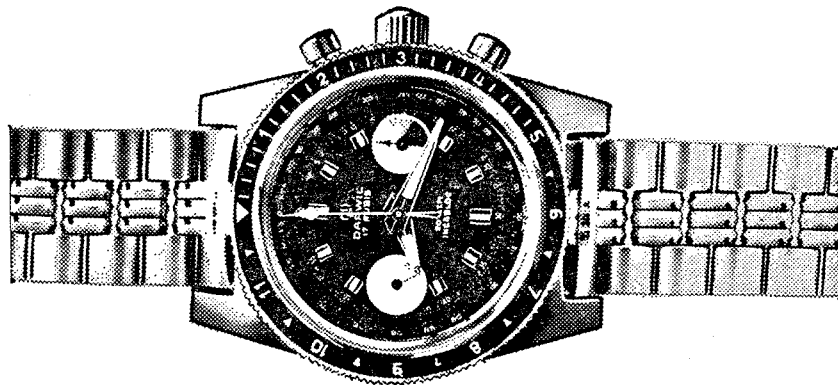
Zvečer 26. januarja 1871 so področni poveljniki dobili sporočilo poveljstva: »Prekinitev ognja opolnoči. Prenehajte streljati na vsej črti.« Ob 23.30 uri je nad branilci zažvižgala zadnja pruska granata. Dva dni kasneje je Jules Favre v Versaillesu podpisal predajo pred Bismarckom, ki ga je hladno sprejel z besedami:

»Pričakoval sem vas.«

**Biseri
proizvodnje**

DARWIL

Lady 71

Lord 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegance in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK: ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije, DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II